

**İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TANIŞTIRILARAK EVLENMİŞ ÇİFTLERDE EVLİLİK
KARAR SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

ESMA AYAZ

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MEDAİM YANIK**

İSTANBUL, 2021

**İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TANIŞTIRILARAK EVLENMİŞ ÇİFTLERDE EVLİLİK
KARAR SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

ESMA AYAZ

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MEDAİM YANIK**

İSTANBUL, 2021

TEZ ONAY SAYFASI

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Klinik Psikoloji alanında Yüksek Lisans Derecesini alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri

Unvan – Ad Soyad

Kanaati

İmza

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Bu tezin İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Teslim Tarihi

Mühür/İmza

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı:

İmza:

ÖZ

TANIŞTIRILARAK EVLENMİŞ ÇİFTLERDE EVLİLİK KARAR SÜRECİNİN
İNCELENMESİ

Ayaz, Esmâ

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Öğrenci Numarası: 187049011

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0003-3940-5358

Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası: 10431778

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Medaim Yanık

Eylül 2021, 95 sayfa

Hayatı pek çok yönden etkileyen, birçok gereksinimi karşılayan ve toplumsal yaşamı şekillendiren evlilik süreci, eş seçimi ile başlar. Bu araştırmanın amacı, bir aracı sayesinde bir araya gelerek evlenmiş yeni evli çiftlerde evlilik karar sürecinin nasıl geliştiğini ve bu süreçte etkili olan faktörleri kavramaya çalışmaktır. Araştırma kapsamında amaçlı örnekleme yöntemi ile 9 kadın-9 erkek 18 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılara araştırma soruları ile ilişkili olarak araştırmacının hazırladığı açık uçlu sorular yöneltilmiştir ve online platformlarda derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Verilere tematik analiz uygulanmıştır. Nitel analiz programlarından MAXQDA 2020 kullanılmıştır. Elde edilen bulgular iki üst temada gruplandırılmıştır: Evlilik karar sürecinde aşamalar ve evlilik kararına etki eden faktörler. Karar sürecindeki aşamalar başlangıç, ilk görüşme, yakın tanıma ve karar alma temaları olarak sıralanmıştır. Başlangıç ana teması altındaki alt temalar evlilik düşüncesine açık olma, araçlar, bilgi edinme ve sürecin tasarlanmasıdır. İlk görüşme ana teması altındaki alt temalar görüşme içeriği, değerlendirme, yakın hissetme ve tamam mı, devam mı? olarak sıralanmıştır. Yakın tanıma ana teması altındaki alt temalar eş yakından tanıma ve aile ritüelleri; karar alma ana teması altındaki alt temalar sezgisel açıklamalar, mantıksal açıklamalar, istişare etme ve karar anı olarak belirlenmiştir.

Evlilik kararına etki eden faktörler kişinin kendi özellikleri, adayın özellikleri, tanışma yönteminin özellikleri ve aile faktörü temaları olarak sıralanmıştır. Kişinin

kendi özellikleri ana teması altında evlenme yaşı, kriterlerinin olması, duygusal yakınlık hissetme ve evliliğe hazır olmama alt temaları yer almaktadır. Adayın özellikleri ana teması altındaki alt temalar yaş, kişilik özellikleri, sosyal özellikler, fiziksel özellikler, benzer özellikler ve tamamlayıcı özelliklerdir. Tanıştırma yönteminin özellikleri ana teması altındaki alt temalar ortam sağlama, güvenli, evlilik odaklı ve net olma; aile faktörü ana teması altındaki alt temalar aile onayı, aile uyumu ve ailenin dolaylı etkisi olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: aracı, eş seçimi, evlilik, evlilik kararı, nitel araştırma, tematik analiz

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE MARRIAGE DECISION PROCESS EXPERIENCED BY MARRIED COUPLES

Ayaz, Esmâ

MA in Clinical Psychology

Student ID: 187049011

Open Researcher and Contributor ID (ORCID): 0000-0003-3940-5358

National Thesis Center Reference Number: 10431778

Thesis Supervisor: Prof. Medaim Yanık

September 2021, 95 Pages

The marriage process, which affects life in many ways, meets many needs and shapes social life, begins with mate selection. The aim of this research is to understand how the marriage decision process develops in newly married couples who come together through someone and the factors that are effective in this process. 18 people, 9 women-9 men, were reached by purposeful sampling method. Participants were asked open-ended questions prepared by the researcher and interviews were conducted online. Thematic analysis was applied. MAXQDA 2020 was used. The findings are grouped under two main themes: Stages in the marriage decision process and factors affecting the marriage decision. The stages in the decision process are listed as the beginning, the first date, close acquaintance, and decision making. The sub-themes under the main theme of the beginning are being open to the idea of marriage, matchmakers, obtaining information, and designing the process. The sub-themes under the main theme of the first date are content, evaluation, feeling close, and should I stay should I go. The sub-themes under the main theme of close acquaintance are getting to know closely and family rituals; the sub-themes under the main theme of decision making are determined as intuitive explanations, logical explanations, consultation, and decisive moment.

The factors affecting the marriage decision are listed as the person's characteristics, the characteristics of the candidate, the characteristics of the marriage type, and the family factor. Marriage age, having criteria, emotional intimacy, and not being ready

for marriage are the sub-themes under the main theme of one's characteristics. Sub-themes under the main theme of the candidate's characteristics are age, personality characteristics, social characteristics, physical characteristics, similar characteristics, and complementary characteristics. The sub-themes under the main theme of the marriage type are an environment, safe, marriage-oriented, and clarity; the sub-themes under the main theme of the family factor are determined as family approval, family adjustment, and the indirect effect of the family.

Keywords: marriage decision, marriage, matchmaker, mate selection, qualitative analysis, thematic analysis

İTHAF

Anneme ve dedeme...

TEŞEKKÜR

Yürümek istediğim yolda bana daima inanan ve güvenen; tüm varlıkları ve imkanlarıyla beni destekleyen, sonsuz sevgi, anlayış ve huzuru hissettiren anneme, babama, kardeşlerim Hacer ve Zeynep'e minnettarım.

Kendisi ile bu araştırmayı yapmamda beni yüreklendiren, yol gösteren, fikirlerime kıymet veren, vaktini ve enerjisini ayıran değerli danışman hocam Prof. Dr. Medaim Yanık'a şükranlarımı sunuyorum.

Maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Kalem Vakfı Okulları'na, tez dönemimde birlikte çalışmaktan büyük keyif aldığım ve çokça şey öğrendiğim İyi Şeyler ekibine, araştırma yapma heyecanını tattıran Dr. Reyhan Bilge'ye, nitel araştırmalar konusunda bilgisini cömertçe paylaşan Dr. Zeynep Kurnaz'a içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca birlikte çalıştığım, çokça güldüğüm ve eğlendiğim arkadaşlarım Dilruba ve Merve'ye bu süreçte beni destekledikleri ve motive ettikleri için teşekkürü bir borç bilirim. Uzakta olduklarında dahi sevinçlerimi ve üzüntülerimi bilen, benimle gülüp benimle ağlayan, varlıklarına her daim şükrettiğim Hatice Kübra ve Zahide'ye dostlukları için minnettarım.

Tezimin her adımında heyecanıma, endişeme, sevincime şahit olan; tüm yorgunluğularına ve korkularına kol kanat gererek gönlümü sükûnete kavuşturan; sabrını, şefkatini, sevgisini ve samimiyetini cömertçe sunan; gerek bu süreçteki desteği gerekse hayatımdaki varlığı için biricik eşim Osman'a teşekkür ederim.

Bu tezin ortaya çıkmasında en büyük pay şüphesiz araştırmamda yer alan katılımcılarımın... Hayatlarının en özel anlarını benimle içtenlikle paylaştıkları için teşekkür ederim. Bu çalışmanın bilim dünyasına katkı sunmasını temenni ediyorum.

Esmâ AYAZ

İSTANBUL, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
İTHAF	viii
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
SEMBOLLER VE KISALTMALAR	xiv
BÖLÜM I GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Soruları.....	5
BÖLÜM II LİTERATÜR TARAMASI	6
2.1. Evlilik ve Eş Seçimi	6
2.2. Eş Seçiminin Kuramsal Alt Yapısı.....	8
2.2.1. Evrimsel Kuram.....	8
2.2.2. Benzerlik Kuramı.....	9
2.2.3. Tamamlama Kuramı	9
2.2.4. Sosyal Değiş Tokuş Kuramı	10
2.2.5. Filtre Kuramı.....	10
2.3. Eş Seçimini Etkileyen Faktörler.....	11
2.4. Türkiye’de Evlenme Biçimleri.....	14
2.4.1. Görücü Usulü Evlenme.....	15
2.4.2. Tanışarak Evlenme	16
2.4.3. Tanıştırma Yöntemi	17
BÖLÜM III YÖNTEM	20
3.1. Nitel Araştırma	20
3.2. Örneklem	21
3.3. Veri Toplama Araçları.....	23
3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	23
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	23
3.4. İşlem	23
3.5. Tematik Analiz	24

BÖLÜM IV BULGULAR.....	26
4.1. Evlilik Karar Sürecinde Aşamalar.....	26
4.1.1. Başlangıç.....	26
4.1.1.1. Evlilik Düşüncesine Açık Olma.....	26
4.1.1.2. Araçlar.....	27
4.1.1.3. Bilgi Edinme	29
4.1.1.4. Sürecin Tasarlanması	31
4.1.2. İlk Görüşme	32
4.1.2.1. Görüşme İçeriği.....	32
4.1.2.2. Değerlendirme.....	33
4.1.2.3. Yakın Hissetme	35
4.1.2.4. Tamam mı? Devam mı?	35
4.1.3. Yakın Tanıma	36
4.1.3.1. Eşi Yakından Tanıma.....	37
4.1.3.2. Aile Ritüelleri.....	39
4.1.4. Karar Alma	41
4.1.4.1. Sezgisel Açıklamalar.....	41
4.1.4.2. Mantıksal Açıklamalar	42
4.1.4.3. İstişare Etme.....	43
4.1.4.4. Karar Anı.....	45
4.2. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler.....	46
4.2.1. Kişinin Kendi Özellikleri.....	47
4.2.1.1. Evlenme Yaşı	47
4.2.1.2. Kriterlerinin Olması	47
4.2.1.3. Duygusal Yakınlık Hissetme	48
4.2.1.4. Evliliğe Hazır Olmama	49
4.2.2. Adayın Özellikleri.....	49
4.2.2.1. Yaş	49
4.2.2.2. Kişilik Özellikleri.....	50
4.2.2.3. Sosyal Özellikler	51
4.2.2.4. Fiziksel Özellikler	53
4.2.2.5. Benzer Özellikler	54
4.2.2.6. Tamamlayıcı Özellikler.....	56
4.2.3. Tanıştırma Yönteminin Özellikleri.....	56
4.2.3.1. Ortam Sağlama.....	56

4.2.3.2.	Güvenli.....	58
4.2.3.3.	Evlilik Odaklı.....	59
4.2.3.4.	Net Olma.....	60
4.2.4.	Aile Faktörü.....	61
4.2.4.1.	Aile Onayı.....	61
4.2.4.2.	Aile Uyumunu.....	62
4.2.4.3.	Ailenin Dolaylı Etkisi.....	63
BÖLÜM V TARTIŞMA	65
5.1.	Evlilik Karar Sürecinde Aşamalar.....	65
5.2.	Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler.....	73
5.3.	Sonuç.....	78
5.4.	Çalışmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Çalışmalara Yönelik Öneriler.....	79
REFERANSLAR	81
EKLER EK A	91
EK B	92
EK C	94
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.3. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	2
Tablo 4.1. Evlilik Karar Sürecinde Aşamalar	3
Tablo 4.2. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler	4

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ark.	Arkadaşları
MAXQDA	Nitel ve Karma Yöntemler için Profesyonel Veri Analizi Yazılımı
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Evlilik, insanlık tarihinin en eski dönemlerine dayanan evrensel bir olgudur. Evlilik; cinsel hayatın sağlıklı bir şekilde yaşanması, neslin devamı, iş bölümü, yasal olarak sorumlulukların belirlenmesi gibi pek çok toplumsal işlevi düzenler. Bununla birlikte, güven ve dayanışma içinde hissetme, destek görme ve sağlama, geleceğe dair planlar yapma gibi birçok sosyal gereksinimleri karşılamaktadır. Psikolojik ihtiyaçlar göz önünde bulundurulduğunda ise, evlilik kurumunun çoğu zaman sevilme ve beğenilme gereksinimini karşıladığı söylenebilir (Özgüven, 2009).

Hayatı pek çok yönden etkileyen, birçok gereksinimi karşılayan ve toplumsal yaşamı şekillendiren evlilik süreci, eş seçimi ile başlar. Evlilik hayatı, zamanla iyileşen veya kötüleşen doğrusal bir ilişki biçimi değildir. Birçok unsur ilişkiyi olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Fakat sürecin başında alınan sağlıklı bir karar ve uygun bir eş seçimi; evlilik doyumu, mutluluk, fiziksel ve ruhsal sağlık gibi birçok önemli faktörü olumlu yönde etkilemektedir (Mineo, 2017).

Eş seçiminin ilk adımı, değerlendirilecek bir eş adayının bulunmasıdır. Evlenilecek adayın bulunmasının temelde üç farklı yöntemi vardır: Tanışma (eşlerin birbirlerini kendilerinin tanıması), görücü usulü ve tanıştırma (Yanık, 2016). Bu üç eş seçim yöntemi, evlenilecek adayın nasıl bulunacağını farklı şekillerde ortaya koyar. Tanışma yönteminde adaylar kendileri bir araya gelerek bir yakınlaşma sağlanır, herhangi bir aracıya ihtiyaç yoktur. Görücü usulünde kişinin ailesinden/çevresinden birileri evlenilecek adayı bulur ve sürecin temel yürütücüleri bu kişilerdir. Tanıştırma yönteminde ise kişi evleneceği adayı kendisi bulmamasına rağmen sürecin aktif yürütücüsü konumundadır; adayları bir araya getiren kişi veya kişilerin müdahalesi çok sınırlıdır (Yanık, 2016).

Evrensel bir süreç olan eş seçiminde, sosyal ve kültürel faktörler eş seçim yöntemini etkilemektedir (Bejanyan ve ark., 2015). Eş seçim yöntemlerinin yapısı ve sıklığı kolektivist ve bireyci kültürlerde değişkenlik göstermektedir. Kolektivist kültürlerde evlilik bir toplumsal olgu olarak değerlendirilir ve özellikle ailenin bu süreçte önemli bir rolü vardır (Olçay İmamoğlu, 2019; Pillsworth ve Barrett; 2017). Bireyci toplumlarda ise eş seçimi genellikle bireyin kendi sorumluluğundadır. Bu bağlamda Türkiye'nin, örf ve adetlerin önemszenmesi, aile faktörünün ve onayının evlilik sürecindeki etkili olması gibi kolektivist kültür özelliklerini taşıdığı söylenebilir (Buunk ve ark., 2015; MacDonald ve ark., 2012). Aynı zamanda toplumsal değişimler, endüstrileşme, kentleşme, dünyada gelişen iletişim ağları gibi modern değişimleri takip eden bireyci kültür özelliklerini de taşımaktadır (Olçay İmamoğlu ve ark., 2019). Dolayısıyla Türkiye, kolektivist ve bireyci değerlerin iç içe geçtiği bir ülke konumundadır (Yılmaz ve ark., 2016).

Kültürel değişim ve dönüşümler, kişilerin eş seçim yöntemlerini etkilemektedir (Marshall ve ark., 2015). Görücü usulü evlenme kolektivist toplumlarda daha sık rastlanan bir eş seçim yöntemi iken, bireyci kültürler genellikle tanışarak evlenmeyi tercih ederler. Kolektivist ve bireyci kültürlerin bazı özellikleri taşıması, modernleşme ve kültürel değişimlerin yaşanması sebebiyle Türkiye popülasyonunda görücü usulü ve tanışarak evlenmeden ayrı olarak üçüncü bir form olan "tanıştırma" yöntemi ortaya çıkmaktadır (Ahmad, 2012).

Tanıştırma yönteminde aile bireyleri/akraba/çevre; eğitim düzeyi, din, meslek, yaşanılan yer gibi bazı kriterleri göz önünde bulundurarak evlenmelerinin uygun olduğunu düşündükleri kişileri bir araya getirirler. Hem görücü usulünün hem de tanışarak evlenmenin bazı özelliklerini içerse de farklılaştığı noktalar önemlidir. İlk olarak tanıştırma yöntemi ile evlenmiş çiftlerin, görücü usulünde olduğu gibi evliliklerine aracılık eden birileri bulunmaktadır. Görücü usulünde aracı kişi veya kişilerin eş seçimindeki rolü büyüktür ve bu kişilerin çoğunlukla müdahale gücü vardır. Tanıştırma yönteminde ise aracı kişi veya kişilerin etkisi danışmanlık düzeyinde kalmaktadır (Yanık, 2016).

İkinci önemli husus ise tanıştırma yönteminde evlilik kararını veren kişi aile bireyleri veya bir başkası değildir, bizzat çiftin kendisidir (Leonard, 2018). Görücü usulünde

ise evlenecek kişilerin evlilik kararlarına direkt bir müdahalesi söz konusu değildir. Nitekim 2016 yılındaki Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) Türkiye Aile Yapısı Araştırmasında (TAYA) yer alan evlilik kararını kimin aldığına yönelik cevaplar incelendiğinde, “Görücü usulüyle, benim kararım” ve “Görücü usulüyle, benim görüşüm sorulmadan, ailemin kararıyla” şeklinde görücü usulü altında iki ayrı seçeneğin olması dikkat çekmektedir. Bu durum, evlilik kararının kimin aldığına önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Evlilik kararını veren kişinin kim olacağı noktasında tanıştırma yöntemi görücü usulünden farklılaşarak tanışma yöntemi ile benzer özellik taşımaktadır.

Üçüncü önemli husus ise evlenecek olan kişilerin bir eşleşme amacıyla bir araya geldiklerini sürecin başından itibaren bilmeleri ve direkt olarak evlilik niyetiyle görüşmeleridir (Yanık, 2016). Tanışma yönteminde kişi bir süreç boyunca romantik bir ilişki sürdürse de ilişkinin başından itibaren evlilik niyetiyle görüşmeyebilir. Görücü usulünde ise tanıştırma yöntemine benzer şekilde adaylar direkt olarak evlilik niyeti ile sürece başlarlar. Bu yönü ile tanıştırma yöntemi, tanışmadan farklılaşarak görücü usulü ile benzer özellik taşımaktadır.

Kişilerin evlenecekleri adayı bulmaları, eş seçim yöntemine göre belirlenmekte; evlilik kararını alma süreci ise eş seçim yönteminden etkilenmektedir. Sürecin başlangıcında adayların bir araya nasıl geleceği, bu birlikteliğe aracılık eden biri veya birilerinin olup olmadığı, aracılık eden kişilerin sürece müdahale düzeyleri gibi pek çok önemli faktör eş seçimi yöntemi tarafından belirlenir. Sürecin devamında da adayların birbirlerini nasıl ve ne düzeyde tanıyacağı, dış faktörlerin ne derece etkili olacağı, ailenin süreçteki rolü, evlilik kararının kim tarafından alınacağı gibi birçok faktörü etkilemektedir. Bununla birlikte eş seçimi, kişi evlilik hayatı ve bu hayatın getirdiği sorumluluklara hazır oluşla ilgili içsel değerlendirmeler yaptığı; evleneceği adayın kişilik ve sosyal özellikleri, aile yapısı, kültür, aralarındaki uyum gibi birçok faktörü bir arada düşünmeyi gerektiren kompleks bir karar alma sürecini içermektedir (Smaldino ve Schank, 2012).

Eş seçimi, evlenme biçimleri ve eş seçimini etkileyen faktörler literatürde farklı şekillerde ayrı ayrı incelenmiştir fakat spesifik olarak tanıştırma yöntemi ile evlenmiş çiftlerde evlilik karar sürecinin nasıl ilerlediği ve bu süreçteki faktörlerin etkisi tek bir

çalışmada ele alınmamıştır. Bu araştırmanın amacı, tanıştirma yöntemi ile evlenmiş yeni evli çiftlerde evlilik karar sürecinin nasıl ilerlediğini ve bu sürece eşlik eden faktörleri anlamaya çalışmaktır. Evlilik hayatının ilk basamağı olan eş seçiminde karar sürecin nasıl şekillendiğinin araştırılması ve anlaşılması; bu alanda çalışan uzmanlar için müdahale programlarında, eğitim ve terapilerde kullanılabilir bilimsel bilgi üretmeyi sağlamaktadır.

Eş seçimi, evlenme biçimleri ve eş seçimini etkileyen faktörler literatürde farklı şekillerde ayrı ayrı incelenmiştir fakat spesifik olarak tanıştirma yöntemi ile evlenmiş çiftlerde evlilik karar sürecinin nasıl ilerlediği ve bu süreçteki faktörlerin etkisi tek bir çalışmada ele alınmamıştır.

1.1. Problem Durumu

Bu araştırmanın yapılmasına ilişkin problem durumu üç başlık altında incelenebilir: Araştırma konusu, katılımcılar ve araştırma yöntemi. Öncelikle eş seçimi ile ilgili yapılan araştırmaların kapsamının eş seçimi tutumu, evlilik uyumu, beklentiler gibi alanlarda yoğunlaştığı; eş seçim sürecinin nasıl gerçekleştiğine, adayların süreç içerisinde hangi aşamalardan geçtiklerine ve bu aşamaları etkileyen faktörlere dair bir çalışma yapılmamıştır.

İkinci olarak katılımcıların genellikle ulaşması kolay olduğu için üniversite öğrencilerinden oluştuğu, evli katılımcılarla yapılan görüşmelerin ise genellikle kadınlarla sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Sadece kadın katılımcılardan bilgi alınması, süreci kapsamlı bir şekilde anlama noktasında yetersiz kalabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple bu araştırmada kadın ve erkek evli katılımcıların bir arada bulunması çalışmayı önemli bir noktaya taşımaktadır.

Son olarak literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların pek çoğunun anket/ölçek gibi ölçüm araçlarını kullanan nicel yöntemler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılsa da anket/ölçek gibi araçların toplumsal ve kültürel yapıyı tam olarak yansıtamama ihtimali söz konusudur. Ayrıca eş seçimi gibi kapsamlı bir süreç ele alındığında, bu ölçüm

araçlarının katılımcılar için önemli olabilecek ayrıntıları yapısı itibariyle araştırmaya dahil edememe durumu da vardır. Bu çalışmada nitel yöntemle ele alınmış, katılımcılarla birebir görüşmeler yapılarak eş seçim sürecine dair detaylı bilgiler elde edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Soruları

Bu araştırmanın amacı, tanıştirma yöntemi ile evlenmiş yeni evli çiftlerde evlilik karar sürecinin nasıl ilerlediğini ve bu sürece eşlik eden faktörleri anlamaya çalışmaktır. Araştırma konusu, örneklem ve yöntem başlıklarının tümü değerlendirildiğinde; bu bağlamdaki bilimsel çalışmaların yetersiz oluşu evlenecek olan kişiler ve bu alanda çalışan uzmanlar için problem yaratmaktadır. Evlenecek olan kişiler süreci nasıl anlamlandıracaklarına ve değerlendireceklerine vakıf olmadıklarında evlilik karar sürecinde çeşitli zorluklar yaşayabilirler. Alanda çalışan uzmanlar için de sürecin nasıl işlediğine dair bilimsel dayanağı olan bilginin azlığı, süreci yaşayan kişileri/danışanları anlamayı ve onlara yardımcı olmayı güçleştirmektedir.

Evlilik hayatının ilk basamağı olan eş seçiminde karar sürecin nasıl şekillendiğinin araştırılması ve anlaşılması; bu alanda çalışan uzmanlar için müdahale programlarında, eğitim ve terapilerde kullanılabilir bilimsel bilgi üretmeyi sağlamaktadır. Eş seçimi, evlenme biçimleri ve eş seçimini etkileyen faktörler literatürde farklı şekillerde ayrı ayrı incelenmiştir fakat spesifik olarak tanıştirma yöntemi ile evlenmiş çiftlerde evlilik karar sürecinin nasıl ilerlediği ve bu süreçteki faktörlerin etkisi tek bir çalışmada ele alınmamıştır.

Bu çalışmanın iki araştırma sorusu bulunmaktadır:

1. Tanıştirma yöntemi ile evlenmiş çiftlerde evlilik karar süreci nasıl ilerliyor?
2. Tanıştirma yöntemi ile evlenmiş çiftlerde evlilik kararına etki eden faktörler nelerdir?

BÖLÜM II

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Evlilik ve Eş Seçimi

Evlilik iki insanın, çocuk sahibi oldukları, cinselliklerini meşru şekilde yaşadıkları, yasal olarak belli sorumluluk sahibi oldukları ve genellikle birlikte yaşadıkları sosyal bir kurumdur (APA, 2007). Evrensel bir kurum olarak kabul edilen evlilik, bir ilişki sistemidir. Bu sistem içerisinde bir kadınla bir erkeği “karı-koca” olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklarına belli statü sağlayan, toplumsal yönden devletin kontrol mekanizmaları, hakları ve yetkileri yer alır (Özgüven, 2009). Evlilik olgusunun insanlık tarihinin en eski dönemlerinde ve evrensel biçimde görülmesinin nedeni, toplumda belli işlevleri yerine getiriyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu işlevler arasında cinsel hayatın sağlıklı bir şekilde yaşanması, neslin devamı, iş bölümü, üretim ve tüketim faaliyetlerinin düzenlenmesi sayılabilir (Özgüven, 2009).

Şüphesiz ki eş seçimi, kişilerin yaşamlarını şekillendiren en önemli bir kararlardan biridir (Miller, 2012). Gelişim süreci içinde pek çok kişilerarası ilişkiler geliştirilse de evlilik hayat boyunca sahip olunan en önemli kişilerarası ilişki olarak görülmekte ve evrensel olarak her toplum için temel bir yapı olarak ele alınmaktadır (Gottman, 1993). Roese ve Summerville'nin araştırmasında (2005), kişilerin hayatlarındaki en büyük kararları arasında eş seçimleri yer almaktadır. Psikoloji ve sosyoloji başta olmak üzere pek çok akademik alan için araştırma konusu olan eş seçimi, birçok faktörü bir arada düşünmeyi gerektiren kompleks bir karar alma sürecini içermektedir (Smaldino ve Schank, 2012). Kişiler aynı anda kendi içsel süreçlerini değerlendirirken eş adayı ile ilgili izlenimlerini değerlendirmeye çalışırlar. Bu durum çoğu zaman bireysel bir süreçten ziyade toplumsal yapılardan da etkilenir (Günen & Poyraz Tacoğlu, 2017).

Evliliklerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve çiftlerin evliliklerinden aldıkları doyum eş seçimi ile yakından ilişkilidir (Özguven, 2009). Pek çok araştırma evlilik ve mutluluk ilişkisini ortaya koymuştur. Bu alanda yapılan en önemli çalışmalardan biri Harvard Üniversitesi'nin 80 yıl boyunca devam eden kapsamlı araştırmasıdır. Bu araştırmanın en çarpıcı sonuçlarından biri sağlıklı ve mutlu bir hayatın en önemli etkenlerinden birinin “ilişkiler” olarak bulunmasıdır. Sosyal hayattan izole, yalnız kişilerin daha az mutlu, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlık durumlarının daha kötü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle uzun süre devam eden sağlam beraberliklerin kişilerin hafızalarını dahi olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir (Mineo, 2017).

Evlilik üzerine çalışmalar yapan önemli isimlerden biri de John Gottman'dır. Gottman (1994) evli bireylerin evli olmayanlara göre daha mutlu bir hayata sahip oldukları ve daha sağlıklı olduklarını ileri sürmektedir. “Evliliği Sürdürmenin Yedi İlkesi” adlı kitabından evlilik uyumunun, mutlu evliliklerde sıklıkla görülen bir etken olduğundan bahsetmektedir. Gottman, Levenson ile (1992) yürüttüğü çalışmada; evlilikteki stresin, kanser, kalp hastalıkları ve kronik ağrılar gibi problemlerle ilişkili olduğunu kaydedilmiştir.

Yapılan araştırmalar ilişkilerin kişilerin fiziksel ve ruhsal sağlığı, sosyal ilişkileri, iş hayatları ve hatta beyin yapılarını bile etkilediğini ortaya koymaktadır (Diener ve ark., 2012; Kawamichi ve ark., 2016; Wilcox ve ark., 2005). İyi bir ilişkiye sahip olmanın pek çok yönden olumlu etkisi olduğu araştırmalar tarafından da kanıtlanmıştır. Demir'in (2008)'in araştırmasında ilişkinin kalitesinin mutlulukla yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Soons ve arkadaşlarının araştırmasında (2009) ise ilişkilerin uzun dönemli sonuçları incelenmiş ve kişilerin iyi oluş halleri ile ilişkisine vurgu yapılmıştır.

Evlilik sürecinin başında alınan sağlıklı bir karar ve uygun bir eş seçimi; evlilik doyumunu, mutluluk, fiziksel ve ruhsal sağlık gibi birçok önemli faktörü olumlu yönde etkilemektedir (Mineo, 2017). Eş seçimi sürecinin nasıl şekillendiği ve bu süreçte nelerin önemli olduğuna dair araştırmalar yürütülmüş, belli teoriler ortaya konmuştur. Bu tez bağlamında evrimsel kuram, benzerlik, tamamlama ve sosyal değişim kuramı ve son olarak filtre kuramı ele alınmıştır.

2.2. Eş Seçiminin Kuramsal Alt Yapısı

2.2.1. Evrimsel Kuram

Eş seçiminde evrimsel kuramın tarihsel boyutu incelendiğinde ilk olarak Darwin'in 1859 yılında yayımlanan Türlerin Kökeni kitabında "cinsel seçilim kavramı" olarak yer aldığı görülmektedir. Bu kavram üreme yeteneğinin fazla olan cinsin daha çok seçildiği yönünde bir fikri savunur. Fiziksel özellikler, kişilik özellikleri ve sahip olunan kaynaklar da evrimsel açıdan eş seçimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Buss ve ark., 1990; Miller, 2012).

Bu bağlamda cinsiyet farklılıkları incelendiğinde erkeklerin soyun devamı için doğurganlık özelliklerini ön planda tutarak potansiyel eşlerinde fiziksel özellikler, yaş ve sağlık faktörünü önemsedikleri vurgulanmaktadır. Kadınların ise eş seçiminde kendilerine ve çocuklarına bakım sağlayacak kaynaklara sahip kişileri tercih ettikleri iddia edilmektedir (Buss, 1999; Geher, 2013). Buss ve arkadaşlarının 2015'te yaptıkları araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu bağlamda "iyi gene sahip olma" ve "iyi kaynak sağlayıcı" özelliklerin eş seçiminde önemli olduğu ortaya konmuştur. Aynı yılda yapılan bir diğer çalışmada ise kadınların "iyi baba olma" kriterini önemsedikleri bulunmuştur (Lu ve ark., 2015).

Evrimsel kuramın incelendiği güncel araştırmalara bakıldığında Göz ve arkadaşlarının çalışması Türkiye bağlamında yapılan bir araştırma olduğu için, kültürel özellikleri de ön planda bulundurması açısından önemlidir. 1114 katılımcı ile yapılan araştırma bulgularına göre kadınların zekâ, iyi baba olma ve kaynak sağlama kriterlerine daha çok önem verdikleri; erkeklerin ise fiziksel özellikleri ön planda tuttıkları gözlemlenmiştir (Göz ve ark., 2018). Her ne kadar bazı güncel çalışmalar evrimsel kuramı destekleyecek nitelikte bulgular ortaya koysalar da geleneksel bir tutum sergilemesi yönünde eleştirilere maruz kalmaktadırlar (Gustafson & Fransson, 2015; Kulik, 2011; Mansour & McKinnish, 2011; Aziz & Cunningham, 2008).

2.2.2. Benzerlik Kuramı

David M.Buss'un 1985 yılında yayımlanan çalışmasının başlığı şu şekildedir: "Opposites are sometimes said to attract, but in fact we are likely to marry someone who is similar to us in almost every variable."

"Zıtlıkların zaman zaman birbirini çektiği söylenir fakat neredeyse bütün değişkenlerde kişiler kendileri ile benzer özellikteki kişilerle evlenme eğilimindedirler."

Benzerlik kuramına göre evlilik kararı alınırken kişiler potansiyel adayın kendileri ile benzer özellikler taşımasını önemserler, seçimlerini bu yönde yaparlar. Bu benzer özellikler fiziksel özellikler, kişilik özellikleri, dindarlık düzeyi, yaş, sosyo ekonomik statü, değerler, ilgi alanları, etnik köken gibi pek çok alanı kapsayabilir (Hunter ve ark., 2015; Miller, 2012; Braithwaite ve ark., 2015).

Yapılan çalışmalar benzer özellikler göstererek evlenen çiftlerin evliliklerinin daha uzun ömürlü ve mutlu olduklarını ortaya koymaktadır (Lincoln ve ark., 2008; Lamanna ve ark., 2018; Holman, 2001). Bu durumun nedenleri arasında, benzer özellikler gösteren çiftlerin ilişkilerinde bir uyuma sahip oldukları ve daha az tartıştıkları söylenebilir (Barelds ve ark., 2007). Sadece çiftler değil, aileleri ve sosyal çevreleri tarafından da benzerlik kuramını destekleyecek tutumlar gözlemlenebilmektedir. Evlenecek kişiler, aileleri ve arkadaşları tarafından benzer özellik gösterdikleri ve sosyal çevreye sahip oldukları adaylarla birlikte olmaları tavsiye edilmektedir (Dubbs ve ark., 2012; Wimmer ve ark., 2010). Özellikle görücü usulü evliliklerin büyük bir kısmı benzerlik kuramı çerçevesinde şekillenmektedir (Epstein ve ark., 2013).

2.2.3. Tamamlama Kuramı

Robert Winch'e göre romantik ilişkilerde birbirini tamamlayan ihtiyaçlar ön plana çıkmaktadır (1958). Bu kurama göre bir kişinin çekici görünmesinin sebebi, potansiyel eş adayı için tamamlayıcı özellikler bulundurmasıdır. Farklılığın çekimi olarak da bilinen bu kuramda içe dönük kişiler dışa dönükleri veya çekingen kişiler sosyal

iletişim becerileri iyi olan kişileri çekici bulmaktadırlar. Birbirini tamamlayan gereksinimler görüşünde tamamlanan özelliklerle birlikte ilişkinin güçleneceği savunulmaktadır (Judge & Brown, 2004). Fakat benzerlik kuramının aksine yeterli bilimsel dayanağı olmadığı ve ampirik bulgular sunmadığı için eleştirilmektedir (Piasentin & Chapman, 2007). Winch'in teoriyi destekleyen çalışmalarından sonra uzun yıllar bu alanda sayılı araştırma yapılmıştır (Brubaker, 2016).

2.2.4. Sosyal Değiş Tokuş Kuramı

Tamamlama teorisinin aksine sosyal değiş tokuş teorisi bilimsel çalışmalarla ortaya konmuş ve bulgularla da desteklenmiştir. Bu kurama göre ilişkinin sürdürülmesindeki en büyük etken o ilişkiden elde edilen kazanımlara ve bedellere bağlıdır. Evlilik kişilere, cinsellik, sosyal statü, ekonomik düzeyde artış, duygusal destek gibi ödüller kazandırmaktadır (Levinger,1976). Kazanımlar içsel ve dışsal olarak değerlendirilmektedir. Örneğin mizah, zekâ gibi özellikler içsel kazanımları desteklerken güç, para gibi etkenler dışsal kaynaklara işaret eder.

Bedeller ise şiddete maruz kalmak veya sosyo ekonomik düzeyin düşmesi olarak örneklendirilebilir (Benokraitis, 2015). Bu teoriye göre, eş seçiminde yüksek kazanım/ödül ve düşük bedel ekseninde tercihler yapılmalıdır. Evlilikte her iki taraf için de ödüller ödenen bedelden yüksek ise ilişki gelişmekte ve devam etmektedir. Eş seçiminin rasyonel bir düzlemde yapıldığını varsayan (Wilson & Huston, 2013) bu teoriye, “mantık evlilikleri” veya “anlaşmalı evlilikler” örnek olarak verilebilir.

2.2.5. Filtre Kuramı

Filtre kuramına göre kişiler eş seçimi sürecinde uygun olmayan adayları belli kriterlere göre elemektedirler. Böylelikle potansiyel adayların olduğu havuzu daraltarak seçim yapmalarını kolaylaştırmış olurlar (Kerckhoff and Davis, 1962). Bu teori aslında benzerlik kuramı ile yakından ilişkilidir (Brackett, 2016) çünkü filtreleme işlemi benzer özellikleri ön planda tutacak şekilde yapılmaktadır, fakat sürecin nasıl işlediğini açıkladığı için önemlidir.

Filtreleme kuramında eş seçimi sürecinde üç filtreleme işleminden söz edilir. Bu filtreler kişilerin kısa süreli ilişkiden uzun süreli ilişkiye geçmesinde etkilidir. İlk filtreleme yaş, sosyo ekonomik düzey, dindarlık düzeyi gibi sosyal özellikler dikkate alınarak yapılmaktadır. İkinci filtrede ise değerler ve tutumların benzer olması vurgulanır. Son filtrede ise ihtiyaçların giderilip giderilmemesi değerlendirilir (Kerckhoff ve Davis, 1962). Böylece potansiyel eş adayını pek çok yönden değerlendiren bir seçim süreci tamamlanmış olur.

Eş seçimi üzerine pek çok kuramın olduğu görülmektedir. Bu kuramlardan bazıları benzerlikler veya farklılıklar gibi belli faktörleri ön planda tutmaktadır. Filtre kuramı ise eş seçiminde sürece odaklanan bir kuram olduğu için dikkat çekmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulurken filtreleme kuramı göz önünde bulundurulmuştur.

2.3. Eş Seçimini Etkileyen Faktörler

Evliliğin, dolayısıyla eş seçiminin kişilerin hayatlarına olan etkisini inceleyen pek çok çalışmada hangi faktörlerin eş seçiminde etkili olduğunu cevaplamaya çalışmıştır. Eş seçimindeki unsurlar yaşanan dönem veya kültürel yapıdan etkilenebileceği gibi bireysel anlamda da göz önünde bulundurulması gereken birçok faktör olabilir. Bu alanda yapılan çalışmalar hangi faktörlerin önemli olabileceğini, kişilerin evlenmeden önce neleri değerlendirmeleri ve göz önüne bulundurmaları gerektiğini tartışmışlardır.

Eş seçimi üzerine yapılan en önemli çalışmalardan biri David M. Buss'un 33 ülkede 10,047 katılımcı ile yaptığı araştırmadır. Evrimsel teori perspektifinde ele alınan ve özellikle kadın ve erkekler arasındaki farklılıkları ortaya koyan çalışmada, kadınların maddi kaynaklara sahip olma, hırslı ve çalışkan olma gibi ekonomik kriterleri ön planda tutarken erkeklerin genç ve çekici olma gibi fiziksel özelliklere önem verdikleri bulunmuştur. Pek çok kültürü kapsayan bu çalışmada, ortak eş seçim kriterleri olduğu belirtilmektedir (Buss, 1989; Buss & Schmitt, 1993).

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise dünyanın pek çok yerinde kadın ve erkeklerin ortak olarak erkeğin yaşça daha büyük olduğu eş seçimi tercihinde bulduklarına işaret etmesidir. Doğurganlığın belli bir süre ile sınırlı olması, yaş

kriterini önemli hale getirmektedir (Singh, 1993). 27 ülkede yapılan çalışmada, erkeklerin ortalama 2.99 yaş kendilerinden küçük kadınlarla evlendikleri; kadınların evleneceği erkeğin kendilerinden ortalama 3.42 yaş büyük olmasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Buss, 1989). Farklı kültürlerde yapılan birçok çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir (Bingol & Basar, 2016; Gazioğlu, 2006; Schwarz & Hassebrauck, 2012; Dunn ve ark., 2010; Chang ve ark., 2011; Bergstrom & Bagnoli, 1993). Fakat bu çalışmalar, evrimsel-biyolojik ve ekonomik teorilerin perspektifinde geleneksel kadın-erkek rollerini baz almaları sebebiyle de eleştirilmiştir (Gustafson & Fransson, 2015; Kulik, 2011; Mansour & McKinnish, 2011; Aziz & Cunningham, 2008).

Buss ve arkadaşları tarafından farklı yıllarda yapılan çalışmalarda kadın ve erkeklerin eş seçimindeki kriterleri yeniden değerlendirilmiştir. Önceki çalışmalarda fiziksel çekiciliğin erkekler için daha baskın olduğu bulunurken; 2000'li yılların başında yapılan çalışmalarda fiziksel çekiciliğe iki cinsin de önem verdiği, erkekler için de ekonomik faktörlerin değer kazandığı, temizlik veya yemek yapmak gibi ev işlerinin erkekler için eski öneminin oldukça azaldığı ve karşılıklı romantik etkileşimin hem kadın hem de erkekler için çokça önemli hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Buss ve ark., 2001). Bu araştırmada, eş seçimi tercihlerinin kültürden kültüre, aynı kültürel bağlam içerisinde bir tarihi periyottan diğerine, kişiden kişiye ve hatta aynı kişinin farklı çevrelerdeki tutumuna göre değişkenlik gösterdiğini bulunmuştur (Buss ve ark., 2001). Konu ile alakalı güncel çalışmalar incelendiğinde, Türkiye örneğinde eş seçiminde evrimsel teori ile tutarlı sonuçlar elde edilen çalışmalara da rastlanmaktadır (Göz ve ark., 2018).

Eş seçimini etkileyen faktörleri araştıran çalışmaların başlıca bulgularından biri de evlenilecek kişinin sahip olduğu fiziksel/sosyal özellikler ve kişilik özellikleridir. Yapılan çalışmalarda kadın ve erkeklerin ortak olarak üzerinde durdukları özellikler kibarlık, karşılıklı etkileşim ve zekâ (Souza ve ark., 2016); sosyoekonomik düzey, fiziksel çekicilik ve aşk (Buss ve ark., 2001); dürüstlük, sadakat ve cana yakınlıktır (Soureh, 2011). Kadınların erkeklere göre kültürlü, dürüst, sadık, kibar, eğitilmiş ve güvenilir olma gibi özellikleri daha ön planda tuttukları bulunmuştur (Yıldırım, 2007; Mermer, 2011; Atari ve ark., 2020; Atari, 2017).

Altuntaş ve Atli'nin (2015) araştırmasında eş seçimini etkileyen faktörleri yedi başlık altında toplamıştır. Bu faktörler aile ilişkileri ve güven, sosyoekonomik statü, dindarlık ve politik yönden benzerlik, fiziksel çekicilik, bekaret, çocuk bakımı ve aşk olarak belirtilmiştir. Aşk, sadece ilişkinin başlangıcı değil, devamlı olmasında da önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Buss, 2001; Olcay İmamoğlu ve ark., 2019; Flicker ve ark., 2019; Sternberg, 1986; Fisher, 2006). Eş seçiminde mensup olunan din veya dindarlık düzeyi de çiftler için kriter olarak belirtilmektedir (Köroğlu, 2013; Lamanna ve ark., 2018; Curtis & Ellison, 2002; Logan ve ark., 2008; Kerckhoff & Davis, 1962). Dindarlık sadece dini pratikleri yerine getirmekle sınırlı kalmayıp kişilerin dünya görüşü ve yaşam biçimlerine de etki eden bir faktör (örneğin boş zaman aktiviteleri, çocuk yetiştirilme biçimi, kadın-erkek rolleri v.b.) olabilmektedir (Ellison ve ark., 2010; Lambert & Dollahite, 2006). Nitekim TÜİK'in 2016 TAYA verileri incelendiğinde kişilerin evlenecekleri adaylarda aradıkları özellikler içerisinde en önemli yüzdeliği "dindarlık" faktörü almıştır.

Adayların politik tercihleri, eş seçimini etkileyen bir başka kriter olarak değerlendirilmektedir. Benzer politik fikirlere sahip olmayan kişiler bir filtreleme sistemi içerisinde elenmektedirler (Alfred ve ark., 2011). Kişiler benzer politik görüşe sahip oldukları adaylar ile sürece devam etmektedirler (Usluoğlu ve ark., 2015; Furnham, 2009). Her ne kadar siyasi tutumların ilişkinin erken dönemlerinde belirleyici bir faktör olmadığını düşünen çalışmalar mevcut olsa da (Klofstad ve ark., 2012); Nicholson ve arkadaşlarının (2016) bin kişilik grupla yaptıkları araştırmada, katılımcıların aynı politik görüşe sahip oldukları kişileri fiziksel olarak daha çekici buldukları belirtilmiştir.

Kültürel yapı başlı başına kişilerin yaşam biçimine etki ettiği için eş seçiminde de kritik bir rol oynamaktadır. 2016 TAYA verilerinde katılımcılar evlenecekleri adayda "aile yapılarının benzer olması, aynı sosyal çevreden olması, aynı etnik kökenden olması" özelliklerini "önemli" olarak işaretlenmiştir. Kolektivist kültürlerde evlilik bir toplumsal olgu olarak değerlendirilir ve ailenin bu süreçteki rolü büyüktür (Olcay İmamoğlu, 2019; Pillsworth ve Barrett, 2017; Günen & Poyraz Tacoğlu, 2017; Fox, 1975; Buunk ve ark., 2010). Bu nedenle Türkiye gibi kolektivist toplumlarda evlenecek kişiler ailelerinin onayını almayı genellikle önemserler (Buunk ve ark., 2015; MacDonald ve ark., 2012). Kültürel yapı yalnızca evliliğin başlangıcında etkili

olan bir olgu değildir. Evlilik felsefesi, kadın-erkek rolleri gibi durumlara da etki eder (İmamoğlu & Selçuk, 2018).

Yapılan pek çok araştırmada eş seçiminde hangi faktörlerin ön planda olduğunu ele alınmıştır. Bu faktörlerin bir kültürden diğerine, hatta aynı kültürel yapı içerisinde dönem dönem değişebildiğini; dolayısıyla tek bir listeden söz etmenin mümkün olmayacağı söylenebilir. Nitekim araştırmaya dahil edilen katılımcıların kültürü, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, sosyo ekonomik statüsü gibi pek çok önemli etken araştırma sonuçlarını şekillendirmektedir (Usluoğlu ve ark., 2015; Buss ve ark., 2001).

2.4. Türkiye’de Evlenme Biçimleri

Sezen (2005) Türkiye’de evlenme biçimleri üzerine yaptığı araştırmasında 33 farklı evlenme biçimini ele almıştır. Bu evlenme biçimleri görücü usulü ile evlenme, kız kaçırma, başlık parası karşılığında evlenme, oturak alma evlilik, baş örtüsü kaçırma yoluyla evlilik, beşik kertme evliliği, taygeldi evlilik, kuma getirme evliliği, berder (berdel) evliliği, kepir (yaban değişimi) evliliği, ölen kardeşin karısıyla evlenme, baldızla evlilik, içgüveyi evliliği, yetim evliliği, yakın akraba evliliği, oldu bitti evlilik, para karşılığı evlenme, kan parası karşılığı evlenme, oç alma karşılığı evlenme, çok eşli evlilik, anlaşmalı evlilik, hileli evlilik, rastlantı evliliği, ilan yoluyla eş seçme evliliği, tercihli evlilik, yabancı ile evlilik, farklı mezhep evliliği, metres edinme evliliği, muta evliliği, dış güveyi evliliği, dul evliliği, tanışıp anlaşarak evlenme ve televizyon evliliği olarak sıralanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK), Türkiye Aile Yapısı Araştırması’nda (TAYA) evlenme biçimi ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. En son 2016 yılında yapılan araştırmada; “Kendi seçimim, ailemin rızasıyla”, “Kendi kararım, ailemin rızası dışında”, “Görücü usulüyle, benim kararım”, “Görücü usulüyle, benim görüşüm sorulmadan, ailemin kararıyla”, “Kaçma, kaçırılma”, “Berdel” ve “Diğer” seçenekleri yer almıştır. Evlilik kararı ile ilgili bu kategoriler yaş, cinsiyet, İstanbul-Ankara-İzmir Büyük Şehirleri, coğrafi bölgeler, kişinin öğrenim durumu, hane halkı tipi ve sosyoekonomik statüsüne göre sınıflandırılmıştır. Bu tezin konusu ve bağlamı gereği diğerlerine göre daha sık görülen üç evlenme biçimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu evlilikler sırasıyla görücü usulü, tanışma ve tanıştırma yöntemidir.

2.4.1. Görücü Usulü Evlenme

Pek çok kültürde aile bireyleri, çocuklarını evlendirmeyi bir görev bilinciyle yaparlar (Janmohamed, 2010). Görücü usulü evliliklerde aileler, bireylerden ziyade aile bütünlüğünü ve toplum yapısını önemser. Benzer aileler arasında yapılan evliliklerin, o ailelerin kültürel bütünlüğünü ve bağlarını koruduğuna inanılmaktadır (Benokraitis, 2015). Bu doğrultuda yapılan görücü usulü evliliklerde, evlilik sürecinin başlangıcı ve devamında çift değil; anne, baba veya bir yakınları ve bu kişilerin görüşleri esas alınır (Yanık, 2016). Aile kendi hassasiyetlerini göz önünde bulundurur ve kız istenilen ailenin genellikle kendilerine denk olmasını ister (Sezen, 2005). Özellikle istenilecek kızın evin sorumluluğunu alabilecek bir kişi olması, aile geçmişi ve sosyoekonomik düzeyi önemsenir (Özgüven, 2009; Olcay Imamoğlu ve ark., 2019).

Görücü usulü evliliklerde, tanışma ve tanıştırma yönteminden farklı olarak kişiler birbirlerini kısa süreli ve oldukça kontrollü ortamlarda görürler (Yanık, 2016). Hatta bazı toplumlarda kişiler birbirlerini evlenecekleri gün görmektedir ve aileleri tarafından verilen karara karşı çıkma hakları neredeyse yoktur (Lamanna ve ark., 2018).

Toplumsal değişimler, endüstrileşme, kentleşme (Sezen, 2005); dünyada gelişen iletişim ağları, sosyal medya (Olcay Imamoğlu ve ark., 2019) gibi önemli olayların Türkiye için de geçerli olduğu düşünüldüğünde sınırları daraltılmış görücü usulü evliliklerin zamanla azalması beklenen bir durumdur. Her ne kadar bazı istatistiksel veriler görücü usulü evliliklerin oranının yüksek gösterse de, bu durum, “görücü usulü evlilik” kavramını yanlış kullanmaktan kaynaklanıyor olabilir (Yanık, 2016). Bu bağlamda; evlilik kararında ailelerin söz sahibi olduğu düşünüldüğünde, kişinin evleneceği kişiye kendisinin karar verip vermediği önemli bir faktör haline gelmektedir.

Bu doğrultuda, TÜİK’in 2006 ve 2016 yıllarında yapılan TAYA sonuçları incelenmiştir. Bu araştırmada “Görücü usulüyle, benim görüşüm sorulmadan, ailemin kararıyla” seçeneği evlilik kararını kimin verdiğine işaret etmesi sebebiyle önemlidir. Çalışma sonuçları incelendiğinde 2006 yılında kadınların “Görücü usulüyle, benim görüşüm sorulmadan, ailemin kararıyla” seçeneğine verdikleri cevapların oranı 36.2

iken, 2016 yılında bu oranın 9,0'a düştüğü görülmektedir (TÜİK). Erkekler için ise 2006'da 24.8 olan oran 2016 yılında 14.8'e düşmüştür. Yapılan kapsamlı çalışmada da görüldüğü gibi kişinin kendi kararı dışında gerçekleşen bu evlilik biçimi zamanla azalma eğilimi göstermektedir. Görücü usulünün azalma sebeplerine dair yapılan çalışmalarda yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte kişilerin birbirlerini tanıyarak evlenmeye önem vermeleri, duygusal yakınlık aramaları gibi faktörlerin ön plana çıktığı bulunmuştur (Tuzer, 2016; Olcay İmamoğlu ve ark., 2019).

2.4.2. Tanışarak Evlenme

Tanışarak evlenme biçimi görücü usulünden farklı olarak çiftlerin birbirlerini tanıdıkları flört dönemini içerir (Özguven, 2009; Sezen, 2005). Flört, genel itibariyle çiftler arasında duygusal yakınlığın yaşandığı, bazı ilişkilerde cinselliğin yaşandığı (Hortaçsu, 2002) ve çiftlerin birbirlerini tanımaya gayret ettikleri bir dönem olarak tanımlanabilir (Çakıcı, 2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2015 yılında yaptığı Türkiye'de Evlilik Tercihleri araştırmasında, görücü usulü ile evlenen kişilerin eşlerini nişanlılık döneminde tanımaya başladıklarına dair katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. Her ne kadar bu dönem çiftler için birbirlerini tanıma fırsatı sağladığı için flört süreci ile benzer özellikler taşısa da görücü usulünde aile faktörü ön plandadır ve bu çiftlerin görüşmeleri genellikle aile kontrolünde gerçekleşmektedir (Yılmazçoban, 2008).

Tanışarak evlenme biçimini diğer iki evlilik biçiminden ayıran en önemli iki fark, evlilik sürecinde aracı olmaması ve çiftlerin bir eşleşme süreci içerisinde olup olmadıklarının açık olmamasıdır (Yanık, 2016). Kişilerin flört sürecinden sonra kendi kararlarıyla evliliklerini gerçekleştirdikleri tanışarak evlenme biçiminde; romantik bir sürecin yaşandığı, duygusal yakınlığın önemsendiği ve çiftlerin uyumunun ön planda tutulduğu söylenebilir (Olcay İmamoğlu,2019; Pande, 2016). Evlilik kararını çiftin alması, ailenin tamamen bu sürecin dışarısında tutulduğu anlamına gelmemelidir. Nitekim 2016 TAYA sonuçlarında, evlilik kararını "Kendi kararım, ailemin rızası dışında" diyen katılımcıların oranı kadınlar için %2,6 iken erkekler için bu oran %2,5 olarak bulunmuştur. Fakat "Kendi seçimim, ailemin rızası ile" diyen katılımcıların oranı kadınlar için %27,1 iken erkekler için %33,8'dir. Bu sonuçlar üç büyük ilde (İstanbul, Ankara, İzmir), bütün coğrafi bölgelerde, bütün yaş aralıklarında, öğrenim

durumlarında, hane halkı tipinde ve sosyoekonomik statüde de benzer şekildedir. Çiftler her ne kadar kendi kararları ile evlilik sürecine adım atsalar da ailelerinin onayını almayı önemsemektedirler.

Geçmiş yıllarda konu ile ilgili pek çok önemli çalışmaya ek olarak güncel literatürdeki araştırmalarda, görücü usulü ve tanışarak evlenen çiftler birçok konu özelinde karşılaştırmaktadırlar (Fox, 1985; Flicker ve ark., 2019; Olcay İmamoğlu ve ark., 2019). Türkiye’de yapılan çalışmalarda Nuran Hortaçsu, benzer konuda farklı yıllarda yaptığı çalışmalarla görücü usulü ile evliliği ve tanışarak evlenmeyi farklı dinamikler bağlamında karşılaştırmıştır. İlk çalışmasında görücü usulü ile evlenen çiftlerin tanışarak evlenen çiftlere göre evliliklerinde dış faktörlerin daha etkili olduğunu, eşleri ile daha az etkileşim içerisinde olduklarını ve karşılıklı birbirlerini daha az açtıklarını bulmuştur (Hortaçsu & Oral, 1999). Evliliğin ilk yıllarını karşılaştırdığı diğer uzunlamasına çalışmasında görücü usulü evlilik yapan çiftlerde erken ebeveynlik, kadının ev işlerinde ön planda olması gibi bazı durumların tanışarak evlenen çiftlere göre daha sık görüldüğünü belirtmiştir (Hortaçsu, 1999). İlerleyen süreçte çalışmasına evliliğin farklı dönemlerini de dahil eden araştırmacı, tanışarak evlenen çiftlerde duygusal bağın fazla olduğu, daha eşitlikçi oldukları ve daha az tartışma yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Fakat görücü usulü ile evlenen çiftler evliliğin ilk aşamalarını başarılı bir şekilde geçirdiklerinde tartışmaların azaldığını ve tanışarak evlenen çiftlerde ise iş bölümünde daha az eşitlikçi bir tutum takındıklarını ifade etmiştir (Hortaçsu, 2007). Bu çalışmalarda özellikle cinsiyet faktörü dikkat çekmektedir. Görücü usulü evliliklerde kadınlar erkeklere göre eşlerine karşı daha az yakınlık hissettiklerini belirtmişlerdir (Hortaçsu, 2007).

2.4.3. Tanıştırma Yöntemi

Tanıştırma yöntemi hem görücü usulünün hem de tanışarak evlenmenin bazı özelliklerini içerse de farklılaştığı noktaları açıkça ortaya koymak gerekir. Tanıştırma yöntemi ile evlenmiş çiftlerin evliliklerine aracılık eden birileri olsa da bu durum danışmanlık düzeyinde kalmıştır (Yanık, 2016). Görücü usulündeki gibi bir aracı vesilesiyle bir araya gelmelerine rağmen evlilik kararını veren kişi aile bireyleri veya bir başkası değildir; bizzat çiftin kendisidir (Leonard, 2018). İkinci bir özellik ise bu kişilerin bir eşleşme amacıyla bir araya geldiklerini sürecin başından itibaren

bilmeleridir (Yanık, 2016). Kişilerin evlilik kararını kendileri vermeleri tanışarak evlenme biçimine benzer özellik taşısa da sürecin başından itibaren evlilik amacıyla bir araya geldiklerini bildikleri için tanışarak evlenme biçiminden ayrılmaktadır.

Tanıştırma yönteminde, aile bireyleri/akraba/çevre; eğitim düzeyi, din, meslek, yaşanılan yer gibi bazı kriterleri göz önünde bulundurarak evlenmelerinin uygun olduğunu düşündükleri kişileri bir araya getirirler. Geniş aile buluşmaları, düğünler, sosyal veya kültürel etkinliklerde kişiler bir araya getirilerek konuşmalarına ve birbirlerini tanımalarına fırsat verilir (Gopalkrishnan & Babacan, 2007). Görücü usulü ile karşılaştırıldığında, bu yöntemde kişilerin birbirlerini evlenmeden önce tanımalarına olanak sağlanır. Ayrıca kişilerin tanıştırılan aday ile evlenmeme hakkı vardır (Gopalkrishnan & Babacan, 2007).

Bu bağlamda, 2016 yılındaki TAYA’da yer alan evlilik kararı seçeneklerinden “Görücü usulüyle, benim kararım” seçeneğinin “tanıştırılarak evlenme biçimi” ile eşlerin bir araya gelmesinin başkaları tarafından gerçekleşmesi ve evlilik kararını çiftlerin alması sebebiyle benzer özellikler gösterdiği görülmektedir. Bulgular incelendiğinde Türkiye genelinde “Görücü usulüyle, benim kararım” seçeneğinin oy oranı %47,8 iken, “Kendi seçimim, ailemin rızasıyla” %30,2 ve “Görücü usulüyle, benim görüşüm sorulmadan ailemin kararıyla” %12 oy oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda ve erkeklerde 47.8’dir. Yaş faktörü incelendiğinde 45 yaş ve üzeri kişilerde bu oranın en yüksek olduğu (ortalama 53), 25-34 yaş aralığında ise 35,6 olarak bulunmuştur. Öğrenim durumu ve sosyoekonomik statü incelendiğinde ise öğrenim durumu ve sosyoekonomik statü arttıkça bu oranın azaldığı görülmektedir. Üniversite/Lisansüstü eğitim gören katılımcılarda 24,8 iken, bir okul bitirmemiş katılımcılarda bu oran 52,1 olarak yer almıştır. Benzer şekilde sosyoekonomik statüsü en üst grupta olan katılımcılarda 19.9 olan oran, en alt sosyoekonomik grupta 56,2 olarak hesaplanmıştır. Bulgulardan da anlaşılacağı üzere “Görücü usulü, benim kararım” seçeneğine verilen cevaplar katılımcıların eğitim düzeyine, sosyoekonomik statüsüne, yaşına ve yaşadığı yere göre farklılaşmaktadır.

Tanıştırma yöntemi ile ilgili yapılan çalışmalarda “arranged marriages” (görücü usulü) yerine “assisted marriages” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir (Ahmad, 2001;

Pande, 2016). Bu tanımlama, görücü usulünden farklılaştığına işaret etmesi sebebiyle önemlidir.

Müslüman İngiliz kadınlarla yapılan bir çalışmada tanışma yöntemi, görücü usulü ve tanışmadan farklı olarak “üçüncü bir yol” olarak belirtilmektedir (Ahmad, 2012). Bu üçüncü yol, hem ailelerin kültürel/dini hassasiyetleri göz ardı etmediği, hem de evlenecek kişilere birbirlerini tanıma şansı, evlilik kararını kendilerinin verme hakkı sağladığı için ara bir form olarak karşımıza çıkmaktadır (Gopalkrishnan & Babacan, 2007). Bu konu ile ilgili Hindistan’da yapılan bir araştırmada, görücü usulünün yaygın olduğu bölgelerde ailelerin çiftlerin bir araya gelmesine öncülük ettikleri fakat kararı evlenecek kişilerin aldığı tanıştırlarak evlenme biçiminin (assisted marriage) giderek yaygınlaştığı belirtilmiştir (Leonard, 2018).

Literatür incelendiğinde, araştırmaların pek çoğunda evlenme biçimleri genellikle “görücü usulü” ve “aşk evliliği” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ifadelerin kelime anlamı itibariyle yeniden kavramsallaştırılması gerekmektedir (Tsutsui, 2013). 5,939 kişi ile yapılan bir araştırmada görücü usulü ve aşk evliliği arasındaki sınırların gittikçe belirsizleştiği sonucuna ulaşılmıştır (Mukhopadhyay, 2012). Günümüzde görücü usulü olarak tanımlanan evlenme biçimi tamamen sevgiden, aşktan ve hislerden uzak bir evlenme şekli değildir. Tokuhiro (2010) araştırmasında, katılımcıların aracılar sayesinde tanışmalarına rağmen eşlerine karşı yakınlık beslemeleri sebebiyle evlenme biçimlerinin görücü usulü olarak değerlendirip değerlendirmeyeceklerine dair kararsızlık yaşadıkları görülmektedir. Türkiye’de yapılan alan çalışmalarından birinde tanışmalarına farklı kişiler vesile olsa da buluşma sonrasında aşk ve yakınlık sağladıkları görülmektedir (Hart, 2007).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Nitel Araştırma

Nitel araştırma ile ilgili tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Van Maanen (1979), nitel araştırmanın bir şemsiye terim olduğundan bahsetmektedir. Bu şemsiyenin altına tanımlama, çözüme, yorumlama ve anlama ile ilgili terimlere ulaşmaya çalışan teknikleri kapsayan süreçler bütünü dahil edilmektedir. Denzin ve Lincoln (2005) ise, nitel araştırmayı “gözlemciyi dünyanın tam ortasına koyan yerleşik bir aktivite” olarak tanımlamaktadır. Nitel araştırmacılardan ise, olguları doğal ortamında çalışan ve insanların onlara ne gibi anlam yüklediğini yorumlayan kişiler olarak bahsetmektedirler.

Nitel araştırmalar, anlamın nasıl inşa edildiği, insanların yaşamlarını ve dünyayı nasıl anlamlandırdıkları ile ilgilenir (Merriam, 2009). Bu ilgi alanları içerisinde kişilerin yaşam tarzları, anlatıları, davranışları, belirli bir bağlam içerisindeki algıları olarak sıralanabilir. Nitel araştırmacılar bu alanlara yönelik bilgi üretmeyi amaçlamaktadırlar (Strauss & Corbin, 1998).

Araştırma probleminin doğasına ve araştırma problemine yönlendirilen sorulara dayalı olarak nitel veya nicel araştırma yöntemini seçilmektedir. Bir problem ya da konunun keşfedilmesi gerektiğinde nitel araştırma kullanılır (Creswell, 2013). Nitel ve nicel araştırmanın farklılıklarını ortaya koymak, bu çalışmadan neden nitel araştırma metodu kullanıldığı sorusunun cevabı için önemlidir. Nitel araştırmalarda sayısal verilerden sonuç elde etmek ve bu sonuçları genellemek amacı yoktur. Ayrıca nicel araştırma yöntemindeki hipotez oluşturma, teoriyi test etme gibi amaçların aksine istatistiksel ilişkilerin ara süreçleri görmezden gelebileceği, kişisel farklılıkların indirgenmediği ve araştırmacının objektif olma varsayımının hali hazırda var olan

yanlılıkların üzerini örttüğü gerekçesi ile de nicel araştırmaların sınırlılıklarına değinmiştir (Tanyař, 2014). Farklı gerçeklikler olabileceğini kabul ederek post pozitivist bir yaklaşım benimseyen nitel araştırmalar, tım sorun alanları ve sınırlılıkları kabul ederek bunu sūrecin içerisine dahil etmektedir (Denzin & Lincoln, 2005).

Nitel ve nicel araştırmaların farklarından biri de örnekleme seçimidir. Nitel araştırmalar, nicel araştırmaların aksine daha kūuk gruplarla derinlemesine görüşmeyi gerektirmektedir. Ayrıca genellemeye dayalı olasılıklı örnekleme seçimi yerine araştırma sorularına yönelik elde edilebileceği kasıtlı seçilen bir grup insan seçilerek “amaçlı örnekleme” yapılmaktadır (Creswell, 2013). Örnekleme belirlendikten sonra gözlem, görüşme veya doküman incelemesi şeklinde veri toplama araçları kullanılır, bunlardan en yaygın olanı ise görüşmelerdir (Yıldırım, 1999). Görüşmeler farklı tūrlerde gerçekleştirilebilir. Araştırmanın bağlamına, araştırma sorularına göre yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış olarak tasarlanabilir. Yapılan görüşmeler sayesinde katılımcıların ölçeklerle ulaşılamayacak dūzeydeki yorumları, algıları ve deneyimlerine ulaşılabilir.

Nitel araştırmalarda katılımcı sayısı önemli meselelerden biridir. Çok sayıda katılımcıya ulaşmak yerine verilerin doyum noktasına ulaşması örnekleme belirlemede önemlidir (Lincoln & Guba, 1982). Bilginin maksimum derecede elde edilmesi amaçlanıyorsa yeni bilgi gelmediği takdirde araştırma doyum noktasına ulaşmış demektir, bu noktada araştırmacı veri toplama aşamasını durdurabilir (Onwuegbuzie & Collins, 2007).

3.2. Örnekleme

Araştırmaya 9 kadın 9 erkek olmak ūzere toplamda 18 kiři dahil edilmiştir. Çift olarak katılım sağlanan katılımcılar amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Katılım şartları arasında çiftlerin bir başkasının vesilesi ile tanışmaları ve direkt olarak evlilik niyetiyle görüşmeleri, ilk evlilikleri olması, en fazla 6 yıl evli olmaları, būyūřehir veya şehirde yaşamaları ve en az lisans mezunu olmaları yer almaktadır. Geriye dnūk bir çalışma olacağı için katılımcıların sūreci daha kolay hatırlayabilmesi için en fazla

6 yıl evli olmaları şartı konmuştur. Büyükşehirde yaşama ve en az lisans mezunu olma şartı konularak homojen yapıda bir grup oluşması amaçlanmıştır.

Katılımcılara kartopu yöntemi ile araştırmacının çevresinden başlayarak, katılımcıların yönlendirmesi ile diğerlerine ulaşılmıştır. Sosyo demografik bilgiler tabloda detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek	Evlilik Yaşı	Kaç Yıldır Evli	Aracı Kişi
K1	26	Lisans	Tercüman	26	1	Arkadaş
E1	29	Lisans	Satış Uzmanı	28		
K2	25	Lisansüstü	Uzman Sosyolog	23	2	Arkadaş
E2	30	Lisans	Yazılım Uzmanı	28		
K3	30	Lisansüstü	Öğrenci	25	5	Akraba
E3	34	Doktora	Akademisyen	29		
K4	28	Lisans	Öğretmen	24	4	Akraba
E4	31	Lisans	Tekniker	27		
K5	27	Lisansüstü	Öğretmen	24	3	Arkadaş
E5	27	Lisans	Serbest Meslek	24		
K6	26	Lisans	Ev Hanımı	23	3	Akraba
E6	29	Lisans	Avukat	26		
K7	36	Doktora	Akademisyen	29	6	Arkadaş
E7	43	Lisans	Mühendis	37		
K8	26	Lisansüstü	Öğrenci	23	3	Arkadaş
E8	26	Lisansüstü	Öğretmen	23		
K9	28	Lisans	Öğretmen	26	2	Arkadaş
E9	31	Lisans	Denetim Uzmanı	29		

3.3. Veri Toplama Araçları

Katılımcıların örneklem kriterlerine uygun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla sosyo demografik özellikleri içeren online bir form gönderilmiştir. Araştırmaya dahil edilecek katılımcılarla birebir iletişime geçilerek yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden COVID-19 önlemleri sebebiyle online Zoom uygulamasında görüşmeler sağlanmıştır.

3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Online ortamda hazırlanan sosyo demografik bilgi formu katılımcılara sunulmuştur. Bu form katılımcının ad-soyad, yaş, meslek, iletişim bilgileri, yaşadığı yer, gelir, evlilik yaşı, evlilik süresi, çocuk sahibi olup olmadıkları, evlilik amacıyla bir başkasının vesilesiyle bir araya getirilip getirilmedikleri ve son olarak evliliklerine kimin aracı olduğu sorularını kapsamaktadır. Böylelikle tanıştırma yöntemi ile evlenmiş çiftler tespit edilerek onlarla bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Sosyo demografik bilgi formunun bir örneği Ek A'da verilmiştir.

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırma sorusuna uygun bir şekilde katılımcılara yöneltmek amacıyla mülakat soruları oluşturulmuştur. Hazırlanan mülakat soruları alandaki uzman kişilere danışılarak düzenlenmiş ve onaylanmıştır. Soruların araştırma sorusuna cevap verecek nitelikte ve açık uçlu olmasına, yönlendirici olmamasına, evet/hayır şeklinde kısa cevaplı olmamasına özen gösterilmiştir. Form Ek C'de verilmiştir.

3.4. İşlem

Online ortamlarda ulaştırılan sosyo demografik bilgi formunu 26 katılımcı doldurmuş, fakat gerekli şartları sağlayan 18 kişi (9 çift) ile araştırma tamamlanmıştır. Bilgi formunda araştırma hakkında genel bilgiler yer almış, uygun bulunan kişiler ile iletişim bilgileri üzerinden tekrar bir araya gelinmiştir. Araştırma kapsamına girmeyen katılımcılarından biri ortaöğretim mezunu iken diğerleri evlenme biçimi olarak gerekli şartları sağlamamaktadır.

Pandemi dönemi olması sebebiyle tüm katılımcılarla online ortamda görüşmeler sağlanmıştır. Hem araştırmacıya hem de katılımcıya uygun olan bir zaman diliminde Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüştür. Görüşmeler sırasında konuşmacının kendini rahat hissetmesi, yönlendirici veya müdahale edici bir ortamın oluşmaması için kadın ve erkeğin aynı ortamda bulunmayacak şekilde sırasıyla görüşmeler sağlanmıştır.

Araştırmacı kendisini tanıttıktan sonra çalışma ile ilgili genel bir bilgilendirme yapmıştır. Sonrasında ses kaydı için onay alınmıştır. Onay verildikten sonra katılımcının araştırmaya alışması için başlangıçta tanışma amacıyla sorular yöneltilmiştir (kaç yaşında olduğu, mesleği, nerede yaşadığı gibi). Yarı yapılandırılmış görüşme rehberinin de yardımı ile katılımcıya evlilik karar alma sürecinin nasıl geliştiği ile ilgili açık uçlu sorular sorulmuş, yüzeysel kısımlar varsa detaylandırması istenmiştir. Araştırmanın sonunda katılımcı için önemli olan bir noktanın atlanmamasını teyit etmek amaçlı eklemek isteği herhangi bir şeyin olup olmadığı sorulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler, nitel araştırmalar için kullanışlı olan bilgisayar programı MAXQDA 2020 ile analiz edilmiştir. Veriler toplandıktan sonra tüm dokümanlar bir araya getirilmiştir. Katılımcıların paylaşımları tekrar tekrar okunarak ilk kodlamalar yapılmıştır. Ardından temalar belirlenmiştir. Katılımcıların paylaşımlarına temalar altında yer verilmiştir. Bulgular literatürdeki çalışmalarla karşılaştırılarak kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır.

3.5. Tematik Analiz

Bu araştırmada nitel çalışmalarda sıkça yer alan tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Her ne kadar tematik analizin özel bir yöntem değil, bir basamak olduğunu iddia edenler olsa da (Boyatzis, 1998) tematik analizi sıklıkla başlı başına bir yöntem olarak kullananlar araştırmacılar da vardır (Braun & Clarke, 2006). Tematik analiz, bulgulardaki örüntüleri yani temaları belirleyerek bunları analiz etme ve raporlama için uygulanan bir nitel araştırma yöntemidir. Verilerdeki küçük parçalar haline ayrılarak düzenlenir ve betimlenir (Braun & Clarke, 2006).

Katılımcılardan alınan verilerde, araştırma sorusu ile ilgili önemli kısımlar kısa tanımlar halinde kodlanır. Ortak kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulur. Her bir katılımcı için aynı süreç takip edilir. Elde edilen ortak ve farklı kodlar sayesinde temalar düzenlenir ve şekillenir. Bu süreç araştırmacının hassasiyetle çalışmasını, verileri tekrar tekrar okumasını gerektirmektedir.

Bu araştırmada Braun ve Clarke'ın (2006) ele aldığı altı aşamalı adımlar esas alınmıştır:

- Araştırmacının veriye aşina olması
- İlk kodlamaların uygulanması
- Temaların araştırılması
- Oluşturulan temaların gözden geçirilmesi
- Temaların tanımlanması ve adlandırılması
- Literatürle ilişki bir şekilde rapor hazırlanması

Bu çalışmada, araştırmacı tarafından yapılan görüşmelerin ses kayıtları deşifre edilmiştir. Deşifreler okunarak evlilik karar alma sürecinin nasıl geliştiği ile ilgili ilk kodlama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaşadıkları süreçlerdeki benzer ve farklılaşan noktalar tespit edilmiştir. Her bir katılımcı için gerçekleştirilen kodlama işlemi sonrası alt temalar belirlenmiş, sadeleştirmeler yapılmış ve benzer ifadeler bir araya getirilerek ana temalar altında toplanmıştır. Tematik analiz sonrasında evlilik karar sürecinde aşamalar ve evlilik kararına etki eden faktörler olmak üzere iki üst tema belirlenmiştir. Evlilik karar sürecinde aşamalar başlığı altında 4 tema ve 16 alt tema; evlilik kararına etki eden faktörler altında ise 4 tema ve 18 alt tema belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Evlilik Karar Sürecinde Aşamalar

Tablo 4.1. Evlilik Karar Sürecinde Aşamalar

Ana Temalar	Başlangıç	İlk Görüşme	Yakın Tanıma	Karar Alma
Alt Temalar	Evlilik Düşüncesine Açık Olma Aracılar Bilgi Edinme Sürecin Tasarlanması	Görüşme İçeriği Değerlendirme Yakın Hissetme Tamam mı? Devam mı?	Eşi Yakından Tanıma Aile Ritüelleri	Sezgisel Açıklamalar Mantıksal Açıklamalar İstişare Etme Karar Anı

4.1.1. Başlangıç

Bu ana tema çerçevesinde, çiftlerin bir araya gelmeden önce birbirlerinden haberdar oldukları ve birbirleri hakkında bilgi edindikleri bir süreç ele alınmaktadır. İlk olarak kişinin evlilik düşüncesine açık olması ele alınmıştır. Diğer alt temalarda ise aracılarn süreçteki rolü, alınan ilk bilgiler ve bilgi edinme araçları belirlenmiştir. Başlangıç aşamasının son adımı olarak sürecin tasarlanmasına değinilmiştir.

4.1.1.1. Evlilik Düşüncesine Açık Olma

Katılımcıların evlilik düşüncesine açık olması, başlangıç aşamasında değerlendirilen bir alt tema olarak belirlenmiştir. Evlenecek olan kişi, evlenme düşüncesi olduğu için aracı tarafından gelen teklifi direkt reddetmek yerine değerlendirmeyi tercih etmektedir.

“Arkadaşım beni aradı ne yapıyorsun ne ediyorsun gibisinden. Zaten o benim evlenmek istediğimi biliyordu. E bizde de bu şekilde işliyor zaten üniversitede arkadaşlar birbirine vesile olur tarzında.” (K8)

“Mayıs ayındaydı. Ben zaten onay vermiştim hani bulursanız uygun bir arkadaş niye olmasın?’ Benim kafama uyarırsa, ‘Evet ben bu arkadaşla tanışabilirim’ dediğim biri olursa niye olmasın? demiştim. Sonra böyle bir teklifte bulundu arkadaşım.” (E9)

4.1.1.2. Aracılar

Bu alt temada, kişilerin evliliklerine aracılık eden kişiler (aracılar) ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Aracıların kim oldukları, evlenecek kişilerle yakınlık düzeyleri, tanıştırma ve sonrasında evlilik sürecine müdahale düzeyleri, süreçteki işlevsellikleri ve çekinceleri detaylandırılmıştır.

Aracıların akraba, aile dostu, arkadaş ve aracı eşler oldukları bulunmuştur. Özellikle “aracı eşler” ifadesine sıklıkla yer verilmiştir.

“Eşimin bölümünde, eşim siyaset bilimi bölümünde, benim bir yakın arkadaşım vardı. O arkadaşım bizi kafasında uydurmuş ve kendisi de henüz evli olmadığı için yani direkt ulaşmasını çok uygun görmediği için eşime ya da bana söylemeyi yine bizi tanıyan bir çifte söylemiş.” (K5)

Akraba: “Babamın tarafının çok uzaktan bir akrabamız olan kapı komşumuz, onun da şöyle söyleyeyim, gelininin akrabasıydı eşim. ‘Böyle birisi var görüşmek ister misin?’ dedi, ‘Benim kriterlerim bunlar uyuyorsa neden olmasın’ dedim.” (E4)

Aile dostu: “Eşimin hocası, doktora yaptığı hocasının hanımı benim annemin üniversite arkadaşı. Onun aklına gelmiş. O aracı oldu.” (K3)

Katılımcılar, aracı olan kişilerle genellikle yakın ilişki içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

“Üniversiteden sınıf arkadaşım. Kendisini çok severim, yani en yakın arkadaşım değildi elbette ama en yakın arkadaşlarımdan diyebileceğim bir arkadaşım. Ne bileyim en yakın üç arkadaşımdan biriydi.” (K8)

“Aynı yurttta kaldık bir süre. Genelde böyle birbirimizle aynı yurttta kalmış olmanın verdiği şey var, tanıma. Sadece üniversitede arkadaş olduğumuzda huyunu suyunu bilmek takdir edersiniz ki biraz daha zor oluyor. Aynı yurttta kaldığımız için birbirimizi tanıyorduk. İyi tanıyorduk.” (E8)

Aracıların süreç içerisindeki müdahale düzeyleri değerlendirildiğinde; bu kişilerin yalnızca kişileri bir araya getirdikleri, sonrasında sürece müdahil olmadıkları görülmektedir.

“Arkadaşların orada oynadığı rol sadece şey, seni tanıyor tanışacağın kişiyi tanıyor ve bu iki insan birbirine uygun olabilir mi acaba diyerek onları bir araya getirmek aslında. Ondan sonrası yine evlilik kararı verecek iki insana kalıyor.” (E7)

“Yani sadece bizi tanıştırdı. Gerisinde herhangi bir karışma hiçbir şey yapmadı. Hatta kendisi de söyledi " 'Siz tanışsınız, olur olmaz. O size kalmış bir şeydir' dedi. Aynen öyle oldu yani hiçbir şeye karışmadı bu süreçte.” (K1)

Bir katılımcı, aracı olan kişilerin kız isteme merasiminde de aktif rol aldığını belirtmiştir.

“Benim halam, eniştem ve kuzenim onlar ailecek bize vesile oldular aslında. En başından en sonuna kadar işin içerisinde oldukları, hatta kız isteme merasiminde kuzenimin babası, eniştem, o istemişti.” (E2)

Aracıların süreç içerisinde kişileri eşleştirmeleri ve bilgilendirmeleri olarak iki temel rolü olduğu belirlenmiştir. Aracıların neden bu kişileri eşleştirdiklerine dair direkt bir bilgi sahibi olunmasa da katılımcılardan alınan bilgiye göre benzer özellikler taşımanın kişileri eşleştirmede ön plana çıktığı söylenebilir. Bir katılımcı, eşi ile aynı memleketten olması sebebiyle aracı olan arkadaşının böyle bir eşleştirme yaptığını ifade etmiştir.

“Aaa sen de Trabzonlusun o da Trabzonlu. Ya karakterleriniz çok benziyor. Eşimin bir arkadaşı var sizleri tanıştırsak.’ diye böyle bir muhabbet geçmiş aralarında.” (K7)

“Onlar aslında beni daha iyi tanıyordu ve onlar muhtemelen zihinlerinde eşleştirdiler. Benim eşimde sporla ilgili birisi. Kafasında a bu ikisi de sporla uğraşüyor, ikisi de biraz böyle atraksiyon seviyor, hareketliler.” (E8)

Aracılar, kişi hakkında olumlu ve olumsuz pek çok noktayı aktarmaktadırlar. Bu sebeple, aracılardan alınan bilginin şeffaf olduğuna inanılmaktadır.

“Flört edip yıllardır tanışan insanlardan, belirli açılardan daha iyi tanımış olabilirim eşimi. Çünkü asıl diyeyim mesela insanlar birbirlerine iyi yönlerini gösterir, ama ben örnek vermem gerekirse işte eşimin yurdunda yaşadığı ciddi bir sıkıntıyı biliyorum. Çünkü bana eşimin arkadaşı söyledi. Hani böyle böyle bir vukuatlı var gibisinden mesela. Bunun diyelim ki sürekli birlikte takılan canım cicim olan işte flörtleşen insanlar bilemeyebilir bile. Çünkü hani kötü yanlarımızı saklarız değil mi? O açıdan hani başka insanların referansı olmasa iyiydi.” (K8)

Aracı olan kişilerin süreç içerisinde bazı çekincelerinin olduğu bulunmuştur. Sürecin kötü gitmesi veya sonlanması halinde, kişiler ile aralarının bozulacağından endişe eden aracılar; kararı evlenecek kişilere bırakarak sürece müdahil olmamayı tercih etmişlerdir.

“Hiç müdahil olmadılar. Sizin kararınız dediler. Sadece bizim evliliğimizde değil bu tarz evliliklerde, evlilik iyi giderse evliliğe yardımcı olanlar da huzurlu oluyor ama evlilik kötü giderse onlar da suçlu oluyor. Onun için bu konuda insanlar çok müdahil olmayı sevmiyorlar.” (E7)

4.1.1.3. Bilgi Edinme

İlk görüşmeden önce kişi ile ilgili çeşitli bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler yaş, meslek, okul, memleket gibi kategorik bilgilerdir. Bazı katılımcılar fotoğraf görerek fiziksel bir değerlendirme yaptıklarını, sonrasında bir mesajlaşma sürecinin ardından

görüşüklerini söylemişlerdir. Adayı tanımak için farklı kişilerden ilk bilgileri aldıklarını ve sosyal medya araştırması yaptıklarını belirtmişlerdir.

“Arkadaşlarım vesilesiyle biraz öğrendim. Nereli olduğunu, hangi bölümden mezun olduğunu, yaşıyla alakalı. Birkaç şey öğrendim tabii ki çok ayrıntılı bir şey değil çünkü daha önce bir insanı sadece birkaç gelen mesajla gelen bilgiler dışında hiçbir şey yok. Ondan sonra zaten ben karar verdikten sonra irtibat numaralarını verdi. Ben de kendisiyle direkt iletişime geçtim. Gitmeden önce biraz ön bilgi sahibi oldum, sadece bu. Çok ayrıntılı herhangi bir bilgi sahibi değildim sadece işte yaşı, okulu, mezun olduğu bölüm, nereli olduğu, bununla alakalı.” (E9)

Görüşmeye gitmeden önce, fiziksel olarak da bir değerlendirme yapmak için aracı olan kişilerden fotoğraf göndermelerini istemişlerdir.

“Aracı olan kişi de çok yakından tanımıyordu ama birlikte yemiş içmişler Ankara’ya geldiği zaman. Ondan sonra fotoğrafını gösterdiler olabilir görüşebiliriz dedim.” (K3)

Bir katılımcı, eşi ile ilk görüşmeden önce bir ay süre boyunca telefon üzerinden iletişim halinde olduklarını, böylece ilk bilgileri edindiğini ve bu sayede tanıma sürecinin daha olumlu yönde ilerlediğini belirtmiştir.

“Görüşmeden önce ön bir yazışmanın olması ve bireylerin birbirini tanımalarını kesinlikle tavsiye ediyorum. Çünkü görüşmeye gittiğin zaman karşı taraf hakkında az da olsa bir bilgiye sahipsin ve görüştüğünde konuşacak ortak konuların olmuş oluyor. İşte birbirimizi tanımıştık, nelerle uğraştığını öğrenmiştim ne okuduğunu, ne iş yaptığını, neleri sevdiğini. Aynı şekilde o da bana. Sonra o yazışma dilinde anlaşım anlaşamadığımız da önemliydi. Yani yaptığı espriyi ben anlıyordum ve ona göre cevap veriyordum, iletişim kurabiliyorduk yazışırken. Bu da bizim daha pozitif yönde ilerlememize sebep oldu.” (K6)

Bir katılımcı ise yüz yüze görüşmeden önce mesajlaşmada kendini daha rahat hissedeceğini söylemiştir.

“Ben böyle çevremde duydum gördüm böyle direkt tamam görüşebiliriz dedikten sonra hani direkt bir yerde buluşmuyorlar da sanki önce bir mailleşme süreci oluyor gibi. Çevremden böyle görmüştüm ya da görmediysem de öyle daha rahat hissederim gibi gelmişti. O yüzden aracılaraya şey demiştim bu çift vardı ya bir tane; öncesinde mailleşsek olur mu, hani karşılıklı sorularımızı iletiriz demiştim.” (K5)

Bir katılımcı da aracıdan bilgileri aldıktan sonra eşi ile ilgili sosyal medya üzerinden araştırma yaparak bilgi edinmeye çalıştığını belirtmiştir.

“O gece bayağı bir araştırdım. İnternette hakkında bayağı bilgiye ulaşabiliyorum. Normalde siz bir insanın konuşmasını çok fazla duyamazsınız sonra ama internette videoları olduğu için tanış gibi oldum. Hissettim açıkçası nerdeyse bayağı bir videosunu izledikten sonra.” (K8)

Başka bir katılımcı ise, ilk görüşmeden önce başlangıç aşamasında eşi ile ilgili bilgiler elde etmek için çevresindeki kişilere danışmıştır.

“Bize aracılık eden çiftle daha çok muhatap oldum. İlk onlardan öğrendim. Bana hakkında bilgi verdiler. Biz eşimle aynı okuldayız aynı ortam, çok fazla ortak tanıdıklar, evli arkadaşlarımlın eşleri vesaire. İlk ismini öğrendikten sonra herkese sordum. O aşamadan sonra tanıdığım, ulaşabildiğim herkese eşim hakkında soru sordum.” (K5)

4.1.1.4. Sürecin Tasarlanması

Bu alt tema çerçevesinde, ilk görüşmeye gitmeden başlangıç aşamasında, sürecin nasıl ilerleyebileceği ile ilgili katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir. Bir katılımcı süreci tasarlarırken üç aşama olacağını ve kolaydan zora doğru sorularını sıralayacağını belirtmiştir.

“Ben kendi zihnimde böyle kurguladım, ‘Herhalde üç defa görüşürüz’ dedim. Eğer birinci aşamayı geçerse ikinci aşama, ikiyi geçerse üç olur. Böyle zihnimde belirli sorular belirlemiştım. İlk sorular biraz daha şeydi işte ilk görüşme olacak ya işte ‘Siz kimsiniz, kaç kardeşiniz?’ gibi. Genel olarak tanıma amaçlı ‘Ne tip özelliklere sahip

bir insan düşünürsünüz?’ sorulardı. İkinci aşamada zor sorularım vardı ama ben onları ilk aşamayı geçerse o zaman sorarım diye düşünüyordum.” (E8)

4.1.2. İlk Görüşme

İkinci aşama olarak belirlenen “ilk görüşme” teması etrafında sürecin nasıl ilerlediği ile ilgili katılımcıların deneyimlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk görüşmenin içeriği incelenerek bazı katılımcıların ilk görüşme olması sebebiyle yüzeysel konulardan konuşmayı tercih ettikleri, bazılarının ise önemli meseleleri ilk görüşmede konuştukları belirlenmiştir.

Yüz yüze görüşme sayesinde adayın davranışları gözlemlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bazı katılımcılar ilk buluşmada bir yakınlık hissettiklerini ifade etmişlerdir. Başlangıç aşamasında elde edilen bilgiler, ilk görüşmedeki konuşmalar ve davranış değerlendirmeleri ile, ilk görüşmenin sonunda kişiler ikinci bir görüşmeyi yapip yapmama konusunda bir karara varmaya çalışmışlardır.

4.1.2.1. Görüşme İçeriği

Katılımcıların bazıları ilk görüşmede karşılarındaki kişiyi tanımaya yönelik, direkt olarak evlilikle ilgili olmayan genel konulardan konuşmayı tercih etmişlerdir.

“Tamamen tanımaya yönelik işte ne yapıyor ne ediyor, bu zamana kadar ne yaptınız, nerede büyüdü işte biraz tamamen çok özele inmeden ya da çok ayrıntıya girmeden yüzeysel bir şekilde tanımaya ve kendinizi karşı tarafa tanıtmaya yönelik bir ilk görüşme olmuştu.” (E9)

Bir katılımcı, ilk görüşmedeki çekingenlik sebebiyle evlilik konusunun hiç konuşulmadığını belirtmiştir.

“Genel olarak ben, kardeşim ve kuzenim üçgeninde yaşadığımız ve eşimle kuzenimin arkadaşça yaşadığı anların konuşulması tarzında bir buluşmaydı aslında. Daha eğlenceli başından geçen olayları herkese anlatıp, yani birebir ben eşimle çok iletişim kurmamıştım o zaman. İlk görüşmede daha çok birbirimize belki de çekinme utanma olduğu için. Çünkü biz ana konu olduğumuz için belki de herkes buna dikkat edip

sanki hiç onun için bir araya gelmemişiz, sıradan arkadaşlar bir araya gelmişiz gibi bizi rahatlatmak adına daha eğlenceli konulardan bahsetmeyi tercih etmişlerdir diye düşünüyorum.” (E2)

Bazı katılımcılar ise ilk görüşmede evlilik ile ilgili önemli meseleleri de konuştuklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı düğün ile ilgili bir konuları gündeme getirirken bir başka katılımcı ise mesleğinin zorluklara karşı evleneceği kişinin görüşünü almak amacıyla ilk görüşmede evlilik hayatı ile ilgili meseleleri ele almışlardır.

“Eşimin babası vali, o sırada da ben bu birazcık şey olmuştum, gerilmiştim. Daha böyle mütevazı yaşayan bir insanım sonuçta. Bir vali çocuğuyla evlenen bir arkadaşım vardı. Onların düğününe gidince böyle bir şok olmuştum bu nasıl bir lüktür gibi. İlk görüşmede açılması gerekmeyen bir konuydu ama şey sormuştum; ‘Sizin ailenizden ötürü benden beklentileriniz nasıl olur?’ gibi. O evliliğe dair bir soruydu aslında. Mesela ‘Bir düğün olsa nasıl yapmayı düşünürsünüz?’ gibi.” (K5)

“Kategorik konuları konuşmamıştık herhalde. Yani işte hangi okula gidiyorsun vs. gibi. Onları zaten öğrenmiştik birbirimiz hakkında. Benim bakanlıkta çalışma meselem vardı, memur olarak. Bu memurların meslek hayatları yurtdışında geçer. Bundan dolayı evlendiğim insanın da buna razı olması gerekiyordu. Bayağı zor bir durumdu. Bunu konuşmuştuk.” (E5)

4.1.2.2. Değerlendirme

İlk görüşmede, adayların ilk kez yüz yüze buluşma gerçekleştirdikleri bir aşama olduğu için evlilik görüşmelerinde büyük öneme sahiptir. Aracılardan veya farklı araçlardan kişi ile ilgili ilk bilgiler geldikten sonra ilk görüşme sağlanmıştır. Yüz yüze gerçekleşen bu görüşmelerde, kişiler karşılarındaki adayın konuşması, davranışlarını, diğer insanlarla olan ilişkilerini gözlemlene ve değerlendirme şansı bulmuşlardır.

“İlk buluşmamızda konuşma tarzını, nelere dikkat ediyor, nasıl konuşuyor, nelerden bahsediyor, boş mu konuşuyor, bunlara dikkat etmişim. Ben çok konuşan insanı sevmem, sıkılırım da. Az konuşması, kıyafeti, duruşu, işte dediğim gibi biz gelince

ayağa kalkıyor mu, konuya nasıl giriyor, bana böyle gereksiz samimiyet gösterecek mi laf atmak gibi, beni utandıracak bir şeyler yapacak mı? Bunlara bakmıştım.” (K2)

“İlk görüşmede çok fazla şey gözlemlemiştim. İşte çatalı kaşığı tutuşunu, garsona tavrını, bana öncelik edip etmeyişini, bana karşı üslubunu, olaya hakimiyetini, erkekliğini, liderliğini her şeyini gözlemlemiştim kendimce.” (K6)

Bir katılımcı, “ne söylediği değil, nasıl söylediği” ifadesini kullanarak karşısındaki kişinin davranışlarının da bir bilgi kaynağı olduğunu belirtmiştir.

“Bir sürü bilgi alıyorum ama ‘Nasıl bir uyum sağlayacağız, onunla sohbet etmekten zevk alacak mıyım, bana itici gelecek mi?’ gibi soruları gördüğüm de anlayabildim. Daha kafamda oturtabiliyorum. Görüştüğümüzde sadece ne söylediği değil nasıl söylediği, onun söylediğinden ne çıkardığım benim için büyük bir bilgi kaynağıydı diyebilirim.” (K8)

İlk buluşmadan önce eşini bir ay kadar mesaj/telefon gibi araçlardan tanımaya çalışan bir katılımcı, yüz yüze görüşme sayesinde önceki konuşmaların bir tutarlılığı olup olmadığını test etmiştir.

“Soyut bir görüşme süreci var. Karşındakinin hal ve davranışını göremiyorsun, oturup kalkmasını göremiyorsun. Yemek yeme adabı, konuşması, çevreye davranışları nasıl bunu fiziken görmüş oluyorsun. Açıkçası bu yönüyle daha önceki konuşma sürecinin fiziki anlamda bir karşılığı, bir tutarlılığı var mı bunu da görmüş oluyorsun. Yani neticesinde insanlar kendini bambaşka da tanıtabilir. Fiziki anlamda görmediğin bir ortamda aslında ben şöyleydim aslında ben böyleydim gibi. Birebir karşında olduğu zaman bir nebze daha iyi canlı olarak görme imkânın var. Dediğim gibi soyut süreçten sonra artık davranışlarını görüyorsun, fiziki anlamda kendini görüyorsun, bir şeyi söylerken ifade ederken jest mimiğini görüyorsun. Bu açıdan çok çok verimliydi.” (E6)

Süreç içerisinde adayın pek çok açıdan değerlendirildiği görülmektedir. Özellikle iletişim şeklinin nasıl olacağı ve görgü kurulları üzerinde durulmuştur. Yüz yüze bir

buluşma olması sayesinde kişiler karşısındaki adayın adabı muaşeret kurallarına dikkat edip etmediğini değerlendirmişlerdir.

4.1.2.3. Yakın Hissetme

Aracılardan alınan bilgiler, kişinin kendi araştırma ve bilgi edinme süreci, yüz yüze görüşmedeki değerlendirmenin ardından bazı katılımcılar eşlerine karşı yakınlık hissettiklerini belirtmişlerdir. İlk görüşmede o kişi ile evlenip evlenmeyeceklerine dair bir karar almasalar da aralarında bir sıcaklık oluştuğu ve yakınlık hissettikleri görülmektedir.

“İlk görüşmede ‘Bir ömür onunla geçirebilirim.’ gibi büyük bir karar veremedim tabii ki ama yine de şey dedim ‘İstedğim bir insana benziyor hani en azından denemeye değer.’ Bundan biraz daha konuşursak, biraz daha anlaşırsak devam ettirebiliriz gibi bir sıcaklık oluştu içimde.” (K9)

“Normalde içime sinmeyen biri olduğunda çok defa böyle stres yaşıyordum. Ama bu sefer rahatlık oluştu içimde, bir huzur çöktü diyeyim. O yüzden de yakın hissettim. Böyle insanın göğsüne bir öküz oturuyor denir ya, bu sefer o öküz oturmadı.” (K8)

Katılımcılardan biri ilk görüşmede, eşinin ona çok tanıdık geldiğini belirterek yakınlık hissettiğine dikkat çekmiştir.

“İlk görüşmede eşim çok tanıdık geldi bana. ‘Aaa tanıyorum!’ gibi bir hissiyat oluştu. Ne derler ona ilk elektrik mi derler öyle bir şey. Yani elektrik gibi bir şey değil de tanıyor olma durumu, bir insanı karşınızda gördüğünüzde hiç yabancı gelmemesi. O benim için de ilginç bir şeydi ama öyle oldu yani.” (K7)

4.1.2.4. Tamam mı? Devam mı?

Bu alt tema çerçevesinde, katılımcıların ilk görüşme sonrasındaki karar süreçlerine yer verilmiştir. Bazı katılımcılar görüşmeye devam edip edilmeyeceğinin belirlenmesi için net bir cevap vermişlerdir. Eşleri ile uyum sağladıklarını düşünen katılımcılar, ilk

görüşmenin iyi geçmesi sebebiyle aracılara veya direkt olarak eşlerine bir sonraki görüşmeyi yapmak istediklerini bildirmişlerdir.

“Benim açımdan samimi sıcak ve net oldu. Görünüş olarak da çok beğenmişim, içime sinmişti. O şekilde benim için ilk görüşme olumluydu. Ardından kendisi de aracı olan kişiden numaramı istedi, olumlu olduğunu söyledi.” (K3)

“İlk görüşmeyi yaptık, o günün gecesinde aracılar aradan çekilmişti. Eşim direkt bana mesaj atmıştı diye hatırlıyorum. ‘Ben tekrar bir görüşme yapmak isterim kısa süre içinde’ gibi. Aracılık işlerinde ilk görüşmeden sonra kişiler olumlu ya da olumsuz bir dönüş yapar, sonrasında da tekrar görüşürler ya da görüşmezler. ‘Size de uygunsa görüşelim’ diye e-posta atmıştı. Ben de ‘Tamam, olur.’ demişim.” (K5)

Çok olumsuz bir olayın yaşanmaması veya aday ile ilgili itici bir özelliğin olmaması, sürecin devamlılığını etkilemektedir. Bazı katılımcılar, görüşmede olumsuz bir şey yaşanmadıkça sürecin devam edeceğine değinmişlerdir. Bir katılımcı bu kararı “hayır değilse evet” olarak özetlemiştir.

“Görüşmeye devam etme konusunda itici bulduğum bir özellik olmaması etkili oldu. Ben genelde şu şekilde düşünmeye başlamıştım ‘Hayır değilse neden olmasın o zaman yani hayır diyebileceğim bir şey yoksa. Evetlerden çok hayır. Hayır için bir nedenim yok’ gibisinden bakarak belki evet demiş olabilirim.” (K8)

“Belki de ilk görüşmede bile belliydi yani bu işin evlilikle sonuçlanacağı ya da ben öyle düşünüyorum. Doğrudan zaten evlenme niyetiyle görüştüğüm için herhalde çok olumsuz bir şey çıkmadıkça fikrim değişmeyecekti. O yüzden süreç ne kadar hızlı neticelenirse o kadar daha iyi olacağı düşüncesindeyim.” (E6)

4.1.3. Yakın Tanıma

Üçüncü aşama olarak belirlenen “yakın tanıma” temasında, ilk buluşmadan sonra görüşmeye devam eden adayların birbirlerini yakından tanıdıkları bir süreç ele alınmıştır. Bu süreçte evlilik hayatı ile ilgili beklentiler görüşülmüş, kişiler önemli gördükleri meseleleri konuşarak kararlarında netlik sağlamaya çalışmışlardır. Bu

aşamada araçlar arka planda tutulmuş ve adayı yakından tanımak için kişinin kendi çabası ön plana çıkmıştır.

Yakından tanıma sürecinde mesajlaşma, telefonla konuşma, sosyal medyadan araştırma gibi araçlara ek olarak, eşler birlikte vakit geçirerek birbirlerini tanımaya çalışmışlardır. Bu buluşmaların içeriği ve sıklığı kişilere göre değişmektedir. Bazı katılımcılar sık sık görüşme imkânı bulurken bazıları ise sınırlı sayıda görüşebilmişlerdir. Birlikte vakit geçirdikleri zamanlarda eşlerinin davranışlarını gözlemleyerek, bu davranışların evlilik hayatındaki yansımalarını değerlendirmişlerdir.

4.1.3.1. Eşi Yakından Tanıma

Yakın tanıma aşamasında, kişinin eşini tanımak için bireysel bir çaba içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Araçlar gerekli bilgileri yaptıktan sonra süreci müdahil olmamaktadırlar.

Evlilik odaklı bir görüşme olması sebebiyle karşıdaki kişinin nasıl bir eş olacağına dair bir yakın tanıma süreci yürütülmüştür.

“Karşıdaki kişi ne kadar iyi derse desin yine de kendinizin tanımaya çalışması gerekiyor. Çünkü dünyanın en iyi insanı bile olsa o size eş olacak.” (K9)

Bu aşamada evlilik hayatına dair önemli meseleler ve beklentiler görüşülmektedir.

“Üçüncü buluşmada kendi doğrularımdan, bu iş gidecekse benim için nelerin olması gerektiğinden, nelerin olmaması gerektiğinden, kırmızı çizgilerimden bahsettim.” (K2)

“Sonraki görüşmelerimiz daha samimi gibiydi. En azından mesela evlilik üzerine konuşabiliyorduk. Evlenince ne yapabiliriz, nerede yaşayabiliriz? Birbirimize sorular soruyorduk ‘Eşimde ne gibi bir özellik isteriz, mesela beklentilerimiz neler?’ gibi. İkinci görüşmeden sonra daha evlilikle ilgili şeyleri konuşabildik.” (K9)

Bu aşamada katılımcılar, akla takılan soruları sormanın gerekliliğine değinmişlerdir. Böylece kararı daha sağlıklı bir şekilde vereceklerini düşünmektedirler. Tanıştırma yönteminde duygusal yakınlığın daha sonra geldiğini söyleyerek istemedikleri bir özelliği kabul etmek zorunda olmadıklarını belirtmişlerdir.

“Karşı tarafı daha önceden tanımadığım için kendimi kabullendirme gibi bir gayretim yoktu. Kafama takılan her şeyi açık açık söylüyordum. Çünkü karşı taraf o an benim için olur veya olmaz bir farkı yoktu. Ben kendimi olduğum gibi ifade etmem lazımdı. Karşı tarafın da düşüncesi o yöndeydi. O da olduğu gibi kendini açtı.” (K6)

Katılımcılar sorulan sorular kadar, bu sorulara net cevaplar verilmesini önemsemişlerdir.

“Benim kafama takılan birkaç şey vardı. Sürekli telefonla uğraşması bunlar beni pek hoşlanmadığım şeyler. Sürekli telefonuna bakıp duruyordu. Böyle etrafında birini arıyor gibiydi. Meğer orada tanıdık birisi varmış ona bakınıyormuş. Sonradan masamıza geldi o kişi de bu beni mesela rahatsız etmişti. Bunu söylemişim, o da bana çok güzel izah etmişti. O izahı, usanmayıp sabırla açıklamaya çalışması, beni ikna edişi benim hoşuma gitmişti. Aslında böyle birisi değil, karşı tarafa kendini kanıtlamaya çalışmaz asla. Ama onları yapmış olması beni etkilemişti.” (K6)

Bir katılımcı ise aklına takılan meseleleri sormadığı için öngördüğü problemlerin gerçekleştiğini belirtmiştir.

“O dönemde gördüğümüz şeyler veya işte olabilir dediğiniz gerçekten olabiliyor yani evliliğin fragmanı gibi oluyor o dönem. Çok fazla görmezden gelmeyiip irdelemek gerektiğini düşünüyorum bazı şeyleri.” (K3)

Yakın tanıma sürecinde birlikte vakit geçirdikleri zamanlarda, eşlerinin davranışlarını gözlemleyerek bu davranışların evlilik hayatındaki yansımalarını değerlendirmişlerdir.

“Karakterini ben direkt evliliği yorarım mesela. Örnek vereyim, ‘Ben gezmeyi çok severim’ dediği zaman, ‘Evliliğimde bu acaba benim için çok bir problem yaratır mı?’ diye düşünürüm.” (E1)

Katılımcılardan bazıları bu süre zarfında eşlerini yeterince tanıyamadıklarını belirterek, evlenmeden önce karşısındaki kişiyi tam olarak tanımanın mümkün olmadığını ifade etmişlerdir.

“Evlenmeden bir insanı tanıyamayacağımı anladım. İsterse on sene olsun, isterse bir aylık. Tabii az çok belli başlı şeyleri çözümlersin ama yani tanıyamıyorsun bir insanı kesinlikle.” (K4)

“Bir insanla evlenmeden o insanı tanıyamazsın. Çünkü flört sürecinde, nişan sürecinde insanlar birbirlerine olmadığı şekilde yansıtabilir. Bunu sadece evlendikten sonra, bir rahatlama geldikten sonra görebilirsiniz.” (E1)

Yakın tanıma sürecinde kişiler eş adayını daha yakından tanımak için evlilik hayatına dair önemli meseleleri görüşmüşlerdir. Akıllarına takılan soruları sormaya özen göstermişlerdir ve eş adayının davranışlarını evlilik hayatı ile ilişkilendirerek değerlendirmişlerdir.

4.1.3.2. Aile Ritüelleri

Aileler sürece genellikle yakın tanıma aşamasında dahil edilmektedirler. Bu alt tema kapsamında, yakın tanıma sürecinde ailelerin nasıl bir araya geldiklerine ve süreci nasıl şekillendirdiklerine yer verilmiştir. Bu bağlamda belli aile ritüellerine yer verilmiştir. Bu ritüeller genellikle örf ve adetler tarafından belirlenmiş, kişilerin kültürel yapısına göre farklılık göstermektedir.

Ailenin süreçten haberdar olması ile, aile bireylerden bazı kişilerin eş adayı ile ilgili araştırma yaptığı görülmektedir. Ailenin aracı olmadığı evliliklerde bu ritüele daha sık rastlanmaktadır. Amaç, adayın evlenmeye uygun biri olup olmadığını test etmektir.

“Amcam araştırtırdı eşimi yani iyi bir çocuk mu çünkü bir yola çıkıyorsunuz tanımiyorsunuz bilmiyorsunuz, amcam araştırmıştı birazcık. Tanıdığı insanlara varana kadar sormuştu.” (K9)

“Eşimin babası İstanbul’da olduğu için çevreme sormuş beni.” (E8)

Bazı katılımcılar eşini ailesi ile tanıştırmadan önce aile bireylerinden bazıları ile tanıştırmayı tercih etmişlerdir.

“Bizim ikinci görüşmemiz zaten onun ailesiyle tanışma şeklinde oldu yani ablası, abisi yengesiyle tanıştık. Sonra eşim İzmit’e geldi benim abimle tanıştı. Abimin aklına yatmıştı, onay vermişti. Bu da tabii ki beni etkiledi, abimin sevmiş olması diyalog kurabiliyor olması muhabbet etmesi.” (K6)

Katılımcılardan bazılarının sürecinde, aileler bir araya gelmeden önce sadece kadınların tanıştığı bir ritüel dikkat çekmiştir. Eş adaylarının ailelerinden sadece kadın akrabalar, kızın evinde bir araya gelmiş ve tanışmışlardır.

“Annem illa ailesini tanıyalım modundaydı. Sonra annesi, ablası, benim annem, ben, amca kızı bir kadınlar toplantısı olur ya hani öyle bir görüşme oldu.” (K4)

“Bize geldiklerinde ben ailesiyle de tanışmış oldum. Erkekler yoktu, sadece bayanlar vardı.” (K1)

Yakın tanıma sürecinde aileler bir araya gelerek birbirlerini tanımışlardır. Böylece hem aile bireyleri hem de kişinin kendisi, evlenilecek aday ve ailesi ile ilgili önemli izlenimler edinmişlerdir. Bir katılımcı, ailenin kişiyi yansıttığına dair şu ifadeleri kullanmıştır:

“İlk görüşme olduktan sonra çok uzatmadan ailelerin tanışması taraftayım. Çünkü aile tamamen aslında kişiyi yansıtan bir durum oluyor. Kişi kendini saklayabilir ama aile onun devamı gibi oluyor. Yani aileleri tanımaları gerektiğini düşünüyorum.” (K3)

Ailelerin genellikle yakın tanıma aşamasında sürece dahil oldukları ve belli ritüelleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu ritüeller eş adayının araştırılması, aile bireylerinden bazıları ile tanıştırma, sadece kadınların bir araya geldiği buluşmalar ve ailelerin tanışması şeklinde özetlenebilir.

4.1.4. Karar Alma

Tanışarak evlenen çiftlerle yapılan görüşmelerde, sürecin son aşaması olarak “karar alma” belirlenmiştir. Evlilik kararı alındıktan sonra söz, nişan ve düğün süreçleri bu araştırmanın bağlamı gereği incelenmemiştir. Kişiler eşleri ile ilgili bilgiler edinip sonrasında yüz yüze yapılan görüşmelerden sonra yakın tanıma sürecini tamamlamışlardır. Yakın tanıma sürecinin ardından evlilik kararı almışlardır.

Karar alma ana teması altında, kişilerin karar alma süreçlerindeki sezgisel ve mantıksal açıklamalarına, yapılan istişarelere ve karar anının özelliklerine yer verilmiştir.

4.1.4.1. Sezgisel Açıklamalar

Katılımcıların evlilik kararları ile ilgili düşünceleri incelendiğinde; hissiyat, kader, teslimiyet, nasip, gönlü dinlemek gibi ifadeler kullandıkları ve sezgisel açıklamalar yaptıkları görülmektedir. Bu noktada yapılan açıklamalar, mantıksal açıklamalardan tamamen uzak değildir. Katılımcılar belli rasyonel açıklamalardan sonra karar verme aşamasında bazı sezgisel açıklamalara da vurgu yapmışlardır.

“Bir de gerçekten şunu düşünüyorum. Gönlü az buçuk gerçeği hissedip söyleyebiliyor. Gönlü, kalbi iyi dinleyebilmek gerekiyor.” (K3)

“Demek ki nasip noktasındaki tercihim o olacakmış. Demek ki onunla bir hayat geçirecekmişim ve demek ki o ruha tanıdık gelmiş aslında.” (K7)

“Hissettim neden bilmiyorum kalbime mi doğdu ne oldu bilmiyorum hani iyi bir insan olabileceğini hissettim.” (K9)

“Öyle bir tevafuk, nasip işi yani. Arkadaşım söyleyince hayırlı bir şeye vesile olmuş oldu.” (E3)

4.1.4.2. Mantıksal Açıklamalar

Bu alt tema kapsamında, katılımcıların evlilik kararlarını alırken mantık odaklı açıklamalarına yer verilmiştir. Karar aşamasından önceki süreçlerde evlenecekleri adayı değerlendiren katılımcılar, kararlarında mantıksal açıklamalara değinmişlerdir. Mantıksal açıklamalar, tüm kriterlerinin karşılanmış olması değil; ağırlıklı olarak “evet” denmesi şeklinde ifade edilmiştir. Bir katılımcı eşine “hayır diyemediği için evet” dediğini belirtmiştir.

“Ben mantıkla bakmıştım. Açıkçası ilkinde herhangi bir şey hissettiğimi söyleyemem. Arkadaşlarıma şunu söylüyorum “Hayır diyemiyorsan bu insana, hayır diyebileceğin sebepler çok az ise, o zaman evet”. Çünkü bence kızlar çok ince eleyip sık dokuyabiliyorlar. Bir açıdan evet mantıklı ama bir açıdan da bence abartıyoruz ayrıntılarda boğuluyoruz yani.” (K8)

Mantıksal açıklamaların çoğunluğunda, duyguların iyiyi ve kötüyü net bir biçimde görmeyi zorlaştırdığını; karşıdaki kişiye duygusal yakınlık beslenmesinin normalde kabul etmeyecekleri özellikleri tolere etmek durumunda bıraktığını söylemişlerdir.

“Genç kızlar genelde daha böyle duygusal bir başlangıcı olsun gibisinden düşünürler. Ben de başlarda biraz öyleydim ama sonrasında aracı usulü daha mantıklı gelmeye başlamıştı. Çünkü duygular işin içine girince doğru kararı almak ya da karar verebilmek iyiyi kötüyü daha net bir şekilde görmek bence zor oluyor. Duygusal bir şekilde başladığında olumsuz ve kabul edemeyeceğin bir özelliği belki de tolere etmiş oluyorsun, kabul etmiş oluyorsun ama hiç tanımadığın biriyle oturduğunda ve senin kırmızı çizgilerinden birini o sağlamıyorsa çok daha rahat reddedebiliyorsun. O yüzden aracı usulüyle görüşmüş olmaktan memnunum.” (K8)

Mantıksal açıklamalar yapan katılımcıların, duygusal yakınlıktan tamamen uzak bir karar süreci gerçekleştirmemişlerdir. Duygusal yakınlığın, mantıksal uygunluktan sonra geldiğini dile getirmişlerdir. Mantıksal açıklamaları arkadaşlık kurma, sohbet edebilme, keyifli vakit geçirebilme şeklinde ifade etmişlerdir.

“Bu kişiyle oturduğunda o sana itici gelmiyorsa, ‘Hayır, kesinlikle olmaz’ demiyorsan, o sevgi için de hani mantığına oturduysa, arkadaşlık edebiliyorsan, sohbet edebiliyorsan, yanında vakit geçirebiliyorsan, rahatsız olmuyorsan, keyif alıyorsan o duygusal şeyler zamanla oluşur. Yani yüzde doksan oluşuyor çünkü bunu da tavsiye edebilirim. İşin çok başında duygusal bir şey beklememek...” (K5)

Katılımcıların çoğu mantık ve duyguların bir arada bulunduğu bir sürece dikkat çekmişlerdir.

“Benim için mantık ve sevgi beraber olması lazım. Benim de mantığıma yattı, sonrasında sevdim ve oldu.” (K6)

“Mantık da vardı içerisinde yani biraz sevgi de vardı; cız etme, hoşlanma durumları da vardı.” (E1)

4.1.4.3. İstişare Etme

Bu alt temada, katılımcıların evlilik karar sürecinde çevreleri ile yaptıkları istişarelere ve bu görüşmelerin evlilik kararlarına olan etkisine yer verilmiştir. Bazı katılımcılar çevrelerini ile istişare içerisinde olmayı tercih etmişlerdir. Bu istişareler sonucunda da kararı alan yine çiftlerin kendileri olmuştur. Katılımcılardan bazıları karar almadan önce, adayı tanıyan kişilerle görüşmenin önemini değinmişlerdir. Bu bağlamda pek çok kişi ile istişare etmenin, kişi ile ilgili kapsamlı bir bilgi sağladığına ve bu bilgilerin evlilik kararı almayı kolaylaştırdığını belirtmişlerdir.

“Çok iyi bence araştırma yapılmalı yani özellikle telefonla ya da mesajla sormak yeterli olmaz. Kişinin ne bileyim ailesinden biri sonra birlikte kaldığı bir arkadaşı hepsinin çünkü çok farklı gözlemleri olur ve çok farklı yorumlarda bulunabilirler. Yani bir kişiyi ailesi de çok iyi tanımıyor diğer yerden arkadaşı da çok iyi tanımayabiliyor. Çok farklı farklı kişilerden bilgi almasını tavsiye ederim.” (K5)

“Eşimi tanıyan pek çok insanla görüştüm. Çocukluğundan beri tanıyan, işte evli çift arkadaşlarımız vardı onun tanıdığı benim tanıdığım. Bunlar çok kolaylaştırdı düşününce. İstişare ettim bol bol insanlarla. Yani eşimin haberi olmadan herhalde

böyle bir 8-10 kişinin haberi vardı. İşte ortaokuldan beri tanıyan birisi ile konuştum. İşte üniversitesinin birlikte geçtiği birisiyle konuştum. Beraber çok fazla iş yaptığı. Yani işte sosyal faaliyetlerde bulunduğu insanlarla konuşarak sorular sordum. İkimizi de tanıyan insanlarla istişare ettim. Onlar neticesinde de böyle bir karara vardım.” (E5)

Katılımcılardan bazıları, direkt olarak aday ile ilgili olmasa da evlilik hayatında zorluk yaşayabileceklerini düşündükleri bazı meseleler için de çevrelerine danışmışlardır.

“O dönemlerde yani eşimle alakalı da aklımda bir soru işareti vardı. Hani seçmeyi düşündüğü meslekle alakalı. Mesleği gereği çok fazla hani yurt dışında yaşama ihtimali olan meslekti. Bu beni biraz korkutmuştu ve bununla alakalı böyle 35-40 yaşlarında bir iki ablamlarla istişare etmişim, öyle tanıdığım abla hani tanıştığım insanla istişare etmişim.” (K5)

“Herkesle konuştum. Ailemden olsun yani çekirdek ailemden, arkadaşlarımdan, üniversite arkadaşlarımdan. ‘Böyle yaptım ama ben ne diyorsun? Çok mu erken?’ Benim danıştıklarımın hepsi, bütün sorularımın temeli ‘Çok mu erken?’ üzerineydi. Onun dışında eşimin şahsiyetiyle ilgili ‘Böyle birisiyle evlenmem nasıl olur?’ gibi değil de dediğim gibi evliliğin zamanıyla ilgili danışmışım.” (K2)

Bir katılımcı, eşinin çevresinin evlilik görüşmesinden habersiz olması sebebiyle istişare etmekten çekindiğini belirtmiştir. Ayrıca çevresindeki insanların evlilik görüşmesi yaptığını bilmelerinden de çekindiğini, bu sebeple evlilik kararını yeterince istişare edemediğini belirtmiştir.

“Ben daha çok insanın referans olmasını isterdim. Şu ikilemde kalmıştık. Bu iş olmazsa insanlar duymuş olmasın. Bu yüzden onun yakını, tanıdığı çevreye tam olarak soramıyordum. Çünkü eşim biraz o konuda fazla mahremiyeti tercih ediyordu. Yani mahremiyete çok özen gösteriyordu. Mesela şey diyemiyorum, ‘Bana arkadaşının telefonunu verebilir misin? Ona sormak istediklerim var’. Çünkü en yakın arkadaşına bile bahsetmemişti.” (K8)

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde hem evlenecekleri kişi ile ilgili hem de evlilik hayatının sorumlulukları ile ilgili pek çok konuyu istişare ettikleri

görülmektedir. Süreci istişare ettikleri kişiler genellikle kişinin yakın çevresinden, özellikle eş adayını tanıyan kişiler olduğu görüşmektedir. Ayrıca fikirlerine kıymet verdikleri, yaşça büyük kişilere de danışmışlardır. Başkalarından görüş almanın süreci değerlendirme ve doğru karar verme noktasında katılımcıların işini kolaylaştırdığı söylenebilir.

4.1.4.4. Karar Anı

Bu alt temada, evlilik kararının ne zaman alındığına yer verilmiştir. Yakın tanıma sürecinden sonra çiftler evlilik kararı olarak görüşmelerini sonraki aşamalar olan nişan ve düğün sürecine taşımışlardır. Karar alma süresi çiftten çifte değişiklik göstermektedir. Bir katılımcı ikinci görüşmesinden sonra evlilik kararı aldığını belirtirken başka bir katılımcı ise ilk görüşmeden sonra karar verdiğini söylemektedir.

“İkinci görüşmemizden sonra evlilikle ilgili kararımızı vermiştik.” (K9)

“Ben evlilik kararını birinci gün vermiştim. Görüştüğümüz birinci gün olur diye karar verdim zaten.” (K8)

Evlilik kararı ile ilgili tek bir anın olmadığı da görülmektedir. Katılımcılardan bazıları evlilik kararlarını sürecin akışı içerisinde aldıklarını belirtmişlerdir.

“Böyle bir anlık bir şey değildi yani bir anlık derken bir şey oldu da onun üzerine demedim ‘İşte bu evleneceğim adam’ diye. Böyle bir şey geçmedi. Genel olarak düşündüğümde ‘Evet, benim evleneceğim kişi bu’ dedim.” (K1)

Tanıştırma yönteminde evlilik kararının kısa bir süre içerisinde alındığı söylenebilir. Kararın kısa sürede alınmasında aracılardan sağladığı güvenin önemli etkisi olmuştur. Katılımcılar güvenilen insanların aracı olması sebebiyle pek çok soru işaretinin ortadan kalktığını, tanıma sürecinin daha kısa sürdüğünü ve bu sebeple sürecin çok daha hızlı ilerlediğini belirtmişlerdir. Her ne kadar süreç hızlı ilerlese de eşini tanımak için belli bir zamanın geçmesi gerektiğine de dikkat çekmişlerdir.

“Aracı çok önemli. Güvendiğiniz insanların aracı olması birçok problemi, soruyu arkada bırakmamı sağlıyor. Direkt konuya girebiliyorsunuz. Olur ya flört dönemi ihtiyacı duyar insanlar genelde. İşte 3-5 ay 1 sene. Sevgili hayatı yaşayalım ve birbirimizi tanıyalım gibi. O tür bir şeye ihtiyaç kalmıyor gibi düşünüyorum.” (E3)

“Çok da acele etmemek lazım böyle kararlarda. Yıldırım nikahı tarzı şeyler için pek geçerli olmuyor. Sonuçta iki farklı insan. Karakterleri farklı olabilir. Ortak noktaları da farklılıkları da çok fazla olabilir. Çünkü sonuçta bireyiz. Bireyselliği de çok dışlamamak lazım. İşte bu iki bireyin beraber yaşamaya başlayıp aile olması falan bunu anlayabilmesi için belli bir süre geçmesi gerekiyor. Onun için doğrusu çok aceleci davranmamak bence.” (E7)

Evlilik, insanlık tarihinin en eski dönemlerine dayanan evrensel bir olgudur. Evlilik; cinsel hayatın sağlıklı bir şekilde yaşanması, neslin devamı, iş bölümü, yasal olarak sorumlulukların belirlenmesi gibi pek çok toplumsal işlevi düzenler. Bununla birlikte, güven ve dayanışma içinde hissetme, destek görme ve sağlama, geleceğe dair planlar yapma gibi birçok sosyal gereksinimleri karşılamaktadır. Psikolojik ihtiyaçlar göz önünde bulundurulduğunda ise, evlilik kurumunun çoğu zaman sevilme ve beğenilme gereksinimini karşıladığı söylenebilir (Özgüven, 2009).

4.2. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler

Tablo 4.2. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler

Ana Temalar	Kişinin Kendi Özellikleri	Adayın Özellikleri	Tanıştırma Yönteminin Özellikleri	Aile Faktörü
Alt Temalar	Evlenme Yaşı Kriterlerinin Olması Duygusal Yakınlık Hissetme Evliliğe Hazır Olmama	Yaş Kişilik Özellikleri Sosyal Özellikler Fiziksel Özellikler Benzer Özellikler Tamamlayıcı Özellikler	Ortam Sağlama Güvenli Evlilik Odaklı Net Olma	Aile Onayı Aile Uyumu Ailenin Dolaylı Etkisi

4.2.1. Kişinin Kendi Özellikleri

Kişinin kendi özellikleri teması altında evlenme yaşı, kriterlerinin olması, duygusal yakınlık hissetme ve evliliğe hazır olmama alt temaları sıralanmıştır.

4.2.1.1. Evlenme Yaşı

Bu alt temada katılımcılar kendi evlenme yaşlarının uygun olduğuna dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Kişinin belli bir yaşın üzerinde olması, evlenme yaşının ideal olduğuna dair bir tutum geliştirmiştir. Bu tutum, sürecin başlamasını ve ilerlemesini kolaylaştırmıştır. Özellikle üniversite mezuniyetinin yaklaşması veya mezuniyetten yakın bir zaman sonra evlenme yaşlarının geldiğine dair katılımcılarda yaygın bir kanaat olduğu dikkat çekmektedir. Erkek katılımcılar için mezuniyet sonrasında iş hayatına da başlanmışsa, yakın çevreden “evlilik yaşının geldiğine” dair yorumlar gelmektedir. Bazı katılımcılar ise evlenme yaşının geçmemesi ile ilgili dini açıklamalar getirerek yaş faktörünün evlilik karar sürecinde belirleyici olduğuna işaret etmektedirler.

“Kendimle alakalı bir yuva kurma düşüncesi her bayanda olur. Bir yuva kurma, güvenilir biriyle. Okulumun bitmiş olması çok büyük bir etken.” (K4)

“Bir gün (arkadaşım) bir soru sordu bana “Artık evlenmeyi düşünmüyor musunuz?” diye. Benim de zaten hani yaş gereği, aile baskısı, başka konular vardı. Artık evet bir karar verme noktasına gelmişim. Ben artık evleneyim çünkü bir düzen kurmuştum, işim vardı. “Ben artık evlenebilirim” dedim.” (E9)

“Evliliğin çok geç olmaması gerektiğine inanıyordum. Bir Müslüman kadının ve erkeğin evliliği ertelememesi gerektiğini düşünüyordum.” (K5)

4.2.1.2. Kriterlerinin Olması

Evlenecek kişilerin evlilik kararını etkileyen kendi özellikleri değerlendirildiğinde bir diğer alt tema olarak bu kişilerin kriterlerinin olduğu bulunmuştur. Kriterlerin olması, sürecin başında kiminle evlilik görüşmesi yapıp yapmayacağını belirleyen temel bir faktördür. Kişiler, ilk etapta kriterlerini karşılayan adaylarla evlilik sürecine

girebileceklerini belirtmişlerdir. Aracılar, belli kriterler kapsamında uygun buldukları adayları eşleştirmektedirler.

“Şimdi biliyorsunuz Türkiye’de belli bir yaşa geldikten sonra herkes bir şey diyor evlilik konusunda, tavsiyede bulunuyor. Hepsini değerlendirmiyoruz tabii. Belli kriterlerinize uyan kişiyle görüşmek istersiniz. Belli bir dünya görüşüne sahip, beraber uyum sağlayabileceğinizi düşündüğünüz kişiyle görüşmek istersiniz evlilik kararı için.” (E7)

“Evlenmeden önce bazı kriterlerim vardı. Dinine bağlı olması, aile büyüklerine ve eşine saygılı olması, yaş ve okumuş olması. Bu dört kriterim vardı. Çok da zor olmasa gerek diye düşünüyorum. Bu kriterleri söyledim, onlar da bu kriterlere uyan insanlara bakmaya devam ettiler.” (E4)

“Belli başlı kurallarım vardı. Onlara olumlu yanıtlar aldım karşı taraftan. İncitici şeyler de görmedim. Bunlar etkili oldu.” (K4)

4.2.1.3. Duygusal Yakınlık Hissetme

Katılımcılardan bazıları, sürecin bir aşamasında eşlerine karşı duygusal yakınlık hissettiklerini ifade etmişlerdir. Kişinin kendi özellikleri kapsamında değerlendirilen bu alt tema; bazı katılımcılar değerlendirmesi gereken öncelikli faktörken, bazı katılımcılar için ise mantıksal uyumdan sonra gelmektedir. Katılımcılardan bazıları ise, eşlerine karşı hissettikleri duygusal yakınlığı ilahi bir figüre atfetmektedirler.

“Duygusal olarak etkileniyor musunuz etkilenmiyor musunuz, o önemli ilk başta. Sonra oturup konuşunca karakter için içine giriyor.” (E7)

“Biz ilk görüşmeden sonra yazışmaya devam ettik ve asıl o yazışmalarda benim kalbimi attırmaya başlamıştı. İlk görüşme normal biriyle görüşüyorsun evet mantığına yatıyor, bu kişiyle evlenebilirim diyorsun ama hani böyle kalbin küt küt etmiyor. Sonraki süreçte konuşmalarımız, mesajlaşmalarımız, beni sahiplenmesi falan bunlar benim hoşuma gitmişti. O süreçte daha çok karar vermiştim.” (K6)

“Gönül işi tabi bu. İnsan sevmediğiyle neden evlensin. Hem de aradaki muhabbet de kuvvetlendikçe, Allah o sevgiyi birbirimizin kalplerine koydu diyelim. Yani o şekil ilerledik.” (E4)

4.2.1.4. Evliliğe Hazır Olmama

Evlilik kararına etki eden faktörlerden kişinin kendi özellikleri bağlamında değerlendirilen son alt tema ise evliliğe hazır olamamadır. Bu alt tema bağlamında, bazı katılımcıların evliliğe hazır olmadıklarına dair ifadelerine yer verilmiştir. Bazı katılımcılar yoğun bir döneme denk geldiği için, bazıları ise korkuları sebebiyle evliliğe hazır olmadıklarını düşünmüşlerdir.

“Ben kendimi hiçbir zaman evliliğe hazır hissetmedim. Hep çok korktum, hep çok erken olduğunu düşündüm. Hâlâ da erken evlendiğimi düşünüyorum. Kendi aileme olan düşkünlüğümden dolayı bayağı zorlandım evliliğimin ilk senesinde. Hâlâ bu konuları derinlemesine konuşursak ağlarım.” (K2)

“Eşim evliliğe kendini tam hazır hissetmiyordu. Okumaya devam ediyordu o ara. Evliliğe tam hazır değilim gibi bir düşünce vardı kafasında. Daha okulu bitmemiş, yoğun bir dönemdi. Bu açıdan evliliği biraz da erteleme konusunda da baya direkt sonraki aşamada.” (E4)

4.2.2. Adayın Özellikleri

Kişinin kendi özellikleri teması altında yaş, kişilik özellikleri, sosyal özellikler, fiziksel özellikler, benzer özellikler ve tamamlayıcı özellikler alt temaları sıralanmıştır.

4.2.2.1. Yaş

Katılımcılar çoğunlukla benzer yaşlarda çiftlerden oluşmaktadır. Yaş olarak en büyük olan katılımcı; evleneceği kişide özellikle yaş kriterinin olduğunu, aracı olacak kişileri de bu noktada bilgilendirdiğini ifade etmiştir.

“Yaş kriterim vardı. Çok da küçük olmasın dedim. Kuşak farkı olduğu zaman arada kopukluk oluyor. 6 yaş ve üzeri bir kuşak atlamış oluyor. Bu sefer deneyimledim yani görüştükleri insanlardan birkaçı benden 6-7 yaş kadar küçüktü. Ben bunu deneyimledim bu tarz insanlarla bu kuşak farkından dolayı, biraz daha olgun insanları sevdiğimi söyledim.” (E4)

4.2.2.2. Kişilik Özellikleri

Bu alt tema çerçevesinde, katılımcıların evlilik görüşmesinde adaylarda aradıkları veya olması gerektiğini düşündükleri kişilik özelliklerine yer verilmiştir. Bu kişilik özellikleri özgüvenli, çekingen/utangaç, iyi bir insan, cömert, dürüst, hoş sohbet, iyi anne/baba olabilecek biri, aile bağları sağlam, kibar, merhametli, saygılı ve olgun olarak sıralanmıştır.

Özgüvenli: “İlk görüşmede o samimiyeti hem o özgüvenli konuşması hem de alt yapısı vesaire yani evet, evlenebilirim dedim.” (K3)

Çekingen: “Yani hani karar verme açısından hani bu benim evleneceğim kız dediğim noktalardan birisi o çekingenliğiydi. Çekingen olması çok önemliydi benim için.” (E1)

İyi bir insan: “Yani tanıya tanıya onun iyi bir insan olduğunu, onunla evlenmek istediğimi, ömrümü birlikte geçirmek istediğimi hani evlenilecek bir insan olduğunu hissettiğim için onunla evlenmek istedim.” (K9)

Cömert: “En önemli özellik merhamet ve cömertlik bir erkek için.” (K4)

Dürüst: “Tanışma sürecinde benim gözümü boyama çabasında olmadı hiç. Ben onu olduğu gibi tanıdım öyle de devam etti. Olduğu gibi tanımak önemli. O benim için önemliydi kriter olarak.” (K7)

Hoş sohbet: “Şöyle oldu yani hani ne bileyim ilk gördüğümde hani sohbeti hoşuma gitmişti hani muhabbet olarak, hoşlanma olarak tabi ki bir ömür onunla geçirebilirim ilk görüşmede bu kadar büyük bir karar veremedim tabi ki ama yine de şey dedim yani istediğim bir insana benziyor hani en azından denemeye değer.” (K9)

İyi anne/baba olabilecek birisi: “Evet bu insanla aile kurulabilir, baba olabilir diye düşünüyorsunuz yani. Sonuçta insanlar evlenirken kendilerine eş olarak hayatı birlikte sürdürebilir miyiz diye tabii ki de düşünmesi lazım ama bence daha önemlisi, ‘Bu insandan anne/baba olur mu?’ diye düşünmesi gerekiyor. O konular da olumluydu. Zaman içerisinde görüşüm öyle oldu.” (K7)

Aile bağları sağlam: “Aile bağları kuvvetli olan, ailesini, büyüklerine saygılı biri olsun istedim.” (E4)

Kibar: “Kibar olması, ondan sonra en azından karşıdaki bir bayana nasıl davranması gerektiğini bilen bir insan olmasını bilen birisi olmasını istemiştım.” (K9)

Merhametli: “Geçtiğimiz her sokakta kedileri sevmesi. Suriyeli çocukları, sokaktaki çocukları sevmesi. O merhameti çok hoşuma gitti.” (K3)

Saygılı: “Benim için olmazsa olmaz diyebileceğim kriterler çok fazla yoktu. Bir insanın merhametli olması, saygılı bir kişilik olması benim için yeterli olacağı düşüncesindeydim.” (E6)

Olgun: “Çok oturaklı biri olduğunu düşünmüştüm. ‘İşte bu!’ demiştım. Benim hep üniversitede kendi akranım erkeklerde gördüğüm gerek daha büyük, daha küçük fark etmez olgun olmamaları beni çok rahatsız ederdi. Zaten benim eşimden önce görüştüğüm falan kimse olmamıştı. ‘İşte bu!’ dedim, ‘Ben evlendikten sonra bunu yetiştirmek zorunda değilim ya da bir hareketini düzeltmek zorunda değilim.’ Çok oturaklıydı.” (K2)

4.2.2.3. Sosyal Özellikler

Bu alt tema çerçevesinde; evlenilecek kişide önemsenen, aranan veya olmasından memnuniyet duyulan sosyal özelliklere yer verilmiştir. Bu özellikler kültür ve sosyal çevre benzerliği; dindar, eğitimi ve meslek sahibi olma olarak sıralanmıştır. Özellikle kültür, bireysel anlamda ve aileler bağlamında değerlendirilen daha geniş bir özellik olarak dikkat çekmektedir. Katılımcılar, kültürel benzerliğin kişisel olarak olumlu olduğuna ek olarak aileler için de süreci kolaylaştırdığına değinmişlerdir. “Dindarlık”,

katılımcılar tarafından sıklıkla yer verilen bir özellik olmuştur. Bazı katılımcılar dindar olmayı, evlenmeyi düşündükleri adayda olmazsa olmaz bir özellik olarak değerlendirmişlerdir.

Kültür: “Ailelerimizin aynı kültürden olmaları, aynı dili konuşmaları, onlar büyük etken. Benim annem Türkçe bilmiyor. Benim kafamda bu vardı. Yarın öbür gün tanışacağım kızın ailesiyle gittiğimde annem karşı tarafla nasıl irtibat halinde olacak. Bu bile benim için soru işaretiydi. İşte bu soru işaretleri o süreç içinde kafamdan gitmiş olduğu için de ben böyle zaten karar verdim, bu noktaya geldik öyle diyeyim.” (E9)

Kültür: “Örf/adetlerin büyük etkisi oldu. Ben şundan yanayım, gelenek çatışması mı kuşak çatışması mı derler bu durum hiç yaşamadık eşimle. Bu durumu da yaşamak istemeyiz hiçbirimiz. Çok kötü bir durum oluyor hakikaten. Kimse tabii ki Paris’te büyümüyor, Türkiye’deyiz hepimiz ama çok fark ediyor inanın ki. Ankara’da, Rize’de, Artvin’de, Kars’ta veya işte farklı illerde büyüyen kişiler ya da işte çevresel faktörler deyim kişinin karakterini, oturmasını, kalkmasını, konuşmasını, her şeyini etkiliyor.” (E1)

Sosyal çevre: “Benim karar alma sürecimin hızlı olmasında ortak tanıdıkların, aynı ortam insanı olmanın çok büyük etkisi vardı. Bu kolaylaştırmış oldu.” (K5)

Dindar: “Benim için birinci öncelik dinine bağlı olarak yaşayan bir insan istedim. İslam dinine inanan, bu dini hatalarıyla doğrularıyla yaşamaya çalışan, her insanın hataları var ama bunu yaşamaya çalışan bir insan istedim öncelikle.” (E4)

Dindar: “Dindar bir insan olması, eşimin tesettürünün benim kriterlerimce güzel olması. Bunlar zaten benim için olmazsa olmazdı. Bunun üzerine ben bu saydığım maddeleri sayıyorum.” (E8)

Eğitimli: “Tabii öncelikle eğitimli olması konusunda bir beklentim vardı. Bu da hem kendim için hem de nasip olursa yetiştireceğimiz çocuklar için en azından eğitimli bir aile olmayı hep bekliyordum.” (E6)

Meslek sahibi: “Benim kendi şahsımla alakalı kabul ettiğim ve evlenmeye karar verdiğim noktalar ise eğitimli olmasıydı, güzel bir mesleğinin olmasıydı, saygılı ve saygın birisi olmasıydı.” (K6)

4.2.2.4. Fiziksel Özellikler

Fiziksel özellikler alt teması bağlamında, katılımcıların ifadelerinden fiziksel özellikleri tek tek değerlendirmedikleri; bunun yerine bir bütün olarak fiziksel görünüme vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar, evlenecekleri adayın fotoğrafını gördüklerinde etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Fiziksel çekiciliğin olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Sesi falan çok etkilemişti beni, konuşması, cümleleri. Yüzüne çok bakamamıştım ama anlamıştım yüzünü de beğenmiştim. Fotoğraflardakilerden farklıydı zaten. O şekilde aslında her şey, bütün dış görünüşü artı oturaklı olması beni etkilemişti.” (K2)

“Neden bu insan, neden bir başkası değil de o? Bir kere benim kriterlerimi karşıladığı için birinci sebep. İkinci sebep dış görünüş. Fiziki görünüş. Birbirimizi göreceğiz. İç dünyasının iyi olduğu kadar dış görünüşünün de ne kadar iyi olduğu önemli. Tabii bu hayat denge üzerine kurulu. Bu dengeyi kurduğumu düşündüğüm insan eşim.” (E4)

“Yani şöyle ilk gördüğünüz zaman önce tabii fiziksel olarak bakıyorsunuz. Kişi olarak nasıl biri diye. Duygusal olarak etkileniyor musunuz etkilendiniz mi o önemli ilk başta. Sonra oturup konuşunca karakter için içine giriyor.” (E7)

Özellikle vurgu yapılan “boy” faktörü ise yalnızca kadın katılımcıların üzerinde durduğu bir özellik olmuştur.

“Benim mesela utanmayarak söylüyorum buna takıntım vardır, boyu uzun olması. Yani evet boyu uzun olmayan bir insanla istemezdim mesela.” (K8)

Kişinin dikkat çekici bir fiziksel özelliğinin olması, araçlar için eşleştirmede önemli bir kriter olduğu söylenebilir. Katılımcılardan biri ortalamaya göre boyunun uzun

olması sebebiyle, aracının ilk olarak boy faktörünü göz önünde bulundurarak eşleştirme yaptığını düşünmektedir.

“Ben normal kıza göre çok daha uzun boyluyum 183 boyum, eşimde 192. En başta tabii boy belirleyici olmuş olabilir (aracı için). Böyle hani ilgisini çekmiştir.” (K5)

4.2.2.5. Benzer Özellikler

Adayın özellikleri temasının altında, sıklıkla vurgu yapılan alt temalardan biri de benzer özelliklerdir. Benzer özellikler altında benzer hedefler, ilgi alanları, bakış açısı ve majör farklılıkların olmaması yer almaktadır. Katılımcıların bazıları pek çok farklı alandaki benzerliklere vurgu yaparken bazıları ise majör farklılıkların olmamasının karar verme sürecinde etkili olan bir unsur olarak değerlendirmişlerdir.

Hedefler: “Akademi düşünmemiz ve ikimizin de eğitimle ilgili çalışması, bu tamamen tevafuk ve çok iyi denk geldi. Benim şu an yüksek lisansım eğitim alanında, eşimin de. Ben bir eğitim kurumunda çalışıyorum. Bundan sonraki süreçte de belki on yirmi yıl eğitimle uğraşmayı düşünüyorum. Eşimin bu alanda olmasının bizi böyle bir ortak noktada birleştireceğini düşünmüştüm. Çok güzel oldu bence. Bu beni pozitif etkiledi o zaman.” (E8)

İlgi Alanları: “Eşim sporla ilgiliydi. Benim için çok önemli. Çünkü benim için aslında hemen hemen üç ila dört günüm her hafta sporla geçiyor. Benim branşımda erkeklerle ders yapıyorum. Büyük bir hanımefendi network’ü de var, arkadaşlarımın eşleri, kardeşleri. Onlar için de benim eşimin spor bilmesi çok iyi bir fırsat oluyor. Çünkü eşimde onlar ile spor yapabiliyor. Belki çok insanların aradığı bir kriter değildir ama eşimin sporla alakalı olması benim için çok önemli bir kriterdi.” (E8)

Bakış açısı: “Mesela benim kendimce zor olarak düşündüğüm şey şu; ben böyle düşün falan çok hoşlanmıyorum ve genel anlamda bu Türkiye’de yapılan ne oluyor? Tepsi götürülüyor. İşte nişan, isteme, o tam isimlerini de bilmiyorum o şeye çok aşına değilim sürece ama onun yorucu bir şey olduğunu biliyorum evlenen arkadaşarımdan ve ben bunların olmasını pek istemiyordum. Benim ailem Antalya’da. Onlar gelecek gidecek bir sürü bir şey ve babam çok yoğun birisi. Ben dolayısıyla istemiyordum.

Bunlar benim zor sorularımdı. İkinci ve üçüncü aşamada ‘Siz şey hakkında ne düşünüyorsunuz? Düğün yapılması işte ne bileyim nişan, isteme bunlar hakkında ne düşünüyorsunuz?’ Ben bunları pek istemiyordum. Onları iki üçe ayırmıştım. Aslında o birinci görüşmede baktık ki biz umduğumdan çok daha kafa dengiyiz. İkinci ve üçüncü görüşmelerin sorularını da sordum eşime ilk gün ilk buluşmamızda ve baktım ki, ona da şaşırdım, bunlarda da aynı fikirdeyiz.” (E8)

Bakış açısı: “Bu da benim kaderim kısmetim herhalde, eşimle çoğu keyfimiz, bakış açımız aynı çıktı. Daha hâlâ da birbirimizi tanıyoruz yani daha önce almadığımız x bir eşyayı almaya karar verdiğimiz zaman ikimizin birbirimize gösterdiği modeller de aynı oluyor. Çoğu şeyde anlaşıyoruz.” (E4)

Majör farklılıkların olmaması: “Farklılıklar da olabilir. İnsanların hobileri farklı olabiliyor evli olsa bile. Çünkü bireyiz. Hobileri farklı, boş zamanlarında ne yapacağı farklı. Bireyselliği çok dışlamamalıyız. İki bireyin bir araya gelip aileyi oluşturması önemli. Çünkü bireyin dünya görüşü onu da çok dışlamadan beraber yaşamayı başarabilmemiz lazım. Onun için aile birliğini etkilemeyen farklılıklar sıkıntı değil. Beraberce bir aile olup bir arada yaşayabilmek lazım.” (E7)

Majör farklılıkların olmaması: “Karşılıklı emek olunca sevmediğiniz insanı da seversiniz. Önemli olan üstünde duracağınız paydayı normatif olarak yanlışlamayan birisi olması lazım. Mesela fiziksel ne diyeyim boy meselesi. Kız uzunsa erkek daha uzun olmasını ister. Meslek ben diyeyim yurtdışında yaşamak istiyorum işte karşı tarafta İstanbul'a aşık veya ailesine çok düşkün. Bu kategorik olarak uyum yok zaten. Bu ömür boyu sıkıntı, bayağı zor bir sıkıntı. Ama bunlar yoksa, paydada da aynı şeyleri tamamen hepsini doğru demek zorunda değilsin. Zaten böyle bir şeyin imkânı yok.” (E5)

Majör farklılıkların olmaması: “Bazı özellikleri fark ettim ama benim başa çıkabileceğim bir özellikte diyorum. Mesela eşim için ‘çok hırslıdır’ demişlerdi. Yani tamam hani hırslı çok sıkıntı bir özellik değil. En azından bana zarar vermez dünyaya karşı hırslı olması. Birlikte hırslı oluruz diye düşündüm” (K8)

4.2.2.6. Tamamlayıcı Özellikler

Tamamlayıcı özellikler alt teması, karar sürecinde etkili olan faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, eşleri ile tamamlayıcı özelliklerinin olmasına olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.

“Hangi noktalarda birbirimizi tamamlarız, hangi noktalarda eksik kalırız diye düşündüm. Ama aynı evin içine girmeden bu tablo bayağı eksik kalıyor. Ama genellikle benim heyecanlı olmam, fevri davranmamla dediğim gibi onun olgunluğunun tamamlayıcı olacağını düşündüm. Bazı noktalarda benim daha anaç düşünmem, o daha böyle hep ailesinden ayrı yaşamış büyümüş. Ailesi ile olan bağları daha sınırlı diyeyim. Bizim ailemiz, babam, abim, annem çok düşkünüz birbirimize. Bu noktada da ben ortayı bulacağımı, bulabileceğimi düşünmüştüm. O da ailesine karşı benim vesilem ile daha sıcak olabilir mesela. Ben de onun sayesinde daha oturaklı düşünebiliyorum. Bu şekilde bir artı eksi tablomuz vardı benim kafamda, öyle de oldu yani.” (K2)

4.2.3. Tanıştırma Yönteminin Özellikleri

Evlilik kararını etki eden faktörler incelendiğinde, tanıştırma yönteminin karar almayı kolaylaştıran bazı özelliklerinin olduğu belirlenmiştir. Bu özellikler “tanıştırma yönteminin özellikleri” ana teması etrafında alt temalar olarak sıralanmıştır. Alt temalar ortam sağlama, güvenli, evlilik odaklı ve net olma olarak belirlenmiştir.

4.2.3.1. Ortam Sağlama

Evlilik kararının alınabilmesi için ilk olarak evlenilebilecek bir adayın olması gerekmektedir.

Tanıştırma yönteminin, evlenmeyi düşünen kişiler ortam sağladığı görülmektedir. “Ortam sağlama” alt başlığı etrafında, tanıştırma yönteminin kişiler için nasıl ortam sağladığı incelenmektedir.

Tanıştırma yöntemi, karşı cins ile karşılaşmayı gerektirecek ortamlarda bulunmayan kişiler için iyi bir seçenek olmuştur. Bazı katılımcılar dini hassasiyetlerine atıfta bulunarak bu yöntemi tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

“Müslüman kızlar istedikleri gibi, istedikleri insanlarla tanışamıyorlar. Dikkatli oldukları için zaten böyle bir ortamları olmuyor. O yüzden ne yapacağız biz tarzında bir düşüncemiz vardı. O yüzden hani birisi evlenirse diğerleri yardımcı olsun diye düşünüyorduk açıkçası.” (K8)

“Evlilik sürecinde herkes kendi bulup evlenemiyor tabii ki. Herkesin çevresinde dediğim gibi evlenilecek birileri çıkmıyor. Kendi adıma da böyle düşünüyorum. Mesela üniversite bittikten sonra üç yıl geçmişti, hiç öyle görüşmeye girmemiştim.” (K9)

Tanıştırma yöntemi, eşlerinde bazı özellikleri arayan ama kendi çevresinde bu özelliklere sahip insan bulmakta zorluk yaşayan kişiler için de bir kolaylık oluşturmaktadır. Yaşadığı yerde dini hassasiyetlerin olmadığını, fakat bu özellikleri önemseyen bir katılımcı şöyle demiştir:

“Evlilikten önce zihnimde çok muğlaktı bu süreç. Ben Anlatyalı'yım. Antalya'daki genel networkümde evlenebileceğimden çok emin değildim. Çünkü biraz böyle hassasiyetlerim, özellikle İstanbul'da İslami bilimlerde çalıştıktan sonra ya da kendi networkümden sonra daha da arttı. Ama benim kendi geldiğim sosyal çevrede bu kadar böyle dindarlık yok ya da az çok karşılanıyor.” (E8)

Tanıştırma yöntemi uzun saatler çalışan ve doğru eş seçimi yapmak için uygun zaman bulamayan kişiler için de ortam sağlamıştır. Bir katılımcı, yoğun çalıştığı için aracı olan kişilerden uygun bir aday bulmalarını istemiştir.

“O dönemlerim çok yoğundu gerçekten. Sosyal hayatımın hiç olmadığı bir dönemdeydim. Günde 12 saatten fazla çalıştığım günler, aylardı. O dönemde böyle bir tanışma gerçekleşti. ‘Böyle biri var, görüşmek ister misin?’ diye sordular, ‘Evet, görüşmek isterim’ dedim.” (E4)

4.2.3.2. Güvenli

Bu yöntemin evlilik görüşmesi yapan kişiler için bir güven ortamı oluşturduğu gözlemlenmektedir. Evliliğe aracı olan kişilerin, adayları birbirlerine uygun buldukları için tanıştırdıklarına ve objektif bir biçimde aday ile ilgili olumlu/olumsuz özellikleri aktardıklarına inanılmaktadır.

“Böyle bir arabulucu olduğu için, iki ailenin de gönlü ferahtı. İki tarafın güvendiği bir aile olduğu için her iki taraf en baştan rahattı zaten. Biz uygun olmasak zaten onlar da en başından söylerdi. ‘Siz bir tanışın ama emin değiliz.’ deselerdi biraz daha yavaş ilerleyebilirdi.” (E2)

Aracılardan ve çevreden alınan bilgiler sayesinde kişiler eşlerini iyisiyle ve kötüsüyle kapsamlı bir şekilde tanıdıklarını ve tüm bu faktörleri göz önünde bulundurarak sağlıklı bir karar aldıklarını düşünmektedirler. Ayrıca, aracılardan sağladığı referans sayesinde birçok soruyu cevaplamış bir şekilde sürece başladıkları için karar alma sürecinin daha kısa sürdüğünü ifade etmişlerdir.

“Flört edip yıllardır tanışan insanlardan, belirli açılardan daha iyi tanımış olabilirim eşimi. Çünkü insanlar birbirlerine iyi yönlerini gösterir, ama ben örnek vermem gerekirse eşimin yurdunda yaşadığı ciddi bir sıkıntıyı biliyorum. Çünkü bana eşimin arkadaşı söyledi. Böyle bir vukuatlı var gibisinden mesela. Bunun diyelim ki sürekli birlikte takılan canım cicim olan işte flörtleşen insanlar bile bilemeyebilir. Çünkü kötü yanlarımızı saklarız değil mi? O açıdan başka insanların referansı olmasa iyiydi.” (K8)

“Bu şekilde olmuş olması bence çok daha sağlıklı oldu. İlk etapta o kadar güvenmiyordum ‘Arkadaşım nerden bilecek benim nasıl bir insan aradığımı’ diye düşünüyordum ama sonra sürecin içerisinde gördüm ki çok daha sağlıklı bir sonuç veriyor.” (E8)

“Görücü usulünün verdiği güven birçok noktayı geride bırakmanızı, ilişkinin daha sağlıklı bir zeminde ilerlemesini sağlıyor diyebilirim. Çoğu noktayı geride bırakıyorsunuz.” (E3)

4.2.3.3. Evlilik Odaklı

Tanıştırma yönteminin özellikleri ana teması altında ele alınan bir diğer alt tema ise “evlilik odaklı” görüşmedir. Yapılan görüşmelerde kişilerin tanıştırma yöntemi sebebiyle evlilik odaklı bir süreç takip ettikleri gözlemlenmiştir. Evlilik odaklı bir görüşme olması sebebiyle adayın davranışları evlilik hayatıyla ilişkilendirilerek gözlemlenmiştir. Böylece kişi hakkında bilgiler elde edilip bu bilgilerin evlilik hayatında nasıl bir karşılığı olacağını değerlendirilerek karar sürecine girilmiştir.

“Görüşmenin başlangıcı böyle aile referansı ile olunca zaten baştan kayıtlı olarak evlilik odaklı devam ediyor her şey. Çünkü başka bir maksadın yok zaten aileler noktasında başladığı için doğrudan hep evlilik odaklı gidiyorsun. Her hamleye ‘Bu evliliğe tesir edecek bir şey mi, bu olumlu bir şey mi, bu olumsuz bir şey mi?’ hep bu nazarla bakıyorsun.” (E6)

Bazı katılımcılar, sürece evlilik odaklı başladıkları için olumsuz bir şey olmadığı müddetçe eşleri ile evleneceklerini düşünmektedirler. Bir katılımcı bu durumu “normali evlenmek, anormali evlenmemek” olarak özetlemiştir.

“Doğrudan evlilik odaklıydık. Bu görüşmenin neticesinde olumlu bir şey olacak mı değil de olumsuz bir şey olacak mı gözüyle bakıldı. Bir şey olup da bu iş olmayacak mı, yoksa her şey seyrinde giderse zaten biz evleneceğiz gözüyle bakıldı. ‘Normali evlenmek, anormali evlenmemek’ yönünde bir görüşme gerçekleşti.” (E6)

Evlilik odaklı bir görüşme yapmak sürecin daha hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır.

“Belki de ilk görüşmede bile belliydi yani bu işin evlilikle sonuçlanacağı ya da ben öyle düşünüyorum. Yani doğrudan zaten evlenme niyetiyle görüştüğüm için herhalde çok olumsuz bir şey çıkmadıkça fikrim değişmeyecekti. O yüzden süreci yaymanın çok verimli olacağı düşüncesinde değilim. Ne kadar hızlı neticelenirse o kadar daha iyi olacağı düşüncesindeyim.” (E6)

4.2.3.4. Net Olma

Tanıştırma yönteminin özellikleri ana teması altında ele alınan son alt tema ise “net olma” olarak belirlenmiştir. Süreçte net olma, kişinin kararlı yapısını yansıtan bir kişilik özelliği olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda tanıştırma yönteminde ele alınan “netlik” ise, adayların evlilik karar sürecinde bir sonraki aşamaya geçmelerini kolaylaştırıcı bir amaca da hizmet etmektedir. Bir katılımcı süreç içerisinde net olmak gerektiğine vurgu yaparak net olunmadan ileriye dönük plan yapılamayacağını ifade etmektedir.

“Net olunması ve bir karar verilmesi gerekir. Ya bu süreci devam ettireceğiz ya da olumlu ya da olumsuz bir kararın verilmesi gerektiğini düşünüyorum. İlk görüşmede bir şey çıkmaz zaten. İkinci ya da üçüncü görüşmeden sonra artık net olunması gerektiğine inanıyorum. Çünkü net olunmadan artık ileriye dönük bir planda yapamıyorsunuz.” (E9)

Net olma, hem kişinin kendisini karşı tarafa tanıtması hem de eşini tanıması için katılımcıların sıklıkla üzerinde durdukları bir mesele olmuştur. Beklentilerin net bir şekilde ifade edilmesi gerektiğine değinen katılımcılar netlik sayesinde eşlerini doğru bir şekilde tanıyabilecekleri ve tüm faktörleri açık bir şekilde değerlendirerek karar verebileceklerini belirtmişlerdir.

“Çok net olmalarını tavsiye ederim. ‘Sen bana söylememiştin. Bu çok önemli bir konuydu, bunu niye söyledin?’ gibi şeylere mahal vermemek adına her şeyin net olması. Bazı netlik işin bitmesine de neden olabilir. Hiç önemli değil. Evlendikten sonra bitmesindense ilk görüşme aşamasında bitmesi daha evladır diye düşünüyorum.” (E3)

Net olma ayrıca sürecin hızlı bir şekilde ilerlemesini de sağlamıştır. Eş adayının evlilik kararı ile ilgili net bir cevap beklemesi sebebiyle süreç hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir.

“Eşimin çok fazla net olmasından ve benden de net bir karar beklemesi sanırım beni de hızlı karar vermeye itmiş oldu.” (K5)

4.2.4. Aile Faktörü

Evlilik kararına etki eden faktörler değerlendirildiğinde aile faktörünün önemli bir yeri olduğu gözlemlenmiştir. Bu ana tema çerçevesinde aile onayı, aile uyumu ve ailenin dolaylı etkisi alt temaları sıralanmıştır.

4.2.4.1. Aile Onayı

Yapılan görüşmelerde, bazı katılımcıların evlilik karar sürecinde ailelerin onayını almayı önemsedikleri görülmektedir. Ailenin onayını almayı süreç içerisinde bir basamak olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle aileler aracılığı ile gerçekleştirilen evlilik görüşmelerinde, ailelerin onayı baştan alındığı için katılımcılar sürece daha rahat başladıklarını ifade etmişlerdir. Aile bireylerinin yaşça büyük, tecrübeli kimseler olması sebebiyle, süreçte sağlıklı karar verebilecek donanıma sahip olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde, kadın katılımcılar aile onayı için daha çok atıfta bulunmuşlardır.

“Annem onayladığı için daha olumlu yönde yaklaştım. Annem onaylamamış olsa böyle bir şeyi istememiş olsa bana zaten iletmezdi. Kendi istediği için bana ilettiler. Ben de ailemin rızası olduğundan dolayı görüşmeyi daha rahat yaptım. Çünkü görüşeceğim kişiye dair ailemin kafasında soru işaretleri yoktu. Onun ailesini tanıyordu, çocuk hakkında az çok bilgiye sahiptiler. Bu da benim görüşmemi rahatlatmıştı.” (K6)

“Ben kesinlikle şunu tavsiye ediyorum, ailenin onay verdiği birisinin olmasını. Çünkü sonuçta onların yaşamış birçok tecrübesi var ve bizim göremediğimiz, bilemediğimiz birçok şeyi görüyor olabilirler. Biz mesela sevdiğimiz için belki gözümüz kör göremiyor olabiliriz birçok olumsuzlukları. Ama onların içine sınıyorsan, onlar için her şey tamamsa, eğer sen de seviyorsan senin de aklına yatıyorsa hiçbir problem olmayacağını düşünüyorum.” (K6)

“Aile faktörü vardı, benim için önemliydi. Karşı taraf için de önemliydi çünkü bizim ailemizin kabul etmeyeceği herhangi bir şeye yani durumla herhalde biz de o iş içine girmezdik. Bu önemli bir faktördü.” (E9)

“Anneler de sevdi eşimi. Olumlu oldu yani ailemin de içine sinmesi büyük bir rol oynuyordu yani bu kararı almamda.” (K1)

4.2.4.2. Aile Uyumu

Evlenilecek adayda benzer özelliklerin önemszenmesi ile ailelerin de bazı özellikler açısından uyumlu olması, katılımcılar tarafından evlilik kararına etki eden aile faktörlerinden biri olarak değerlendirilmiştir.

“Ayrı iki kişi tanışıyor, görüşüyor, yıllarca konuşuyor. Benim arkadaşlarımda da bu oldu. Evlenmeye yakın aileler anlaşamadığı için süreç sonlanamıyor ya da iş bozuluyor. Evlendiği zaman iki taraf uyum sağlayamadığı için boşanan arkadaşlarım var. Bunlar hep insanın kafasında soru işaretleri. Ben eşimle görüşmeye başladıktan sonra bu soru işaretleri kafamdan gitmeye başladı. Evet biz ikimiz anlaşabiliriz ama bizim ailelerimiz de anlaşabilir. Çünkü öyle bir durum ki iki kişinin anlaşması yetmiyor. Ailelerin de anlaşması gerekiyor. Eşimle konuşmaya başladıktan sonra bunlar ortaya çıkıyor. Aile yapısını öğrenmeye başlıyorsun. Çünkü sorular bir yerden sonra sizden çıkıp artık aileyi tanımaya doğru gidiyor. Aileyi de tanımış oluyorsunuz.” (E9)

“Dünya görüşü olarak yakın olduğumuzu düşündüm. Benim ailemi düşündüğüm zaman uyum sağlayabileceğimizi düşündüm. Çünkü ailelerin uyumu da evlilikte önemli oluyor. Tabii evlilik iki kişi arasında oluyor ama ailelerin uyumu da bir miktar düşünülebilir. Kültür uyumu, eğitim seviyesi uyumu, hayata bakış uyumu bunlar önemli. Bunları düşündüğüm zaman olumlu bir izlenim olmuştu.” (E7)

Katılımcılardan bazıları kendi evliliklerini “ailelerin de evliliği” olarak tanımlayarak süreçte ailenin uyumuna değinmişlerdir.

“Evlilik sadece kişiler arasında gerçekleşen bir şey değil benim nazarımda yani aileler arasında da gerçekleşen bir şey olduğu için. Çok ciddi kültür farklarının olduğu ya da uyuma farklarının olduğu ailelerde evliliklerin çok verimli yürümediğini ve çok iyi sonuçlanmadığını gözlemliyorum.” (E6)

“Bizim kuşağımızın veya son Z kuşağının şu an bakış açısı ‘Ben aileyle değil, sadece eşimle evleniyorum. Biz bir yuva kuracağız aileler umurumuzda değil. Onlar zaten yaşlandılar bugün varlar, yarın yoklar. Biz birbirimizle bir hayat kuracağız. Belki yurt dışında belki farklı bir şekilde yaşayacağız.’ gibi bakılıyor şu an. Ben naçizane onu görüyorum ama tam tersi burada gayet gelenekselciyim. Evlilik iki kişinin değil, iki ailenin evlenmesidir. Tamamen buna dikkat etmelerini öneriyorum. Bir de geçen şöyle bir cümle kurmuştum “Evlilik ne kadar işin içinde aşk, sevgi, saygı olsa da evlilik karşılıklı ailelerin de içinde olduğu, bir şirkete benzetiyorum ben evliliği. Zaman geçtikçe sevginin sıradanlaştığı, aşkın sıradanlaştığı ama saygının ön planda olduğu.” (E2)

“Ben evliliği birazcık şuna benzetiyorum. İki kişinin evlenmesinden çok iki ailenin evlenmesi olarak görüyorum.” (E9)

4.2.4.3. Ailenin Dolaylı Etkisi

Bu alt temada, katılımcıların evlilik kararları alma sürecinde ailelerinin dolaylı etkisine yer verilmiştir. Bazı katılımcılar, ailelerinin onayını almasalar da karar sürecinde yetiştirilme biçimi gibi kişinin kararını dolaylı olarak etkileyen faktörlerin olduğunu ifade etmişlerdir.

“Hani şöyle yapacaksın böyle yapacaksın aman bizim ailemize uygun gibi bir telkinleri olmadı ailemin. Ben zaten bizim aile yapımıza uygun yapıda birini seçecek şekilde yetiştirildim. Bu konuda hiçbir etkinlikleri olmadı diyebilirim. Hiç müdahaleleri olmadı.” (E4)

“Ailem beni çok o anlamda kararlarımı serbest bırakan bir aileydi. Meslek hayatımda da evlilik hayatımda da okul hayatımda da birçok kararımı ben kendim veriyorum. Hatta genelde onların sonradan haberleri oluyor. Ama tabii ki asıl etkileri öğrettikleri. Yani aile olarak benimle alakalı ilk fikrin sonuçta onları görerek oluştu muhtemelen. Onların arasındaki ilişkiyi yıllarca gözlemliyorsunuz çocuk olarak, genç olarak. İşte baba ne dediğinde anne ne dediğinde tepkileri nasıl oluyor. İlişkileri iyi mi kötü mü iyiyse neden kötüyse neden bunları yıllardır gözlemleyen bilinç altımız var zaten. O

şekilde bir faktörleri olmuştur. Yani ben hiç istişare etmedim gibi diyorum ama aslında 25 yıl boyunca bir nüfus alanı var bende.” (E5)

Evlilik kararının alınmasında ailenin direkt bir müdahalesi söz konusu değildir. Çiftlerin, görüşmelerini bir noktaya getirdikten sonra ailelerini evlilik kararları ile ilgili haberdar ettikleri görülmektedir. Evlenecek kişiler açısından da bu durum aileyi yok sayma anlamına gelmemektedir. Çiftler evlilik kararını alırken ailelerinden direkt bir onay almasalar dahi dolaylı olarak kararlarına etki ettiği görülmektedir.

“Kararı veren bendim. İlk etapta ben zaten kabul ettim ama tabii ki annelere de şu güveni verdim, ‘Siz istemezseniz olmaz.’” (K2)

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu bölüm iki başlık altında incelenmiştir. İlk bölümde evlilik karar sürecindeki aşamalar, ikinci bölümde evlilik kararına etki eden faktörlere yer verilmiştir. Araştırma bulguları literatürdeki çalışmalarla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmanın sınırlılıkları ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

5.1. Evlilik Karar Sürecinde Aşamalar

Tartışma bölümünün ilk kısmında, kişilerin evlilik karar sürecinde hangi aşamalardan geçtiklerine dair bulgular literatürle ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Bu bağlamda ana temalar başlangıç, ilk görüşme, yakın tanıma ve karar alma olarak sıralanmıştır. Bulgular, tanıştırılma yöntemi ile evlenen adayların öncelikle evlilik düşüncesine açık olduklarını göstermektedir. Evlilik düşüncesine açık olma adayları bir araya getirmeyi ve eşleştirmeyi kolaylaştırmıştır. Aracılar, evlilik düşüncesi olduğunu bildiği kişilere evlilik görüşmesi için teklif götürmüştür. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde evliliğe hazır olmadığını düşünen kişilerin bu süreçte daha çok zorlandıkları görülmektedir. Evliliğe hazır olmadığını ifade eden bir katılımcı, bu durumu evlilik yaşının erken olmasına bağlamaktadır. Katılımcıların evlilik yaşları değerlendirildiğinde kadınların 23-29 yaş aralığında, erkeklerin ise 23-37 yaş aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular Türkiye İstatistik Kurumu verileri ile benzerlik göstermektedir (TAYA, 2016).

Evlilik sürecini başlatan temel unsurlardan biri görüşmelere aracılık eden “aracı kişiler”dir. Aracıların kim olduğu kişilerin içerisinde buldukları sosyal çevreye göre değişmektedir. Aile bireylerinden bazılarının aracı olduğu evliliklerin yanında özellikle üniversitedeki arkadaş çevresinin de görüşmeye aracılık ettiği görülmektedir. Tsutsui (2013), okul ortamının kişiler için potansiyel eşlerle tanışmak fırsat sunduğunu

belirtmiştir. Mevcut araştırmadaki katılımcıların üniversiteden mezun olmalarına rağmen bir aracı vesilesi ile evlilik görüşmesi yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların hassasiyetleri sebebiyle bu yöntemi tercih ettikleri düşünölmektedir. Özellikle üniversitedeki aracı kişilerin bir kişi olmasından ziyade evli olan bir eş olması bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Aracı olan çiftlerden kadın kadın ile, erkek de erkek ile iletişime geçmektedir. Katılımcılar genellikle muhafazakâr çevrenin insanı olmaları sebebiyle bir erkek veya bir kadın direkt olarak karşı cins ile iletişime geçmek yerine, kişileri bir araya getirecek aracı eşler devreye girmiştir.

Aracıların süreç içerisindeki rolleri değerlendirildiğinde müdahale edici bir tutumdan ziyade süreci başlatan ve gerekli durumlarda kolaylaştıran bir işlevi olduğu görölmektedir. Görücü usulü ile karşılaştırıldığında, tanıştırma yönteminde aracıların rolü literatür ile benzer sonuçlar göstermektedir. Güncel araştırmalar, aileler aracılığı ile gerçekleştirilen görüşmelerde ailenin sadece süreci başlatan bir etkisinin olduğuna; çocukları için karar verici bir konumda olmadığına yer verilmiştir (Pande, 2016; Tokuhiko, 2010).

Diğer yandan farklı araştırmalarda ise kişilerin eşleriyle kendi çabalarıyla tanıştıklarını, ancak ebeveynlerinin evlilik karar sürecinde önemli rol oynadıklarını bildirmektedir (Tsutsui, 2013; Utomo ve ark., 2016). Bu noktada özellikle ailelerin aracılık ettiği tanıştırma yönteminde, ailenin rolünün adayları bir araya getirmek ve süreci başlatmak olduğu söylenebilir. Ayrıca kişilerin kendilerinin bir araya geldiği tanışma yönteminde de ailenin karar sürecinin tamamen dışarısında tutulmadığı araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu noktada, sürecin salt biçimde çiftler veya diğerleri tarafından yürütölmesi şeklinde indirgemeci bir bakış açısının problemlili olduğu söylenebilir.

Aracıların kişileri nasıl eşleştirdiğine dair bulgular incelendiğinde benzerlik kuramının ön plana çıktığı görölmektedir. Aracılar genellikle benzer özelliklere sahip olduklarını bildikleri kişilerin uyumlu olacağını düşünmektedirler. Evlenecek kişilerin benzer özelliklere sahip olmasının ötesinde, aracılar da benzerliklerden yola çıkarak sürecin başında eşleştirme yapmaktadırlar. Adayları eşleştiren web siteleri üzerine yapılan çalışmalarda, buradaki sistemin de benzerlikleri baz alarak gerçekleştirdiği görölmektedir (Lardellier, 2015).

Aracıların benzer özelliklere göre eşleştirme yapmalarının her zaman için birbirine uygun kişileri bir araya getirdikleri anlamına gelmemektedir. Bu durumun iki sebebi olabilir. İlk olarak, aracılar kişilerle alakalı yeterli bilgiye sahip olmayabilirler. Bu duruma daha çok internet üzerinden yapılan eşleştirmelerde rastlanılmaktadır. Bu çalışmada aracılar genellikle kişilerin yakın çevresindedir. Buna rağmen katılımcılar, aracılardan kendilerini veya evlenecekleri kişiyi ne kadar tanıyabileceklerini, nasıl bir insanla evlenmek istediklerine dair sınırlı bilgisi olduğunu düşünmektedirler. İkinci sebep ise insanların sahip oldukları özellikler, bir ilişkinin uzun bir süre iyi bir şekilde devam edeceğinin göstergesi değildir. Kişiler benzer özelliklere sahip olabilirler, fakat bu durum o kişilerin ilişkilerinde maksimum doyum yaşayacakları anlamına gelmemektedir. Avustralya’da 5,278, İngiltere’de 6,554, Almanya’da 11,418 kişi ile yapılan kapsamlı bir araştırmada da eşlerin benzer özelliklere sahip olmasının ilişki doyumunu %0,5 etkilediği bulunmuştur (Dyrenforth ve ark., 2010). Yine de güncel araştırmalar eş seçiminde benzerliğin önemini ortaya koymaktadır (George ve ark., 2015; Keldal, 2020).

Araştırmanın önemli bulgularından biri de katılımcıların duygusal söylemleri ile ilişkilidir. Evlenme biçimleri genellikle “görücü usulü” ve “aşk evliliği” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ifadelerin kelime anlamı itibariyle yeniden kavramsallaştırılması gerekmektedir (Tsutsui, 2013). 5,939 kişi ile yapılan bir araştırmada görücü usulü ve aşk evliliği arasındaki sınırların gittikçe belirsizleştiği sonucuna ulaşılmıştır (Mukhopadhyay, 2012). Günümüzde görücü usulü olarak tanımlanan evlenme biçimi tamamen sevgiden, aşktan ve hislerden uzak bir evlenme şekli değildir. Tokuhito (2010) araştırmasında, katılımcıların aracılar sayesinde tanışmalarına rağmen eşlerine karşı yakınlık beslemeleri sebebiyle evlenme biçimlerinin görücü usulü olarak değerlendirip değerlendirmeyeceklerine dair kararsızlık yaşadıkları görülmektedir. Türkiye’de yapılan alan çalışmalarından birinde tanışmalarına farklı kişiler vesile olsa da buluşma sonrasında aşk ve yakınlık sağladıkları görülmektedir (Hart, 2007).

Mevcut araştırmada da katılımcılar bir başka kişinin aracılık etmesi ile bir araya gelmelerine rağmen eş adayını tanıdıkça yakınlık hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum bazı katılımcılar için ilk görüşmede gerçekleşirken bazı katılımcılar için ise ilerleyen buluşmalarda gerçekleşmiştir. Bu bağlamda katılımcıların özellikle dini hassasiyetlerinin ön planda olduğu düşünülmektedir. Bazı katılımcılar dini sebeplerle

tanışma yöntemi ile evlenmeyi tercih ettiklerini, doğal olarak evlenmeden önce eşi ile yakınlık yaşayamayacağını belirtmiştir. Fakat bu durum eşler arasında tamamen duygusal yakınlıktan uzak bir ilişkinin olduğu anlamına gelmemektedir. Kişiler romantik bir ilişki kursalar bile bunu pratikten gerçekleştirmekten çekinmektedirler.

Araştırma bulgularında sıklıkla üzerinde durulan konulardan biri de “ilk görüşme”dir. İlk görüşme, sürecin devam edip etmemesini belirleyen kritik aşamalardan biridir. Kişiler, ilk buluşmada kriterlerini sağlamadıklarını düşündükleri adaylarla görüşme sürecini sonlandırmışlardır. Uygun şartların sağlayan adaylar ile görüşme süreci devam etmiştir.

İlk görüşmeyi nitel yöntemlerle inceleyen bir araştırmada, özellikle muhafazakâr kadınların ilk görüşmeye kadar karşısındaki kişiye güven duymaya ihtiyacı oldukları ve bu sağlamak için bir süre telefon üzerinden görüştükleri ifade edilmiştir (Sunam, 2017). Halihazırdaki çalışmada da bazı katılımcılar ilk görüşmeden önce eşleri ile telefonda veya mesajla bir süre iletişim halinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun eşlerini tanımayı kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların ilk görüşmeden önce bir mesajlaşma ve telefonlaşma sürecinin olması, muhafazakâr bir kesimin insanı olmaları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kişiler, çevresindeki insanlarından çekinmeleri sebebiyle direkt yüz yüze görüşmek yerine bir takım araçlardan yararlanarak bu tanıma sürecini yürütmüşlerdir. Yüz yüze görüşmek yerine bu tarz alternatif yollar denemek, muhafazakâr kesim için daha tolere edilebilir olarak değerlendirilebilir. Son dönemlerde özellikle İslami evlilik sitelerinin yaygınlaşması da bu durumla ilişkili olabilir.

Bazı katılımcılar eş adayı ile ilk görüşme olması sebebiyle yüzeysel konulardan konuşmayı tercih etmişlerdir. Bazıları ise önemli meseleleri ilk görüşmede konuştukları belirlenmiştir. Katılımcıların görüşme içeriğinde böyle bir farklılık olmasının sebebi, konuşulması gereken ciddi bir meselenin var olup olmadığıdır. Taşınmak veya yurt dışında yaşamak gibi kişinin evlilikten sonrası hayatını önemli ölçüde etkileyecek bir mesele olduğunda, katılımcılar bu konuları ilk görüşmede net bir şekilde görüşmeyi tercih etmişlerdir.

Yüz yüze görüşme sayesinde kişinin davranışlarını gözlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bazı katılımcılar ilk buluşmada bir yakınlık hissettiklerini ifade etmişlerdir. Başlangıç aşamasında elde edilen bilgiler, ilk görüşmedeki konuşmalar ve davranış değerlendirmeleri ile, ilk görüşmenin sonunda kişiler ikinci bir görüşmeyi yapıp yapmama konusunda bir karara varmaya çalışmışlardır.

Yakın tanıma aşamasında, ilk buluşmadan sonra görüşmeye devam eden adayların birbirlerini yakından tanıdıkları bir süreç ele alınmıştır. Bu süreçte evlilik hayatı ile ilgili beklentiler görüşülmüş, kişiler önemli gördükleri meseleleri konuşarak kararlarında netlik sağlamaya çalışmışlardır.

Eş seçimi ile ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu kişilerin eşlerinde “hangi özellikleri istedikleri” üzerine yoğunlaşmıştır (Jonason ve ark., 2015; Li ve ark., 2002). Fakat eş seçimi, istenen özelliklerin yanında istenmeyen özelliklerin de dikkate alındığı bütüncül bir karar alma sürecini içerir. Bu çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri eşi yakın tanıma sürecinde bazı katılımcıların olumsuz durumları önceliklendirmeleridir. Bu katılımcılar, evlilik hayatına dair olumsuz bir durum yaşamadıkları sürece eşleri ile evleneceklerini düşünmektedirler. Burada önemli olan husus, karar aşamasında kişilerin olumlu faktörleri önceliklendirmek yerine olumsuzlukları ön planda tutarak bunlarla baş edip edemeyeceklerine değerlendirmeleridir.

Olumlu ve olumsuz özellikler göz önünde bulundurulduğunda, eş seçimi pek çok riskli bir arada bulunduran bir karar alma sürecini içerir (Fox ve Poldrack, 2009). Bu araştırmanın bulguları Daniel Kahneman ve Amos Tversky tarafından 1979'da geliştirilen “beklenti teorisi” ile ilişkilendirilebilir. Beklenti teorisi risk içeren belirsizlik durumlarında kişilerin nasıl karar verdiklerini açıklar. Bu teoriye göre insanların riskten kaçınma eğilimleri, kazanma isteklerine kıyasla daha fazladır. Kayıplar kazançtan daha fazla etkiler, kayıp ve kazanç eşdeğer olsa da insanlar kayıptan kaçmak isterler (Kahneman ve Tversky, 1979). Bu çalışmadaki bazı katılımcılar da evliliklerindeki muhtemel risklere odaklanarak, öngörebildikleri olumsuz bir durum olmadığı müddetçe sürecin devam edeceğini ifade etmişlerdir.

Güncel araştırma sonuçları olumlu ve olumsuz özelliklerin değerlendirilmesinde cinsiyetler arası farkların olduğunu ortaya koymuştur. Jonason ve arkadaşları (2020), üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, kadınların erkeklere göre eş seçiminde olumsuz özellikleri daha çok dikkate aldıklarını bulmuştur. Halihazırdaki çalışmada ise benzer şekilde cinsiyet farklılığı bulunmamıştır. Araştırma sonuçlarındaki bu farklılığın sebebi çalışmanın yöntemi ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Jonason ve arkadaşlarının çalışması 261 kişi ile yapılan nicel bir çalışmadır, halihazırdaki araştırma ise 18 katılımcı ile yürütülen nitel bir çalışmadır. Bu nedenle cinsiyet farklılıkları nicel ifadelerle ortaya koymak mümkün olmamaktadır.

Yakından tanıma sürecinde mesajlaşma, telefonla konuşma, sosyal medyadan araştırma gibi araçlara ek olarak, eşler birlikte vakit geçirerek birbirlerini tanımaya çalışmışlardır. Bu buluşmaların içeriği ve sıklığı kişilere göre değişmektedir. Bazı katılımcılar sık sık görüşme imkânı bulurken bazıları ise sınırlı sayıda görüşebilmişlerdir. Katılımcıların sınırlı sayıda görüşmeleri, sürecin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi sebebiyledir. Bu bağlamda, katılımcıların klasik görücü usulünde olduğu gibi birbirlerini çok sınırlı bir şekilde görebildikleri bir süreç söz konusu değildir. Allendorf ve Pandian (2016), görücü usulünün sıkça uygulandığı coğrafyalarda dahi bir dönüşümün olduğunu; evlenecek çiftlerin bir araya gelerek birbirlerini tanımaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Halihazırdaki çalışma ile benzer şekilde görüşme imkânı kısıtlı olan katılımcıların mesajlaşma veya telefonla iletişim kurduklarını belirtmişlerdir.

Yakın tanıma sürecinde ön plana çıkan kavramlardan biri “aile”dir. Aileler genellikle sürecin başından beri evlilik görüşmesinden haberdar olmuşlardır. Özellikle kadın katılımcıların ailelerinden gizli bir şekilde bu süreci yürütmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamı ailelerinin bu süreçte evlilik kararlarına müdahale etmediklerine ve görüşmeyi desteklediklerini belirtmişlerdir. Yakın tanıma sürecinde aileler aday ve adayın ailesi ile tanışarak süreç resmiyet kazanmıştır.

Evlenmeyi düşündükleri adayın ailesini görmek, kişiler için karar verme sürecini kolaylaştıran bir adım olmuştur. Çünkü ailenin kişiyi yansıtan bir tarafının olduğunu düşünmektedirler. Ailelerin bir araya gelmesi bir uyum sağlanıp sağlanamayacağını göstermektedir. Bu bağlamda en önemli noktalardan biri kültürel uyum olmuştur.

Kişiler, eşleri ile görüşürken aynı kültüre sahip olmanın aileleri için de süreci kolaylaştıran bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Zira evliliklerini “ailelerin de evliliği” şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu araştırmanın bulguları, Türk toplumundaki bireylerin değil, ailelerin evlendiği yönündeki tutumu (Usluoğlu ve ark., 2015) desteklemektedir.

Bu bölümün son kısmında ise yakın tanıma sürecinden sonraki adım olan “karar” aşamasına yer verilmiştir. Günümüzde görücü usulü olarak tanımlanan evlenme biçiminde yeniden ele alınması ve değerlendirilmesi gereken meselelerden biri kişilerin süreç içerisindeki etkililiğidir. Klasik görücü usulünde sürecin esas yürütücüsü ailedir ve evlilik kararı aile tarafından alınmaktadır. Evlenecek kişilerin bu karara karşı çıkma hakları neredeyse yoktur (Lamanna ve ark., 2018). Evlenecek kişiler birbirlerini kısa süreli ve oldukça kontrollü ortamlarda görürler (Yanık, 2016).

Mevcut araştırmanın bulguları, tanıştirma yöntemi ile evlenen çiftlerin klasik görücü usulünden farklı bir evlilik karar süreci deneyimlediklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların bazıları, ailelerinin evlilik kararlarında çok az etkisi olduğunu belirtirken bazıları ise ailelerinden onay almayı çokça önemsediklerini belirtmişlerdir. Fakat bütün katılımcılar evlilik kararlarını ailelerinin baskısı veya isteği ile değil, kendi istekleri ile aldıklarını ifade etmişlerdir. Kısacası son kararı veren çiftin kendisidir.

186 ülkeyi kapsayan, kültürlerarası örnekleme sahip bir çalışma mevcut araştırmayı destekleyen bulgulara sahiptir. Çalışmada görücü usulü ile evlenen çiftlerin, eş seçim sürecinde evlilik kararını değerlendirme hakları olduğu ifade edilmiştir. Görücü usulünün daha yaygın olduğu gelişmemiş ülkelerde de aynı sonuca ulaşılmıştır (Apostolou, 2017). Türkiye’de yapılan bir alan çalışmasında da tanışma ebeveynler tarafından gerçekleştirilmiş olsa da çiftlerin düşünme ve karar almayı sağladıkları bir “tanışma sonrası süreç” yaşadıkları görülmektedir. Bu durum modern ve gelenekselin ortasında “ara bir form” olarak değerlendirilmiştir (Hart, 2007).

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmış güncel bir araştırmada ise genç kızların eş seçim sürecinde özgürce karar alamadıkları, aile baskısı ve toplumsal baskı altında hissettikleri bulunmuştur (Saul ve ark., 2020). Farklı bulguların elde edilmesinin en temel sebebinin araştırma örnekleme olduğu düşünülmektedir. Saul ve

arkadaşlarının araştırmasında örneklem Nijerya'nın sosyo ekonomik düzeyi düşük bir kesimini kapsamaktadır. TAYA 2016'da SES yükseldikçe kişinin evlilik kararındaki etkililiği artmaktadır. Mevcut çalışmadaki kadınlar ise en az lisans mezunu ve sosyo ekonomik seviyesi orta-yüksek olan katılımcılardır.

Strange (1976), eğitim sayesinde elde edilen ekonomik özgürlüğün evlilik kararı almada gençlerin elini güçlendirdiğini ve bağımsızlaştırdığını belirtmiştir. Bu bağlamda, özellikle kadın katılımcılar söz konusu olduğunda sahip olunan haklar, sosyo ekonomik düzey ve toplumsal yapının önemli olduğu düşünülmektedir.

Karar sürecinde evlilik kararı üzerine istişare etme katılımcıların üzerinde durduğu konulardan biridir. Bazı katılımcılar çevrelerini ile istişare içerisinde olmayı tercih etmişlerdir. Bu istişareler sonucunda da kararı alan yine çiftlerin kendileri olmuştur. Katılımcılardan bazıları karar almadan önce, adayı tanıyan kişilerle görüşmenin önemini değinmişlerdir. Bu bağlamda pek çok kişi ile istişare etmenin, kişi ile ilgili kapsamlı bir bilgi sağladığına ve bu bilgilerin evlilik kararı almayı kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Katılımcılardan bazıları, direkt olarak aday ile ilgili olmasa da evlilik hayatında zorluk yaşayabileceklerini düşündükleri bazı meseleler için de çevrelerine danışmışlardır.

Miller (2020), evli ve nişanlı çiftlerle eş seçim kararı üzerine yaptığı nitel bir araştırmada katılımcıların karar sürecinde aileleri veya arkadaşlarından geri bildirim aldıklarını ifade etmiştir. Yakınları ile istişare etmek, kişilerin süreç hakkında daha derin ve kapsamlı düşüncelerini sağlamaktadır. Halihazırdaki çalışma bulguları ile paralel şekilde bu çalışmada da katılımcılar yakın çevrelerinden geri bildirim alsalar da bu yorumların karar sürecini kontrol eden ve yönlendiren bir yapıya sahip olmadığını belirtmişlerdir. Literatürdeki bazı çalışmalar eş seçimi sürecinde özellikle aile büyükleri ile istişare etmenin önemine değinmişlerdir (Çolak, 2016). Halihazırdaki çalışmada da bazı katılımcılar aile büyüklerinin tecrübelerinden faydalanmak istediklerini söylemişlerdir. Bu durumu, "bizim göremediğimizi onlar görüyorlar" şeklinde belirtmişlerdir.

Evlilik karar sürecindeki son adım olan karar aşamasında, kişilerin evlilik kararlarına dair mantıksal ve sezgisel açıklamalarına yer verilmiştir. Katılımcıların evlilik

kararları ile ilgili düşünceleri incelendiğinde; hissiyat, kader, teslimiyet, nasip, gönlü dinlemek gibi ifadeler kullandıkları ve sezgisel açıklamalar yaptıkları görülmektedir. Bu noktada yapılan açıklamalar, mantıksal açıklamalardan tamamen uzak değildir. Katılımcılar belli rasyonel açıklamalarla birlikte karar verme aşamasında bazı sezgisel açıklamalara da vurgu yapmışlardır.

Khatri ve Alvin (2000), stratejik karar verme sürecinde sezgisel düşünme üzerine yaptıkları çalışmada kişinin içerisinde bulunduğu çevresel koşulların önemine değinmişlerdir. Bu araştırmaya göre, bir kişi dinamik koşulların olduğu bir karar verme süreci içerisindeyse sezgiyle alınan kararların başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Halihazırdaki çalışma bu gözle değerlendirildiğinde katılımcıların kısa süre içerisinde hayatlarını etkileyen önemli bir karar almaları gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda kişiler her ne kadar süreci mantıksal bir süzgeçten geçirseler de bir noktada sezgilerine de güvenerek hareket etmişlerdir.

Miller ve Ireland (2005), sezgi üzerine yaptıkları açıklamalarda sezgiyi geçmişte elde edilen deneyimler ve yaklaşımlarla ilişkilendirmişlerdir. Böylece karar sürecinin daha hızlı gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada da katılımcıların ifadelerdeki “hissiyat, kader, nasip” gibi kelimelerin; geçmiş deneyimler, kültür ve geleneklerle ilişkili olduğu söylenebilir.

Katılımcılar ifadelerinde eş seçim süreci mantıksal bir şekilde de değerlendirmişlerdir. Fakat bu değerlendirmeler %100 mantık odaklı değildir. Mantıksal açıklamaların düzeyi katılımcıdan katılımcıya değişmektedir. Bu da bu durumun evlenme şekli ile alakalı değil de kişisel farklılıklar sebebiyle olduğunu akıllara getirmektedir. Bazı katılımcılar sürece büyük oranda mantıksal yaklaşım bu şekilde karar alırken bazı katılımcılar ise mantığı daha geri planda bırakarak duyguları ve sezgileri ön plana çıkarmışlardır. Katılımcıların genelinde ise mantık, duygu ve sezgilerin bir arada olduğu bir karar verme süreci görülmektedir.

5.2. Evlilik Kararına Etki Eden Faktörler

Tartışma bölümünün ikinci kısmında, bu araştırmada kişilerin evlilik kararına etki ettiği belirlenen faktörler literatürdeki araştırmalarla karşılaştırılarak ele alınmıştır. Bu

bağlamda ana temalar kişinin kendi özellikleri, adayın özellikleri, tanıştirma yönteminin özellikleri ve aile faktörü olarak sıralanmıştır. Bu faktörlerden kişinin kendisi ve ailesi ile alakalı olanlar, bir önceki bölümde kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Bu kısımda ise adayın ve tanıştirma yönteminin özellikleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın bulguları evlenilecek kişinin bazı özelliklerinin evlilik karar sürecinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda ilk olarak kişilik özellikleri değerlendirilmiştir. Kişilerin evlenecekleri adaylarda aradıkları kişilik özellikleri özgüvenli, çekingen/utangaç, iyi bir insan, cömert, dürüst, hoş sohbet, iyi anne/baba olabilecek biri, kibar, merhametli, saygılı ve olgun olarak sıralanmıştır. Kadın katılımcılar erkeklerin özgüvenli olmalarını önemserken erkek katılımcılardan bazıları kadınlarda özellikle çekingen/utangaç kişilik özelliğinden etkilendiklerini belirtmişlerdir. Usluoğlu ve arkadaşlarının (2015) kadınların eş seçimi hakkındaki görüşlerine yer verdikleri nitel araştırmada, kadınların erkeklerde önemsedikleri özelliklerden birinin özgüven olduğu bulunmuştur. Evrimsel bakış açısı ile değerlendirildiğinde bir erkeğin özgüven sahibi olması, evine ve eşine bakabilecek girişkenlikte bir insan olmakla ilişkilendirilebilir. Bu sebeple kadınların erkeklere nazaran özgüveni daha ön planda tuttıkları düşünülmektedir.

3177 üniversite öğrencisinin eş seçme eğilimini inceleyen bir araştırmada, halihazırdaki çalışmanın bulguları ile benzer şekilde eş adayında tercih edilen özelliklerin başında dürüst, merhametli, kibar ve saygılı olmak gelmektedir (Efe, 2013). Yurt içinde ve yurt dışında yapılan önemli çalışmalarda, dürüstlük potansiyel eşte aranan kişilik özelliklerinin başında gelmektedir (Özgüven, 1997; Buss ve Barnes, 1986). Türkiye’deki en kapsamlı çalışmalardan biri olan TAYA’da evlenilecek kişide aranan kişilik özelliklerine yer verilmiştir. Bu çalışmada da sadakat, cömertlik, sabırlı olma, aile bağları sağlam gibi özellikler ön plana çıkmıştır. Kültürel yapı ön planda tutulduğunda, Türkiye’nin kolektivistik yapısı nedeniyle aile faktörünün süreç içerisinde etkili olduğu düşünülmektedir (Olcay İmamoğlu, 2019; Pillsworth ve Barrett, 2017)

Adayın özelliklerinde değerlendirilen bir diğer faktör ise “fiziksel özellikler”dir. Literatürdeki araştırmaların aksine (Geher, 2013, Buss ve ark., 2001). Fiziksel

özellikler katılımcıların sıklıkla üzerinde durdukları bir konu olmamıştır. Bunun iki sebebi olduğu düşünülmektedir. İlk olarak katılımcılar evlenecekleri adayda kendi beğenileri ile çok zıt düşmeyen bir durum olmadığı müddetçe fiziksel özellikleri ifade etmemiş olabilirler. Fiziksel görünümü bir bütün olarak değerlendirmiş olabilirler. Bir katılımcı eş seçiminde özellikle fiziksel faktörlere vurgu yapmıştır çünkü bu katılımcı bir kadın olarak ortalama boy uzunluğunun çok üstüne sahip bir boydadır. İkinci olarak, katılımcılar fiziksel özellikleri önemseyip eş seçim sürecinde ön planda tutmalarına rağmen bunu araştırmacı ile paylaşmaktan çekinmiş olabilirler. Araştırmacının kadın olması, özellikle erkek katılımcıların fiziksel özelliklerle ilgili paylaşımlarını sınırlandırmış olabilir.

Kadın katılımcıların eş seçim tercihlerine yönelik yapılan nitel bir araştırmada, eş adayında ortalama fiziksel özellikleri ve kendilerinden daha uzun boylu olunmasını tercih ettikleri görülmektedir (Usluoğlu ve ark., 2015). Bu çalışmada da mevcut çalışma ile benzer şekilde katılımcılar “farklılıklar” üzerinde durulmuştur. Çok kilo veya çok zayıf, çok uzun veya çok kısa gibi aykırı bir durum olmadıkça fiziksel özelliklerin kabul edilebilir olduğunu belirtmişlerdir.

Adayın sosyal özelliklerine dair bulgular kültür ve sosyal çevre benzerliği; dindar, eğitilmiş, meslek sahibi olma gibi faktörlere işaret etmektedir. TAYA sonuçlarında bakıldığında, erkek katılımcılar için sosyal özellikler açısından en önemli konu adayın “ilk kez evlenecek olması”dır. Halihazırdaki çalışmanın katılımcılar, adayın ilk kez evlenecek olmasına değinmemişlerdir. Bunun sebebinin katılımcıların yaşı olduğu ve araştırmanın metodu ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Çünkü katılımcıların hepsi ilk kez evlenen genç kişilerdir. Adaylardan biri daha önce evlenmiş olsa bu konu katılımcıların gündeminde olabilir. Araştırma metodunda ise alakalı kısım ise, çalışma nitel yöntemlerle yapıldığı için katılımcılar için önemli olsa bile görüşme sırasında bu konuyu gündeme getirmemiş olabilirler. Anket gibi nicel yöntemlerle katılımcılara sunulduğunda ilk kez evlenmenin mevcut çalışmadaki katılımcılar için de önemli olacağı düşünülmektedir.

Kadın katılımcılar için ise en önemli sosyal özellik “bir işinin olması” olarak bulunmuştur (TAYA, 2016). Mevcut çalışmada da kadın katılımcılar eşlerinin bir işinin olmasını önemsemişlerdir. Eğitilmiş ve meslek sahibi olmanın kadınlar

tarafından önemsenmesi, evrimsel bakış açısı ile değerlendirildiğinde “kaynak sağlama”ya yardımcı olması sebebiyle ön planda tutulmaktadır (Buss ve ark., 2015). TAYA ile mevcut çalışmanın sonuçları, dindarlık ve aile yapılarının benzer olması açısından benzer sonuçlar göstermektedir. Halihazırdaki araştırmadaki katılımcılar muhafazakâr çevrenin insanı olmaları sebebiyle dindarlık eş adayında aradıkları önemli sosyal özellik olarak ortaya çıkmıştır. 11 kadın ve 11 erkek ile evliliğe karar verme sürecine dair derinlemesine görüşmeler yapılan bir araştırmada, din ve gelenek aile yaşamını şekillendiren önemli unsurlar olarak belirlenmiştir (Günen ve Poyraz Tacoğlu, 2017). Aile faktörünün süreç içerisindeki etkililiği kültürel bağlamda değerlendirildiğinde, kişilerin benzer aile yapılarını tercih etmeleri beklenen bir durumdur. Katılımcılar bu durumu “ailelerin de evliliği” şeklinde yorumlayarak kendilerinin aday ile benzerliğini önemsedikleri kadar aile benzerliğine de vurgu yapmışlardır.

Çalışmanın bulgularında, kişilerin eş adayında aradıkları özelliklerde benzerlik ve tamamlayıcı özellikler birer alt tema olarak yer almıştır. Katılımcıların bazıları pek çok farklı alandaki benzerliklere vurgu yaparken bazıları ise majör farklılıkların olmamasının karar verme sürecinde etkili olan bir unsur olarak değerlendirmişlerdir. Literatürdeki birçok çalışma eş seçiminin benzerlik ilkesine dayandığını söylemektedir (Lincoln ve ark., 2008; Lamanna ve ark., 2018; Holman, 2001). Halihazırdaki çalışmanın literatürdeki çalışmalardan farklı olarak ortaya koyduğu önemli bir nokta vardır. Bu çalışmada katılımcılar, eş seçiminde aile uyumunu bozacak büyük farklılıklar olmadığı sürece eşleri ile anlaşabileceklerini düşünmektedir. Karar aşamalarında “hayır değilse evet” mantığına benzer şekilde, kişiler karşılarındaki adayda kendilerinden çok farklı bir özellik olup olmadığını değerlendirmişlerdir. Bu bir spektruma benzetilebilir. Adaylar spektrumun iki ucunda değilse anlaşma sağlanabilir demektir.

Tamamlama kuramı açısından değerlendirildiğinde, bazı katılımcılar tamamlayıcı özelliklerin eş seçiminde olumlu etkisi olduğuna değinmişlerdir. Buradaki önemli husus, kişilerin farklı özelliklere sahip olmasına rağmen bu özelliklerin bir arada birbirini daha iyi bir konuma getirdiği ile alakalıdır. Örneğin bir katılımcı soğukkanlı olmadığını, eşinin ise kritik durumlarda çok sakin kalabildiğini belirterek birbirini iyi

bir şekilde tamamladıklarını ifade etmiştir. Bu örnekte olduğu gibi farklılıkların aile hayatını çok fazla etkilemeyen konularda olması önemlidir.

Literatürdeki çalışmalarda eş adaylarının siyasi görüş bağlamında da birbirleri ile uyum içerisinde olmayı talep ettikleri, hatta bu özelliği önceliklendirdikleri görülmektedir (Sancak Aydın ve Demir, 2017; Alford ve ark., 2011; Buss ve ark., 1990). Halihazırdaki çalışmada ise kişiler politik meselerde benzerlik ve farklılıklar üzerinde çok az durmuşlardır. Konu ile ilgili paylaşımda bulunan katılımcılar ise siyasi görüş farklılıklarının birinci derecede önemli olabilecek bir konu olarak değerlendirmemişlerdir. Bu durumun nedenleri düşünüldüğünde halihazırdaki çalışmaya katılan kişilerin siyasi açıdan çok tutucu görüşlerinin olmadığı söylenebilir. Politik meseleleri hayatının merkezine almayan kişiler için siyasi görüşün arka sıralarda değerlendirilmesi beklenen bir durumdur. Usluoğlu ve arkadaşlarının çalışmasında (2015), katılımcıların siyasi uyumu aileleri açısından değerlendirdikleri görülmektedir. Politik konularda ailelerin anlaşmasını hayat görüşünün benzerliği olarak tanımlamışlardır.

Bu bölümde ele alınan son konu, eş seçim sürecini etkileyen özelliklerden biri olan kişilerin evlenme biçimidir. Bu çalışmada, tanıştirma yönteminin karar almayı kolaylaştıran bazı özelliklerinin olduğu belirlenmiştir. Ahmad (2006), kadınların birçok girişime rağmen müstakbel eş adayı ile bir araya gelmede sorunlar yaşadığını ifade etmektedir. Halihazırdaki çalışmada, tanışma yönteminin evlenecek kişilere ortam sağladığı ve bir araya gelmelerini kolaylaştırdığı bulunmuştur. Online tanışmadan farklı olarak bu kişilerin bir araya gelmelerine tanıdıkları ve güvendikleri kişiler aracılık ettiği için bu yöntemi daha güvenli olarak tanımlamışlardır.

Sosyal medya evliliklerinin nedenleri üzerine yapılan bir çalışmada, katılımcıların %51,43'ünün sosyal medya üzerinden başlayan evlilik sürecine güven duymadıkları bulunmuştur (Sav, 2018). Kerimoğlu'nun (2018) İslami evlilik sitesine üye olan katılımcılarla yapmış olduğu görüşmelerde ise, bu kişilerin evlilik sitelerini güvenli bulmadıkları görülmektedir. Kişinin kendi kimliğini yansıtmaması, yalan söylemesi, yüz yüze görüşmenin sınırlı olması sebebiyle davranışların analiz edilememesi katılımcıların üzerinde durduğu meselelerden bazılarıdır. Halihazırdaki çalışmada katılımcılar aynı hususa temas ederek aracılardan tanıdık olması sebebiyle adayın

kendisini olduğundan çok farklı tanıtamayacağını belirtmişlerdir. Kişi kendini olduğundan farklı tanıtırsa bile araçlar ve diğer kişiler tarafından bunun kolaylıkla saptanabileceğini; bu sebeple tanıştırma yönteminin çok daha güvenli olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmelerde kişiler evlilik odaklı ve net oldukları için süreç diğer evlenme biçimlerine nazaran daha hızlı ilerlemiştir.

5.3. Sonuç

Sonuç olarak tanıştırma yöntemi ile evlenmiş çiftlerde evlilik karar sürecinde dört aşama olduğu belirlenmiştir. Bu aşamalar başlangıç, ilk görüşme, yakın tanıma ve karar anı olarak sıralanmıştır. Başlangıç ve ilk görüşme yapısı itibariyle birbirlerinden farklıdır. Başlangıç aşamasında çiftler bir araya gelmeden birbirleri ile ilgili bilgilere ulaşırlar ve bu bilgiler neticesinde ilk görüşmeye giderler. İlk görüşme ve yakın tanıma süreci çiftlerin duygusal olarak da birbirlerine yakınlaştıkları süreçleri içerir. Literatürde görücü usulü çatısı altında değerlendirilen ve tamamen mantık odaklı bir evlilik biçimi olarak gösterilen tanıştırma yönteminde, aksine duygusal yaklaşmanın da olduğu bulunmuştur.

Süreçte ailenin veya başka kişilerin kararı alacak konumda olmadıkları, sadece belli oranda çiftleri yönlendirdikleri ve süreci istişare ettikleri bulunmuştur. Çiftlerin genellikle ailelerinin onayını almayı önemsedikleri ve ailelerinin belli oranda uyumlu olmalarını istedikleri bulunmuştur. Ailelerin çocuklarını yetiştirme biçiminin eş seçimi üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu söylemek mümkün olsa da sonuç olarak bütün katılımcılarda evlilik kararını alan çiftin kendisidir.

Çiftlerin görüşmelerine aracılık eden kişilerin rolleri genellikle sınırlı kalmıştır. Çiftleri bir araya getirdikten sonra sürece müdahil olmamışlardır. Aracılık eden kişiler genellikle çiftin yakın çevresinden kişiler olmuştur. Bu yakınlık sayesinde çiftler sürece daha güvenli bir şekilde başlamışlardır ve süreç hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Sürecin hızlı bir şekilde ilerlemesinin bir diğer sebebi de kişilerin evlilik odaklı olmaları, net ve dürüst bir şekilde beklentilerini dile getirmeleridir.

Araştırma sonuçlarının önemli bir kısmı da evlilik kararına etki eden faktörlere yöneliktir. Bu faktörler kişinin kendi özellikleri, adayın özellikleri, tanıştırma

yönteminin özellikleri ve aile faktörü olarak sıralanmıştır. Kişilerin yaşça kendilerine yakın, önemli kriterlerini karşılayan hem mantık hem de duygusal olarak akıllarına yatan kişilerle bir araya geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Adayların birtakım kişilik ve sosyal özelliklerinin daha ön planda olduğu gözlemlenmiştir. Çiftlerin benzer özellikleri daha çok önemstedikleri, farklı oldukları konularda da birbirlerini tamamladıklarına inandıkları bulunmuştur. Benzerlik konusunda çiftlerin yüzde yüz bir uyum yakalamayı aramadıkları, evlilik hayatını etkileyen majör bir farklılığın olup olmadığı üzerinde durdukları görülmektedir. Kısacası kişiler ileride sorun olabilecek durumları düşünerek eğer böyle bir durum olmayacaksa farklılıkların tolere edilebilir olduğuna inanmaktadırlar.

Fiziksel özelliklerin aykırı bir durum olmadıkça (örneğin çok uzun veya kısa boylu olma) ön planda tutulmadığı bulunsada bu sonuçlarda araştırmacının da etkisi olduğu düşünülmektedir. Araştırmacının kadın olması ve birebir görüşme yapılması sebebiyle özellikle erkek katılımcıların fiziksel özellikler ile ilgili paylaşım yapmaktan çekindikleri düşünülmektedir.

5.4. Çalışmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Çalışmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışmada birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Nitel araştırmalarda yüz yüze görüşme ve gözlem çok önemlidir. Araştırmacı derinlemesine görüşmeler yaparken aynı zamanda katılımcı ve çevre ile ilgili gözlemlerini not eder. Bu araştırma COVID-19 döneminde yapıldığı için hiçbir katılımcı ile yüz yüze görüşme sağlanamamıştır. Bütün katılımcılar ile online ortamda görüşülmüştür. Bu sebeple eşlerin birbirlerine karşı yaklaşımları gibi önemli noktalar gözlemlenememiştir.

Yüz yüze bir görüşme olmaması sebebiyle katılımcılar evlerinden görüşmeye katılmışlardır. Katılımcının ev ortamında görüşmeyi yapması ve eşinin yakınında bulunması sorulara verdikleri cevaplarını etkileyebilir. Eşinin duymasını istemediği bilgileri söylemekten çekinebilir. Sonraki araştırmalar, eşlerin birbirlerini duyamayacakları ortamlarda ve yüz yüze bir şekilde yapılabilir.

Bununla birlikte, araştırmadaki katılımcılar yalnızca muhafazakâr çevreden kişilerdir. Her ne kadar dini hassasiyetlerin kişileri tanıştırma yöntemi ile evlenmeye yönlendirse

de muhafazakâr çevreden olmayan kişilerin de bu yöntem ile evlendikleri söylenebilir. Gelecek çalışmalarda farklı yaşam biçimine sahip katılımcılar yer alabilir. Böylelikle daha kapsamlı sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir.

Eş seçimini yönelik araştırmalarda bir başkasının aracılığı ile bir araya getirilerek evlenmiş kişilerin bu süreci nasıl evlilik kararına kadar taşıdıkları araştırmamıştır. Fakat bu yöntemin oldukça yaygın olduğu araştırmalar tarafından açıkça ortaya konmuştur (TAYA, 2016). Mevcut çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında, eş seçimi sürecindeki kişilere bu dönemin daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için seminer, eğitim ve müdahale programları düzenlenebilir. Özellikle üniversite düzeyindeki öğrenciler için okullarda rehberlik birimleri tarafından bilgilendirici programlar düzenlenebilir. Tanıştırma yöntemini tanıyan ve öğrenen aile ve çift terapistleri, evlilik karar sürecindeki danışanlarına daha bilinçli bir şekilde yaklaşabilirler.

REFERANSLAR

- Ahmad, F. (2001). Modern traditions? British Muslim women and academic achievement. *Gender and Education, 13*(2), 137–152.
- Ahmad, F. (2012). Graduating towards marriage? Attitudes towards marriage and relationships among university-educated British Muslim women. *Culture and Religion, 13*(2), 193–210.
- Allendorf, K., & Pandian, R. K. (2016). The decline of arranged marriage? Marital change and continuity in India. *Population and Development Review, 42*(3), 435–464.
- Altuntaş, S., & Atli, A. (2015). The development of choosing partner strategies inventory. *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute, 12*(32), 123–135.
- Apostolou, M. (2017). Individual mate choice in an arranged marriage context: Evidence from the standard cross-cultural sample. *Evolutionary Psychological Science, 3*(3), 193.
- Atari, M. (2017). Assessment of long-term mate preferences in Iran. *Evolutionary Psychology, 15*(2), 1-17.
- Atari, M., Chaudhary, N., & Al-Shawaf, L. (2020). Mate preferences in three muslim-majority countries: Sex differences and personality correlates. *Social Psychological and Personality Science, 11*(4), 533–545.
- Aziz, S., & Cunningham, J. (2008). Workaholism, work stress, work-life imbalance: Exploring gender's role. *Gender in Management: An International Journal, 23*, 553–566.
- Bakırcıoğlu, R. (Ed.) (2006). *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü*. Anı yayıncılık.
- Barelds, D. P. H., & Barelds-Dijkstra, P. (2007). Love at first sight or friends first? Ties among partner personality trait similarity, relationship onset, relationship quality, and love. *Journal of Social and Personal Relationships, 24*(4), 479-496.
- Bejanyan, K., Marshall, T. C., & Ferenczi, N. (2015). Associations of collectivism with relationship commitment, passion, and mate preferences: Opposing roles of parental influence and family allocentrism. *PLOS ONE, 10*(2), 1-24.
- Benokraitis, N. V. (2015). *Marriages and families: Changes, choices, and constraints*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Bergstrom, T. C., & Bagnoli, M. (1993). Courtship as a waiting game. *Journal of Political Economy, 101*, 185–202.

- Bingol, H. O., & Basar, O. (2016). Compatibility of mating preferences. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*.
- Boyatzis, R.E. (1998). *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*. Sage.
- Brackett, K. P. (2016). Mate selection. *Encyclopedia of Family Studies*, 1–7.
- Braithwaite, S. R., Coulson, G. L., Spjut, K., Dickerson, W., Beck, A. R., Dougal, K., & Jones, D. (2013). The Influence of religion on the partner selection strategies of emerging adults. *Journal of Family Issues*, 36(2), 212–231.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brubaker, J. (2016). Complementary needs theory. *Encyclopedia of Family Studies*, 1–3.
- Buss, D. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12(1), 1-14.
- Buss, D. (2015). *Evolutionary psychology: The New Science of the Mind*. Psychology Press.
- Buss, D. M., & Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 559–570.
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (1993). Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100(2), 204–232.
- Buss, D. M., Abbott, M., Angleitner, A., Asherian, A., Biaggio, A., Blanco-Villasenor, A., & El Lohamy, N. (1990). International preferences in selecting mates a study of 37 cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 21(1), 5- 47.
- Buss, D. M., Shackelford, T. K., Kirkpatrick, L. A., & Larsen, R. J. (2001). A half century of mate preferences: The cultural evolution of values. *Journal of Marriage and Family*, 63(2), 491–503.
- Buunk, A. P. (2015). My parents know best: No mating with members from other ethnic groups. *An International Journal on Personal Relationships*, 9(1), 1-14.
- Buunk, A. P., Park, J. H., & Duncan, L. A. (2010). Cultural variation in parental influence on mate choice. *Cross-Cultural Research*, 44(1), 23-40.
- Chang, L., Wang, Y., Shackelford, T.K., & Buss, D. M. (2011). Chinese mate preferences: Cultural evolution and continuity across a quarter of a century. *Personality and Individual Differences*, 50(5), 678-683.
- Curtis, K. T., & Ellison, C. (2002). Religious Heterogamy and Marital Conflict. *Journal of Family Issues*, 23, 551–576.

- Çakıcı, B. (2016). *Görücü Usulü Evlenen Çiftler İle Flört Ederek Evlenen Çiftler Arasındaki Evlilik Sonrası Evlilik Dinamiklerinin Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çolak, A. (2016). İslâm'da aile kurumunu korumaya yönelik tedbirler. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Bahar*, 7(1), 105-137.
- Darwin, C. (1871). *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. John Murray.
- Demir, M. (2007). Sweetheart, you really make me happy: Romantic relationship quality and personality as predictors of happiness among emerging adults. *Journal of Happiness Studies*, 9(2), 257–277.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd ed.). Sage Publications Ltd.
- Diener, E., & Seligman, M. E. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81–84.
- Dubbs, S. L., Buunk, A. P., & Li, J. (2012). Parental monitoring, sensitivity toward parents, and a child's mate preferences. *Personal Relationships* 19, 712–722.
- Dunn, M. J., Brinton, S., & Clark, L. (2010). Universal sex differences in online advertisers age preferences: comparing data from 14 cultures and 2 religious groups. *Evolution and Human Behavior*, 31 (6), 383-393.
- Dyrenforth, P. S., Kashy, D. A., Donellan, M. B., & Lucas, R. E. (2010): Predicting relationship and life satisfaction from personality in nationally representative samples from three countries: The relative importance of actor, partner, and similarity effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 690–702.
- Efe E. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Eğilimleri*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ellison, C. G., Burdette, A. M., & Wilcox, W. B. (2010). The couple that prays together: Race and ethnicity, religion, and relationship quality. *Journal of Marriage and Family*, 72, 963–75.
- Epstein, R., Pandit, M., & Thakar, M. (2013). How love emerges in arranged marriages: Two cross-cultural studies. *Journal of Comparative Family Studies*, 44(3), 341-360.
- Fisher, H. (2006). The drive to love: The neural mechanism for mate selection. In R. J. Sternberg & K. Weis (Eds.), *The New Psychology of Love*, 87–115.
- Flicker, S. M., Sancier-Barbosa, F., Afroz, F., Saif, S. N., & Mohsin, F. (2019). Marital quality in arranged and couple-initiated marriages: The role of perceived influence over partner selection. *International Journal of Psychology*, 55(4), 629-637.

- Fox, C. R., & Poldrack, R. A. (2009). Prospect theory and the brain. *Neuroeconomics*, 145–173.
- Fox, G. L. (1975). Love match and arranged marriage in a modernizing nation: Mate selection in Ankara, Turkey. *Journal of Marriage and the Family*, 37(1), 180.
- Furnham, A. (2009). Sex differences in mate selection preferences. *Personality and Individual Differences*, 47(4), 262–267.
- Gazioğlu, E. (2006). Genç yetişkinlerin evlilik ve aile hayatına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23, 107-23.
- Geher, G. (2013). *Evolutionary Psychology 101*. Springer Publishing Company.
- George, D., Luo, S., Webb, J., Pugh, J., Martinez, A., & Foulston, J. (2015). Couple similarity on stimulus characteristics and marital satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 86, 126–131.
- Gopalkrishnan, N., & Babacan, H. (2007). Ties that bind: Marriage and partner choice in the Indian community in Australia in a transnational context. *Identities*, 14(4), 507–526.
- Gottman, J. M. (1993). The roles of conflict engagement, escalation and avoidance in marital interaction: A longitudinal view of five types of couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61 (1), 6-15.
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. NJ: Lawrence Erlbaum.
- Gottman, J. M., & Levenson, R. W. (1992). Marital process predictive of later dissolution: Behavior, physiology, and health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 221-233.
- Göz, İ., Bahçekapılı, H. G., & Yılmaz, O. (2018). Testing evolutionary and cultural theories regarding mate selection in Turkey. *Personality and Individual Differences*, 135(1), 307-311.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Technology Research and Development*, 30(4), 233-252.
- Gustafson, P., & Fransson, U. (2015). Age differences between spouses: Sociodemographic variation and selection. *Marriage & Family Review*, 51(7), 610–632.
- Günen, H., & Poyraz Tacoğlu, T., (2017). Mardin’de gerçekleştirilen tercihli ve geleneksel evliliklerin nedenleri ve evliliğe karar verme süreci. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 187-223.

- Hart, K. (2007). Love by arrangement: The ambiguity of “spousal choice” in a Turkish village. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 13(2), 345–362.
- Holman, T. B., Birch, P. J., Carroll, J. S., Doxey, C., Larson, J. H., & Linford, S. T. (2001). *Longitudinal Research in the Social and Behavioral Sciences: An Interdisciplinary Series*. Kluwer Academic Publishers.
- Hortaçsu, N. (1999). The first year of family and couple initiated marriages of a Turkish sample: A longitudinal investigation. *International Journal of Psychology*, 34, 29–41.
- Hortaçsu, N. (2007). Family-versus couple- initiated marriages in Turkey: Similarities and differences over the family life cycle. *Asian Journal of Social Psychology*, 10(2), 103–116.
- Hortaçsu, N., & Oral, A. (1994). Comparison of couple- and family-initiated marriages in Turkey. *The Journal of Social Psychology*, 134(2), 229–239.
- Hunt, L. L., Eastwick, P. W., & Finkel, E. J. (2015). Leveling the playing field: Longer acquaintance predicts reduced assortative mating on attractiveness. *Psychological Science*, 26(7), 1046–1053.
- Jonason, P. K., Garcia, J. R., Webster, G. D., Li, N. P., & Fisher, H. E. (2015). Relationship dealbreakers. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(12), 1697–1711.
- Jonason, P. K., White, K. P., & Al-Shawaf, L. (2020). Should I stay or should I go: Individual differences in response to romantic dealmakers and dealbreakers. *Personality and Individual Differences*, 164, 1-6.
- Judge, T. A., & Kristof-Brown, A. (2004). *Personality, Interactional Psychology, and Person-Organization Fit*. NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291.
- Kawamichi, H., Sugawara, S. K., Hamano, Y. H., Makita, K., Matsunaga, M., Tanabe, H. C., Ogino, Y., Saito, S., & Sadato, N. (2016). Being in a romantic relationship is associated with reduced gray matter density in striatum and increased subjective happiness. *Frontiers in Psychology*, 7, 1763.
- Keldal, G. (2020). The relationships between personality traits and mate selection strategies of Turkish young adults. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 1.
- Kerckhoff, A. C., & Davis, K. E. (1962). Value consensus and need complementarity in mate selection. *American Sociological Review*, 27(3), 295–303.

- Kerimoğlu, M. (2018). *İslami Evlilik Sitelerinde Sosyalleşme ve Benliğin Sunumu*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Khatri, N., & Alvin, H. N. (2000). The role of intuition in strategic decision making. *Human Relations*, 53(1), 57–86.
- Klofstad, C. A., McDermott, R. & Hatemi, P. K. (2012). Do bedroom eyes wear political glasses? The role of politics in human mate attraction. *Evolution and Human Behavior*, 33(2), 100–08.
- Köroğlu, T. (2013). *Üniversite Gençliğinin Evlilik, Aile ve Boşanma Konusundaki Düşünce Ve Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Kulik, L. (2011). Developments in spousal power relations: Are we moving toward equality? *Marriage & Family Review*, 47(7), 419–435.
- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2006). How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict. *Family Relations*, 55(4), 439–449.
- Lardellier, P. (2015). Virtual religious meetings, actual endogamy: The growing success of affinity dating sites. *Heidelberg Journal for Religions on the Internet*, 8, 88-97.
- Leonard, K. (2018). South Asian American millennial marriages: Sikhs, Hindus, and Muslims. *Sikh Formations*, 1–13.
- Levinger, G. (1976). A social psychological perspective on marital dissolution. *Journal of Social Issues*, 32, 21-47.
- Li, N. P., Bailey, J. M., Kenrick, D. T., & Linsenmeier, J. A. W. (2002). The necessities and luxuries of mate preferences: Testing the tradeoffs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 947–955.
- Lincoln, K. D., Taylor, R. J., & Jackson, J. S. (2008). Romantic relationships among unmarried African Americans and Caribbean blacks: Findings from the national survey of American life. *Family Relations*, 57(2), 254–266.
- Litton Fox, G. (1975). Love match and arranged marriage in a modernizing nation: Mate selection in Ankara, Turkey. *Journal of Marriage and Family*, 37(1), 180-193.
- Logan, J. A., Hoff, P. D., & Newton, M. A. (2008). Two-Sided estimation of mate preferences for similarities in age, education, and religion. *Journal of the American Statistical Association*, 103(482), 559-569.
- Lu, H. J., Zhu, X. Q., & Chang, L. (2015). Good genes, good providers and good fathers: Economic development involved in how women select a mate. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 9(4), 215-228.

- Maanen, J. V. (1979). Reclaiming qualitative methods for organizational research: a preface. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 520–526.
- MacDonald, G., Marshall, T. C., Gere, J., Shimotomai, A., & Lies, J. (2012). Valuing romantic relationships: The role of family approval across cultures. *Cross-Cultural Research*, 46(4), 366-393.
- Mansour, H., & McKinnish, T. (2011). Who marries differently-aged spouses? Earnings, ability and appearance. *Review of Economics and Statistics*, 96(3), 577–580.
- Mermer, Y. (2011). *Genç Kızların Evlilik Kurumuna İlişkin Değer ve Tutumları: Kayseri İncesu İlçesi*. (Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kayseri.
- Miller, C. C., & Ireland, R. D. (2005). Intuition in strategic decision-making: Friend or foe in the fast-paced 21st century. *Academy of Management Executive*, 19(1), 19–30.
- Miller, R. S. (2012). *Intimate Relationships* (7th ed.). McGraw Hill Companies.
- Mineo, L. (2017). *Good genes are nice but joy is better*. The Harvard Gazette.
- Mukhopadhyay, M. (2012). Matchmakers and intermediation: Marriage in contemporary Kolkata. *Economic and Political Weekly*, 47(43), 90–99.
- Nicholson, S., Coe, C., Emory, J., & Song, A. (2016). The Politics of beauty: The effects of partisan bias on physical attractiveness. *Political Behavior*, 38(4), 883–898.
- Olçay Imamoğlu E, Ads M, Weisfeld CC. (2019). What is the impact of choosing one's spouse on marital satisfaction of wives and husbands? The case of arranged and self-choice Turkish marriages. *Journal of Family Issues*. 40(10), 1270-1298.
- Onwuegbuzie, A. J. & Collins, K. M. (2007). A typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*, 12(2), 281-316.
- Özgüven, İ. E., (2009). *Evlilik ve Aile Terapisi*. PDR Yayınları.
- Özgüven, İ.E., & Bilge, F. (1997). Üniversite öğrencilerinin karşı cins arkadaşlığı. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(8), 27-36.
- Pande, R. (2016). Becoming modern: British-Indian discourses of arranged marriages. *Social & Cultural Geography*, 17(3), 380–400.
- Piasentin, K. A., & Chapman, D. S. (2007). Perceived similarity and complementarity as predictors of subjective person-organization Fit. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 80(2), 341–354.

- Pillsworth, E., & Barrett, H. C. (2017, June). *Parent-offspring conflict, arranged marriage, and female choice: A case study of the Shuar*. [Paper presentation]. The Conference of the Human Behavior and Evolution Society, Boise, ID, United States.
- Roese, N. J., & Summerville, A. (2005). What we regret most... and why. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(9), 1273-1285.
- Sancak Aydın, G., & Demir, A. (2017). Lisansüstü öğrencilerinin eş seçimini etkileyen ve sınırlandıran görüş ve inançları. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 627-652.
- Saul, G., Diarra, A., Melnikas, A. J., & Amin, S. (2020). Voice without choice? Investigating adolescent girls' agency in marital decision-making in Niger. *Progress in Development Studies*, 20(4), 270-281.
- Sav, H. (2018). *Sosyal Medya Evliliklerinin Nedenleri-Sonuçları ve Dini Boyutu*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
- Schwarz, S., & Hasebrauck, M. (2012). Sex and age differences in mate-selection Preferences. *Human Nature*, 23(4), 447-66.
- Sezen, L. (2005) Türkiye'de evlenme biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Singh, D. (1993). Adaptive significance of female physical attractiveness: Role of waist-to-hip ratio. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 293-307.
- Smaldino, P. E., & Schank, J. C. (2012). Human mate choice is a complex system. *Complexity*, 17(5), 11-22.
- Soons, J. P. M., Liefbroer, A. C., & Kalmijn, M. (2009). The long-term consequences of relationship formation for subjective well-being. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1254-1270.
- Soureh, N. F. (2011). *Türk ve İranlı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi ile İlgili Görüşleri*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Souza, A. L., Conroy-Beam, D., & Buss, D. M. (2016). Mate preferences in Brazil: Evolved desires and cultural evolution over three decades. *Personality and Individual Differences*, 95, 45-49.
- Sternberg, R. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119-135.
- Strange, H. (1976). Continuity and change: Patterns of mate selection and marriage ritual in a malay village. *Journal of Marriage and Family*, 38(3), 56-71.

- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basic of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. SAGE Publications.
- Tanyaş, B. (2014). Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni* (5), 25-38.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2006). Türkiye Aile Yapısı Araştırması. <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/aileyapisi-2006.pdf>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2016). Türkiye Aile Yapısı Araştırması. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf>
- Tokuhiro, Y. (2010). *Marriage in Contemporary Japan*. Routledge.
- Tsutsui, J. (2013). The transitional phase of mate selection in east Asian countries. *International Sociology*, 28(3), 257–276.
- Tuzer, D. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tutumlarının Bireysel Özellikleri Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Mersin.
- Usluoğlu, F., Atıcı, M., & Avcıbay Vurgeç, B. (2015). Kadınların eş seçimleri hakkındaki görüşleri: nitel bir çalışma. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1484-1502.
- Utomo, A. J., Reimondos, A., Utomo, I. D., McDonald, P. F., & Hull, T. H. (2016). Transition into marriage in greater Jakarta. *South East Asia Research*, 24(4), 492–509.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2007). *APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association.
- Wilcox, B., Doherty, W. J., Fisher, H., Galston, W. A., Glenn, D. D., & Gottman, J. (2005). *Why Marriage Matters*. New York, NY: Institute for American Values.
- Wilson, A. C., & Huston, T. L. (2013). Shared reality and grounded feelings during courtship: Do they matter for marital success? *Journal of Marriage and Family*, 75(3), 681–696.
- Wimmer, A., & Lewis, K. (2010). Beyond and below racial homophily: Erg models of a friendship network documented on facebook. *American Journal of Sociology*, 116(2), 583–642.
- Winch, R. F. (1958). *Mate Selection: A Study of Complementary Needs*. Harper.
- Yanık, M. (2016). *Dest-i İzdivaç*. Hayy Kitap.

- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, İ. (2007). Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 15-30.
- Yılmazçoban M. (2008). Flört Ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi - Demirci Örneği. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

EKLER

EK A

Sosyodemografik Form

Adınız-Soyadınız:

Yaşınız:

Cinsiyetiniz:

Telefon- Mail adresiniz:

Mesleğiniz:

Yaşadığınız Yer:

Eğitim Durumunuz:

Aylık ortalama geliriniz:

Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız?:

Evlilik tarihiniz:

Çocuk sayınız:

Çocuğunuz varsa yaşları:

Evliliğimize kim aracı oldu?:

EK B

Aydınlatılmış Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Bir araştırma projesine davet edilmektesiniz. Karar vermeden önce araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını anlamanız çok önemlidir. Lütfen biraz zaman ayırın ve aşağıdaki bilgileri dikkatlice okuyun. Açık olmayan bir bölüm varsa ya da daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyuyorsanız lütfen yetkili kişiye danışın.

Yeni Evli Çiftlerde Evlilik Karar Sürecinin İncelenmesi adlı bu çalışma, Esmâ AYAZ tarafından İbn Haldun Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans tez çalışması olarak Prof. Dr. Medaim YANIK danışmanlığında yürütülmektedir.

Zoom uygulaması üzerinden görüşme sağlanarak açık uçlu sorular sorulacak ve konu ile ilgili bilgiler vermeniz istenecektir. Sorulacak olan açık uçlu sorular genel olarak evlilik kararınızı nasıl aldığınız, hangi aşamalardan geçtiğiniz ile ilgilidir. Mahremiyet sınırlarını aşan herhangi bir soru katılımcıya yöneltilmeyecektir.

Çalışmaya katılımınız zorunlu değildir ve katılmayı reddetme hakkına sahipsiniz. Çalışmadan, istediğiniz bir anda, açıklama yapmaksızın çekilme hakkına sahipsiniz. Araştırmadan çekilmeniz durumunda, yanıtlarınız yok edilecektir ve araştırmada kullanılmayacaktır. Eğer araştırmaya katılmayı ve tamamlamayı kabul ederseniz, cevaplar gizlilikle korunacaktır. Araştırmacının sonrasında daha kolay hatırlaması, verilen bilgilerin eksiksiz bir şekilde aktarılabilmesi için görüşmelerin kayıt altına alınması talep edilmektedir. Görüşme sırasında kamera kaydı alınmayacak, ses kaydı yeterli olacaktır. Kayıtlar yazıya geçirildikten sonra her türlü dijital platformdan silinecektir.

İsminiz ve tanımlayıcı bilgileriniz muhafaza edilecektir. Verilerin analizinden sonra, araştırma ile ilgili yüksek lisans tezi yazılacaktır. Araştırmaya katılımın öngörülebilir fiziksel, psikolojik, sosyal ya da duygusal risk ve zarar taşımamaktadır.

ONAM FORMU

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve yanıtlar aldım.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı

Adı-Soyadı:

İmza:

Tarih:

Araştırmacı

Adı- Soyadı: Esmā AYZ

İmza:

EK C

Mülakat Soruları

Sizi tanımak istiyorum. Kendinizden biraz bahseder misiniz?

Eşinizle tanıştırılma süreciniz nasıl oldu?

Eşinize karşı ilk izlenimleriniz nasıldı?

İlk görüşmenizden sonra evlenmeye karar verdiğiniz zamana kadarki süreç nasıl ilerledi?

Evlilik kararı alma sürecinize etki eden faktörler nelerdi?

Tüm bu süreci değerlendirdiğinizde farklı yapmayı istediğiniz herhangi bir durum varsa paylaşır mısınız?

Sizin gibi evlilik amacıyla bir araya getirilen kişilere ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Bu noktaya kadar benim sormadığım, sizin bahsetmek istediğiniz bir şey var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı:

Esmâ AYAZ

Eğitim:

2013-2018 Psikoloji Lisans Eğitimi, İstanbul Şehir Üniversitesi
2018-2021 Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Eğitimi, İbn Haldun Üniversitesi

Deneyimler:

Mayıs, 2020 Covid-19 Sürecinde Yaşanan Zorluklarla Farklı Baş Etme Yolları:
Narrative Grup Projesi

Şubat, 2020 Elazığ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Gönüllü Psikolog

2019-2020 İbn Haldun Üniversitesi Psikoterapi ve Araştırma Merkezi (İPAM),
Psikolog

2016-2018 İstanbul Şehir Üniversitesi – Bilişsel Psikoloji Laboratuvarı, Asistan

2017-2019 Kalem Vakfı Okulları, Stajyer Psikolog